

YRITYS- JA TEOLLISUUSTOIMINNAN PAAOSASTO

PIENOISYRITYKSET TOISEN ASTEEN KOULUTUKSESSA

BEST-MENETTELYN MUKAINEN HANKE:
ASiantuntijaryhmän loppuraportti

EUROOPAN KOMISSIO
YRITYS- JA TEOLLISUUSTOIMINNAN PÄÄOSASTO

Pk-yritysten kilpailukyvyä edistäminen
Yrittäjyys

**BEST-MENETTELYN MUKAINEN HANKE:
”PIENOISYRITYKSET TOISEN ASTEEN KOULUTUKSESSA”**

ASiantuntijaryhmän loppuraportti

Lopullinen versio

Syyskuu 2005

Oikeudellinen huomautus

Tämän hankkeen ovat toteuttaneet Euroopan komissio ja jäsenvaltioiden viranomaisten nimittämät yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijat yritysten ja yrittäjyyden hyväksi toteutettavan monivuotisen ohjelman (2001–2005) yhteydessä. Ohjelmaa koordinoi Euroopan komissiossa yritys- ja teollisuustoiminnan pääosasto.

Vaikka toimet on toteutettu komission virkamiesten ohjauksessa, tässä asiakirjassa esitetyt näkemykset eivät välttämättä edusta Euroopan komission kantaa.

Tekstin jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan.

Lisätietoja:

Euroopan komissio

Yritys- ja teollisuustoiminnan pääosasto

Yksikkö E.1: Yrittäjyys

Faksi: (+32 2) 2966 278

Sähköposti: Entr-entrepreneurship@cec.eu.int

http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/support_measures/index.htm

Tietoa muista hankkeista:

Tietoa muista Euroopan komission ja jäsenvaltioiden viranomaisten yhdessä toteuttamista hankkeista, jotka liittyvät yrittäjyyden edistämiseen ja yritysten tukitoimenpiteiden parantamiseen, on saatavana Internetissä osoitteessa:

<http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/index.htm>

Sisällys:

ASiantuntijaryhmän jäsenet	5
TIIVISTELMÄ.....	7
1. JOHDANTO.....	11
1.1. Taustaa	11
1.2. Tavoitteet ja menetelmät	12
1.3. Opetusyrityksen määritelmä	13
2. OHJELMAT	15
2.1. Opetusyritysohjelmien perusominaisuudet	15
2.2. Mitä taitoja ohjelmien kautta hankitaan?	17
2.3. Ohjelmaluettelo.....	19
2.4. Menestystekijät ja parhaiden toimintatapojen indikaattorit	19
3. ESIMERKKEJÄ HYVISTÄ TOIMINTATAVOISTA	21
4. OHJELMIEN SOVELTAMINEN: LEVITTÄMINEN, SUURIMMAT ESTEET, ARVIOINTI	29
4.1. Opetusyritykset koulutuksen eri tasoilla	29
Yggdrasil (viikinkiajan rekonstruointi) - Grinder-koulun yrittäjyysprojekti	29
4.2. Esteet ja riskitekijät.....	31
4.3. Määrälliset tiedot ohjelmien käytöstä	33
4.4. Arviointi ja vaikutus.....	36
5. OPISKELIJOIDEN MENESTYSTARINOITA	40
6. REUNAEDOT, TUKI JA JULKISEN POLITIIKAN OSUUS	43
6.1. Rahoituslähteet ja yksityisen sektorin tuki.....	43
6.2. Reunaehdot ja julkisen sektorin tuki	44
6.3. Opetusyritysten oikeudellinen asema ja hallinto.....	48

7. PÄÄTELMÄT	51
7.1. Keskeisiä havaintoja	51
7.2. Tulevaisuudennäkymät	54
8. SUOSITUKSET	56
Liite:	
Luettelo tämän hankkeen yhteydessä (vahvistetun määritelmän mukaisesti) kartoitetuista perus- ja toisen asteen kouluissa toteutettavista opetusrytysohjelmista lukuvuonna 2003-2004.....	60

ASIAANTUNTIJARYHMÄN JÄSENET

Maa	Nimi	Organisaatio	Yhteystiedot
Belgia	Ms. Sandrine De Crom	Administratie Economie (directoraat-general)	sandrine.decrom@ewbl.vlaanderen.be
	Mr. Bernard Surlemont	Fondation pour la Recherche et l'Enseignement de l'Esprit d'entreprendre	b.surlemont@freefondation.be
Tšekki	Mr. Miroslav Kadlec	National Institute of Technical and Vocational Education	kadlec@nuov.cz
	Mr. Lukas Hula	National Institute of Technical and Vocational Education	hula@nuov.cz
Tanska	Ms. Mette Lise Rogne	Ministry of Education	mette.lise.rogne@uvm.dk
Saksa	Ms. Marion Hühtermann M.A.	Projekt Junior / Institut der Deutschen Wirtschaft Köln	huechtermann@iwkoeln.de
Viro	Ms. Epp Vodja	Junior Achievement Fund	epp@ja.ee
Kreikka	Mr. Kostas Katsogiannos	Special Authority Unit for the Operational Programme in Education	katsogi@epeack.gr
Espanja	Ms. Rosario Sánchez Núñez-Arenas	Ministerio de Educación y Ciencia	rosario.sanchezn@educ.mec.es
Ranska	Ms. Christiane Moravie	Ministère de la Jeunesse, de l'Education Nationale et de la Recherche	christiane.moravie@education.gouv.fr
	Mr. Jacques Mary	Ministère de l'économie, des finances et de l'industrie	jacques.mary@decas.finances.gouv.fr
Irlanti	Ms. Fiona Kindlon	Second Level Support Service	fionakindlon@slss.ie
Italia	Ms. Miriam Cresta	Junior Achievement Italia	miriam.cresta@junioritalia.org
Latvia	Mrs. Antra Slava	Central Bank of Latvia (Latvijas Banka)	antra.slava@bank.lv
Liettua	Mr. Eugenijus Savicius	Junior Achievement Lithuania	jalith@lja.lt
Luxemburg	Mr. Gilbert Engel	Ministère de l'Education Nationale, de la Formation Professionnelle et du Sport	engel@men.lu

Unkari	Ms. Dora Darazs	Hungarian Young Enterprise Foundation	darazsdora@eletpalya.hu
Alankomaat	Mr. Henk Vink	Mini-Ondernemingen Nederland	vink@vno-new.nl
Itävalta	Ms. Andrea Gintenstorfer	Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur	andrea.gintenstorfer@bmbwk.gv.at
Puola	Mr. Marcin Kulikowski	Warsaw School of Economics	mkulik@sgh.waw.pl
Romania	Mr. Gabriel Toader	National Agency for SMEs and Co-operatives (NASMEC)	gabrieltoader@mimmc.ro
Slovakia	Ms. Nadežda Redlich – Michalská	Ministry of Education	nadja@education.gov.sk
Suomi	Mr. Antti Markkanen	Ministry of Education	Antti.Markkanen@minedu.fi
Ruotsi	Ms Annika Järemo	NUTEK, Swedish Agency for Economic and Regional Growth	annika.jaremo@nutek.se
Yhdistynyt kuningaskunta	Mr. Patrick Shipp	Enterprise and School-Business Links	patrick.shipp@dfes.gsi.gov.uk
Norja	Mr John Christian Christiansen	Norwegian Board of Education	jcc@ls.no

Asiantuntijaryhmän muut jäsenet

EUROPEN	Ms. Suzana Temkov	EUROPEN e.V.	Temkov@europen.info
JA-YE Europe	Ms. Caroline Jenner	Junior Achievement-Young Enterprise Europe <i>asbl</i>	Caroline@ja-ye.org
JADE	Ms. Monika Oswald	JADE European Confederation of Junior Enterprises	monika.oswald@jadenet.org
	Ms. Dilek Ayhan	JADE European Confederation of Junior Enterprises	dilek.ayhan@gmail.com
Euroopan komissio	Mr. Simone Baldassarri	Yritys- ja teollisuustoiminnan pääosasto	simone.baldassarri@cec.eu.int

TIIVISTELMÄ

Jotta Eurooppa saavuttaisi uudistetun **Lissabonin strategian** tavoitteet, sen on painotettava ensisijaisesti osaamista ja innovointia. Tärkeä osa tätä toimintaa on **yrittäjyyden** edistäminen nuorten parissa ja jo kouluopetuksesta lähtien.

Yrittäjyys on **innovaatiotoiminnan, kilpailukyvyn ja kasvun** merkittävä käyttövoima. Yrittäjätaidot ovat olennaisen tärkeitä itsenäisille ammatinharjoittajille, mutta niistä on hyötyä myös kaikenkokoisten yritysten työntekijöille. Vuonna 2000 **Lissabonissa** kokoontunut neuvosto sisällytti yrittäjyyden ”uusiin perustaitoihin”, joita kaikki ihmiset tarvitsevat voidakseen elää ja työskennellä osaamisyhteiskunnassa.

Aiemmissa komission ja jäsenvaltioiden hallitusten nimeämien asiantuntijoiden yhteishankkeissa on korostettu toimia, joissa **opiskelijat toteuttavat opetusyrityksiä** kouluissa. Näitä on pidetty tehokkaana menetelmänä yrittäjähengen lisäämiseksi, koska niiden perustana on oppiminen suoran yrittäjäkokemuksen kautta.

Opiskelijoiden toteuttamien opetusyritysten tavoitteena on kehittää pienessä mittakaavassa **todellista taloudellista toimintaa** tai **simuloida** realistisella tavalla todellisten yritysten toimintaa. Vaikka opiskelijoiden yritykset toimivat suojatussa ympäristössä ja niillä on opetuksellinen tavoite, ne monissa tapauksissa tuottavat ja myyvät **todellisia tuotteita tai palveluita**. Tähän tutkimukseen otettiin mukaan opetusyrityksiä, jotka myyvät tuotteita tai palveluksia. Lisäksi tässä on mukana tietyt kriteerit täytettäviä virtuaalisesti tai harjoitusyritysten tavoin toteutettuja opetusyrityksiä.

Opetusyrityksellä tarkoitetaan opetusmenetelmää, joka perustuu täysimittaisen yritysprojektin toteuttamisesta saatavaan **käytännön kokemukseen** ja **vuorovaikutukseen** ulkoisen ympäristön kanssa.

Toiminnan kautta opiskelijoilla on mahdollisuus hankkia **liike-elämän perustaitoja** sekä kehittää **henkilökohtaisia ominaisuuksiaan** ja **laaja-alaisia taitoja**, jotka ovat yhä tärkeämpiä osaamisyhteiskunnassa elämisen ja työskentelyn kannalta. Pienoyritysohjelmiin osallistumisen tuloksena opiskelijoiden **luovuus** tulee esiin ja heidän innostuksensa ja **itseluottamuksensa** lisääntyy, opiskelijat oppivat **työskentelemään ryhmässä** ja heidän **vastuunkantovalmiutensa** ja **aloitteellisuutensa** kehittyvät.

Asiantuntijaryhmä yksilöi opetusyritysohjelmien tehokkuuteen ja onnistumiseen vaikuttavia keskeisiä tekijöitä. **Parhaissa toimintatavoissa** korostetaan esimerkiksi ryhmätyötä ja opiskelijoiden vapautta kehittää omia ideoitaan. Onnistuneiden opetusyritysohjelmien avaintekijöitä ovat myös yhteyksien kehittäminen liike-elämän ja paikallisyhteisön kanssa sekä se, että käytettävissä on **yritysmaailmasta tulevia tukihenkilöitä ja neuvonantajia**.

Opetusyritysohjelmiin osallistuvia opiskelijoita on edelleen vähän. Lukuvuonna 2003–2004 ohjelmiin osallistuvien ylemmän perus- ja toisen asteen opiskelijoiden osuus oli useimmissa maissa alle 1 prosentti kaikista opiskelijoista, ja vain viidessä maassa osuus oli yli 2 prosenttia. Kuitenkin **vähintään 200 000 ylemmän perus- ja toisen asteen opiskelijaa osallistuu vuosittain ohjelmiin 25 jäsenvaltion EU:ssa ja Norjassa**. Saatavilla olevat tiedot osallistujien määrästä **sukupuolittain** jaoteltuna osoittavat, että miesten ja naisten osuudet

ovat hyvin tasapainossa. Useimmissa maissa ohjelmia tarjoaa **alle 15 prosenttia kaikista perus- ja toisen asteen kouluista**. Tätä prosenttiosuutta olisi lisättävä.

Opetusyrittymen menetelmien suosion kasvu johtuu seuraavista seikoista:

- Hyvät **yhteydet yrityksiin** ja paikallisyhteisöön ja yksityisen sektorin osallistuminen
- Ohjelmien **joustavuus** ja **mukautettavuus** erilaisiin koulutustyyppeihin ja erilaisiin paikallisiin tilanteisiin
- **Innostuksen** ja **motivaation** syntyminen oppilaissa (jopa niissä, joilla ei ole motivaatiota opiskella perinteisempiä oppiaineita)
- Toiminnan nuorissa herättämä **luovuus, aloitteellisuus ja innovointi**.

Ohjelmia voidaan toteuttaa **kaikilla koulutustasoilla ja kaikenikäisissä kouluissa**, sekä perus- että toisen asteen koulutuksessa. Lähes kaikissa maissa selkeästi suurin osa oppilaista osallistuu toimintaan **toisella asteella** opiskellessaan. Opetusyrittymen ohjelmia toteutetaan osana opetusohjelmaa **tavanomaisten oppituntien aikana, opetuksen jälkeen ja oppilaitoksen ulkopuolella**.

Oppilaitoksissa toteutettavaa toimintaa täydennetään usein **opetusajan ulkopuolisella työllä**, ja opiskelijat käyttävät osan vapaa-ajastaan yrityksensä toimintoihin (tuotekehitykseen, yhteydenottoihin toimittajiin ja asiakkaisiin, myyntiin jne.). Menetelmä perustuukin voimakkaasti opiskelijoiden ja opettajien innostukseen ja myönteisyyteen.

Vaikka **perusarviointivälineitä** – esimerkiksi palautteen keräämistä opiskelijoilta ja opettajilta – käytetään yleisesti, on edelleen kehitettävä koulujen ja pienen yritysten toteuttajien valmiuksia tarkastella ja **arvioida** ohjelmia.

Euroopassa **ei** toistaiseksi ole **tutkittu riittävästi** sitä, miten opetusyrittymen ohjelmiin osallistuminen on vaikuttanut opiskelijoiden myöhempään urakehitykseen. Käytävissä olevat vähäiset tiedot kuitenkin **osoittavat ohjelmien edistävän tehokkaasti** ja konkreettisesti yrittäjähänkeä nuorten keskuudessa. Esimerkiksi Norjassa tehdyn selvityksen mukaan noin 20 prosenttia ohjelmiin osallistuneista 25–34-vuotiaista vastaajista on perustanut oman yrityksen. Ohjelmilla tuntuu lisäksi olevan myönteisiä vaikutuksia **yhtäläisiin mahdollisuuksiin** sukupuolten välillä.

Vain harvoissa maissa opetusyrittymen ohjelmat on tunnustettu virallisesti tai niitä suositellaan **valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan** sisältyvänä vaihtoehtoisena aineena. Tämä koskee useammin ammatillista koulutusta kuin yleissivistävää perus- ja toisen asteen koulutusta.

Kaikissa maissa ollaan yleensä sitä mieltä, että **oppilaitokset ovat riittävän itsenäisiä ja niillä on vapaus** toteuttaa opetusyrittymen ohjelmia joko osana opetusohjelmaa tai opetusohjelman ulkopuolisena toimintana. Esteenä on **oppilaitosten ja opettajien vähempi halukkuus tai mahdollisuus** osallistua ohjelmiin, joita opetusalan viranomaiset eivät tue, tunnusta tai suosittele. Opetusyrittymen ohjelmien sisällyttäminen **vaihtoehtoisena aineena** valtakunnalliseen tai alueelliseen **opetussuunnitelmakehykseen** vaikuttaa myönteisesti ohjelmien leviämiseen ja menestykseen esimerkiksi lisäämällä opettajien motivaatiota.

Toiminta edellyttää opettajilta erityistietoja ja opetusmenetelmien muuttamista. Tähän tarvitaan erityiskoulutusta. Usein tarvitaan lisäksi jonkin verran **lisäajan käyttöä ja työskentelyä** koulun ulkopuolella, etenkin kun on kyse todellisia tuotteita tai palveluita tarjoavista opetusyrityksistä. Opettajien antama lisäyöpanosta tavanomaisten oppituntien

lisäksi ei useinkaan tunnusteta tai palkita, mikä ei kannusta opettajia osallistumaan toimintaan.

Useimmissa tapauksissa opetusyritysohjelmaa **vetävät ja organisoivat** koulutusjärjestelmän edustajien sijasta **ulkoiset toimijat** (esimerkiksi kansalaisjärjestöt), jotka kuitenkin voivat saada huomattavaa tukea julkiselta sektorilta. Tästä syystä – ja koska toiminta toisinaan toteutetaan oppilaitoksen opetusohjelman ulkopuolella – ohjelmien **rahoitusresurssit** ovat yleensä **riittämättömät**.

Toiminta perustuu **yksityisen sektorin vahvaan osallistumiseen** rahoituksen tai luontoismuotoisen tuen kautta.

Useimmissa maissa opetusyritysohjelmat saavat jonkin verran (rahoitus- tai muuta) **tukea viranomaisilta**. Joissakin maissa **rahoitusresurssit** ohjelmien toteuttamiseen ovat itse asiassa pääosin peräisin julkiselta sektorilta. Julkisen tuen tason katsotaan kuitenkin usein olevan riittämätön, eikä sillä voida taata opetusyritysmenetelmien jatkuvaa ja voimakasta asemaa koulutusjärjestelmissä. Lisäksi monissa tapauksissa tuki ei ole järjestelmällistä, vaan perustuu usein projekteihin, eikä näin ollen rohkaise pitkän aikavälin suunnitteluun.

Muita tukimuotoja ovat seuraavat: opetusviranomaisten antama virallinen **tunnustus** tai **tuki**, sisällyttäminen valtakunnallisella (tai alueellisella) tasolla **vahvistettuun opetussuunnitelmaan** suositeltuna vaihtoehtoisena aineena, säännöllinen **yhteistyö** tukijoiden (esimerkiksi kansalaisjärjestöjen) kanssa ja opettajille ja kouluille suunnattu toiminnan aktiivinen **mainonta**.

Joissakin maissa viranomaiset ovat aloittaneet organisoidun **yhteistyön** opetusyritysohjelmien järjestämisestä vastaavien **kansalaisjärjestöjen** kanssa. Jos viranomaiset **markkinoivat** ohjelmia aktiivisesti opettajille ja kouluille, tällä voi olla huomattava vaikutus ohjelmien leviämiseen. Joissakin tapauksissa opetusministeriö lähettää kutsukirjeitä ja tiedotusmateriaalia oppilaitosten johtajille rohkaistaakseen ohjelmiin osallistumista. Markkinointitoimet ovat kuitenkin useimmissa maissa ainoastaan satunnaisia, eivätkä ne ole riittävän voimakkaita tai järjestelmällisiä.

Joissakin maissa opetusyritysohjelmien toteuttamisen huomattavaksi käytännön esteeksi voi nousta epäselvä **lainsäädäntö- ja hallintokehys** (esimerkiksi seikat, jotka koskevat opetusyritysten verotusta tai opiskelijoiden mahdollisuutta hoitaa todellisia yrityksiä). Toisissa tapauksissa taas opetusyrityksiä varten on vahvistettu erityinen **sääntelykehys** tai promoottoriorganisaatioiden ja rahoitusviranomaisten välille on tehty **sopimuksia**.

Opetusyritysohjelmat tarjoavat opetusmenetelmällisesti hyvän ja toimivan vaihtoehdon yrittäjyysmyönteisten asenteiden ja yrittäjätaitojen edistämiseen, koska ne perustuvat kokemuksen kautta oppimiseen.

Ohjelmia voidaan lisäksi käyttää tärkeänä välineenä **alueellista kehitystä koskevissa toimintalinjoissa**. Varsinkin vähän kehittyneillä ja eristyneillä alueilla ohjelmilla voi olla myönteisiä vaikutuksia siihen, että useimmat opintonsa päättävät jäävät alueelle, koska ne luovat suoria yhteyksiä paikallisyhteisöön.

Tällä hetkellä **suurimmat esteet** ohjelmien laajenemiselle ovat seuraavat: ohjelmille ei anneta riittävää tunnustusta, niillä ei ole näkyvää asemaa opetussuunnitelmissa, opettajilla ei ole motivaatiota eikä heille anneta erityiskoulutusta, viranomaiset eivät markkinoi ohjelmia

riittävästi oppilaitoksissa, eikä ohjelmilla ole riittäviä rahoitusresursseja, joilla varmistettaisiin pitkän aikavälin suunnittelu ja jatkuvuus.

Opetusyritystoiminnan levittämistä ja toteuttamista olisi lisättävä, jotta **kaikilla näistä ohjelmista mahdollisesti kiinnostuneilla opiskelijoilla olisi mahdollisuus osallistua** niihin.

Tässä raportissa ehdotetaan kaikille asiaankuuluville toimijoille osoitettuja **suosituksia** siitä, miten menetelmiä voitaisiin soveltaa mahdollisimman tehokkaasti ja miten niiden soveltamista koulutusjärjestelmissä ja niihin osallistumista kouluissa ja opiskelijoiden keskuudessa voitaisiin lisätä.

Viranomaisille annettavat suositukset ovat seuraavat:

- Laaditaan **yleinen toimintamalli** yrittäjäyyskasvatukselle kouluissa. Malleissa olisi korostettava opetusyritysohjelmia vahvistettuihin opetussuunnitelmiin sisältyvänä merkittävänä vaihtoehtona.
- Käynnistetään eri ministeriöiden, liike-elämän yhdistysten, kansalaisjärjestöjen, oppilaitosten ja kuntien välillä säännöllinen **yhteistyö**, jonka tavoitteena on opetusyritysmenetelmiin perustuvan toiminnan edistäminen.
- Tehdään yhteistyötä etenkin ohjelmia laajasti levittävien **organisaatioiden** (esimerkiksi kansalaisjärjestöjen) kanssa ja otetaan ne mukaan kansallisten yrittäjäyyskasvatussuunnitelmien tekoon.
- **Tuetaan ja mainostetaan aktiivisesti** opetusyritystoimintaa oppilaitoksille, oppilaitosten johtajille ja opettajille.
- Varmistetaan, että pienoisyriyten perustamisen ja toteuttamisen **oikeudelliset ja hallinnolliset esteet** poistetaan.

Oppilaitoksia kehoitetaan osallistumaan ohjelmiin, koska useimmilla opetusyritykseen osallistumisen kautta saatavilla taidoilla – muun muassa laaja-alaisilla taidoilla, henkilökohtaisilla taidoilla ja liike-elämän perustaidoilla – on **eri oppiaineet yhdistävä ulottuvuus**. Opetusyrityksessä työskentely vastaa monia muiden oppiaineiden tavoitteita, ja sen vuoksi se tuo lisäarvoa kaikkiin oppiaineisiin.

Liike-elämän järjestöjä ja yrityksiä kannustetaan osallistumaan näihin ohjelmiin osana sosiaalista vastuuta koskevia strategioitaan. Niiden tuki voi olla rahoitusta tai luontoismuotoista tukea (esimerkiksi neuvonantajien ja tukihenkilöiden antaminen pienoisyriyten käyttöön). Yritykset hyötyisivät itsekkin, koska niillä olisi mahdollisuus palkata motivoituneita nuoria työntekijöitä, joilla on välitöntä yrityskokemusta ja luovuuteen, yrittäjyyteen ja innovointiin liittyviä taitoja.

Ohjelmien markkinointia voidaan lisätä kehittämällä **yhteistyötä** eri hallinnonalojen, paikallisviranomaisten, liike-elämän järjestöjen, kansalaisjärjestöjen ja koulujen välillä.

1. Johdanto

1.1. Taustaa

Nykyään tunnustetaan, että yrittäjyys on innovaatiotoiminnan, kilpailukyvyn ja kasvun merkittävä käyttövoima. Eurooppa tarvitsee **yrittäjyysmyönteisempää kulttuuria**. Sen jälkeen, kun Lissabonissa vuonna 2000 kokoontuneen neuvoston päätelmissä todettiin, että yrittäjyys on yksi uusista perustaidoista, joita olisi käsiteltävä elinikäisen oppimisen keinoin, yrittäjyysmyönteisten asenteiden ja yrittäjätaitojen edistäminen yhteiskunnissamme kaikilla koulutustasoilla on ollut EU:n keskeinen poliittinen tavoite. Koulujen ja yliopistojen roolia nuorten yrittäjähengen edistämässä ja asiaankuuluvien taitojen hankkimisessa on korostettu esimerkiksi Pienyrityksiä koskevassa eurooppalaisessa peruskirjassa¹ ja komission tiedonannossa, joka koskee toimintasuunnitelmaa yrittäjyyden edistämiseksi Euroopassa².

Yritystoiminnan harjoittamisen opiskelu on vain yksi näkökohta tässä kokonaisuudessa. Yrittäjyys olisi käsiteltävä laajemmin. Yrittäjätaidoista ja yrittäjyysmyönteisistä asenteista on yhteiskunnalle hyötyä, joka ulottuu jopa laajemmalle kuin niiden soveltamisesta yritystoimintaan koituva hyöty. Ne ovat myös henkilökohtaisen kehittymisen väline. Yrittäjyyden opiskeluun sisältyy itse asiassa **henkilökohtaisten ominaisuuksien** – esimerkiksi **luovuuden, aloitekyvyn ja vastuullisuuden** – kehittämistä, josta on yleensä hyötyä elämässä ja työssä.

Komission koordinoimassa vuonna 2002 esitetyssä, *Best-menettelyn* mukaista yrittäjyyskasvatushanketta koskevassa **raportissa**³ **todettiin** seuraavaa: Vaikka kaikilla koulutusasteilla kehitetään parhaillaan lukuisia toimia, niitä ei ole useinkaan integroitu opetussuunnitelmaan tai asetettu yhtenäisiin puitteisiin, ja tämän vuoksi useimmilla opiskelijoilla ei ole mahdollisuutta osallistua yrittäjyyskursseille ja -ohjelmiin.

Tuolloin kansalliset asiantuntijat tekivät ehdotuksen **yrittäjyyskasvatuksen** konkreettiseksi **määritelmäksi**, jota on tarkoitus käyttää viitekohtana Euroopan tasolla. Määritelmä koskee eri koulutustasoja, ja siinä esitetään selvästi, mihin tavoitteisiin kussakin koulutuksen vaiheessa olisi pyrittävä. Asiantuntijat olivat yhtä mieltä siitä, että määritelmään on tärkeää sisällyttää kaksi toisiaan täydentävää osa-aluetta:

- **yrittäjähengen ja -taitojen vaalimisen** laajempi käsite, johon sisältyy tiettyjen henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittämistä ja joka eivät suoraan kohdistu uusien yritysten perustamiseen, ja
- **yrityksen perustamista ja yritystoiminnan harjoittamista varten annettavaa koulutusta** koskeva suppeampi käsite.

Best-menettelyn mukaisessa hankkeessa korostettiin lisäksi toimia, joissa **opiskelijat toteuttavat opetusyrityksiä** kouluissa, ja pidettiin niitä erityisen tehokkaana menetelmänä yrittäjähengen lisäämiseksi.

¹ http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/charter/index.htm .

² Toimintasuunnitelma: *Yrittäjyyden edistäminen Euroopassa*, Euroopan komissio, KOM(2004) 70 lopullinen, 11.2.2004.

³ Best-menettelyn mukainen yrittäjyyskasvatushanke, asiantuntijaryhmän loppuraportti, marraskuu 2002.

Hankkeen perusteella toteutetussa seurantahankkeessa⁴ keskityttiin ylemmän perusasteen ja toisen asteen koulutukseen. Siinä pyrittiin kartoittamaan **poliittisia toimenpiteitä** ja **strategioita**, jotka mahdollistavat edistymisen tällä alalla. Päätelmien mukaan opetusviranomaisten tulisi tunnustaa **opetusyrityksiin** perustuvat ohjelmat ja tukea niitä. Kyseiset ohjelmat tulisi myös sisällyttää tehokkaammin opetussuunnitelmiin.

Yrittäjyyttä edistävä toimintasuunnitelma⁵ hyväksyttiin helmikuussa 2004. Toimintasuunnitelmassa ehdotetaan komission ja jäsenvaltioiden toteutettavaksi laaja-alaisia toimia yrittäjyyttä edistävän politiikan tukemiseksi. Ehdotuksissa keskitytään viiteen strategiseen politiikan osa-alueeseen, joista yksi on ”yrittäjyyttä suosivan ajattelutavan edistäminen”. Nyt käsillä oleva raportti on laadittu kyseisen toimintasuunnitelman päätoimenpiteen numero 1 puitteissa.

Yrittäjyyskasvatuksessa on teoreettisten opintojen vastapainona oltava voimakas ”**tekemällä oppimisen**” kokonaisuus. Paras tapa opiskella yrittäjyyttä on yrittäjyyteen liittyvien toimien toteuttaminen käytännössä.

Järjestelmät, jotka perustuvat opiskelijoiden oppilaitoksissa perustamiin ja toiminnassa pitämiin **opetusyrityksiin**, voivat edistää erittäin tehokkaasti yrittäjyysmyönteisiä asenteita ja yrittäjätaitoja etenkin ylemmän perus- ja toisen asteen oppilaitoksissa. **Opetusyritysten** tavoitteena on kehittää pienessä mittakaavassa todellista taloudellista toimintaa tai jäljitellä realistisella tavalla todellisten yritysten toimintaa. Vaikka opetusyritykset toimivat suojatussa ympäristössä ja niillä on opetuksellinen tavoite, ne monissa tapauksissa tuottavat ja myyvät todellisia tuotteita tai palveluita. Ohjelmiin osallistumisen kautta opiskelijoiden ryhmätyöskentely- ja viestintätaidot kohentuvat, innostus ja itseluottamus lisääntyvät, vastuunkantovalmiudet kehittyvät ja aloitekyky kasvaa.

Useissa Euroopan maissa ohjelmien vaikutus yrittäjähengen edistämiseen oppilaitoksissa on jo huomattava. Toimet olisi kuitenkin integroitava paremmin koulutusjärjestelmiin, ja niiden käyttömahdollisuuksia olisi lisättävä. Niiden vaikutuksia opiskelijoihin ja yleisemmin yhteiskuntaan olisi lisäksi arvioitava perusteellisemmin.

1.2. Tavoitteet ja menetelmät

Tämä eurooppalainen hanke toteutettiin yrittäjyyttä edistävän toimintasuunnitelman päätoimenpiteen numero 1 ”Yrittäjähengen edistäminen nuorten keskuudessa” puitteissa *Best-menettelyä* käyttäen.

Best-menettely luotiin (Lissabonin Eurooppa-neuvoston antaman toimeksiannon mukaisesti) parhaiden toimintatapojen vaihtamisen edistämiseksi ja synergian lisäämiseksi tämänsuuntaisten nykyisten toimien välillä. *Best-menettelyn* mukaisissa hankkeissa analysoidaan toteutettavia toimia ja komission ja kansallisten hallintojen tärkeinä pitämiä aiheita – jotta aiheista saataisiin entistä parempi käsitys – sekä yksilöidään parhaita toimintatapoja.

⁴ Kehitys yrittäjähengeä ja -taitoja edistävässä perusasteen ja toisen asteen opetuksessa, asiantuntijaryhmän loppuraportti, maaliskuu 2004.

⁵ Toimintasuunnitelma: *Yrittäjyyden edistäminen Euroopassa*, Euroopan komissio, KOM(2004) 70 lopullinen, 11.2.2004.

Koko prosessin lopullisena tavoitteena on kannustaa jäsenvaltioita ja muita osallistujamaita muuttamaan toimintalinjojaan. Menettelyn yksi keskeinen piirre on, että hankkeiden toteutuksesta vastaavat yhdessä komissio ja asianomaiset kansalliset viranomaiset.

Tämä hanke perustuu *Best*-menettelyn mukaisen yrittäjyyskasvatishankkeen ja sen seurantahankkeen päätelmiin. Siinä tarkastellaan perusteellisemmin menetelmiä, joilla on huomattava rooli yrityshengen levittämisessä nuorison keskuuteen.

Toiminnan **päätavoitteet** olivat seuraavat:

- Kartoitetaan eri menetelmät ja ohjelmien toteuttajat.
- Esitetään konkreettisia esimerkkejä opetusyritysohjelmissa ja näytetään, kuinka ohjelmia voidaan toteuttaa onnistuneesti.
- Kartoitetaan menestystekijät sekä mahdolliset esteet ja vaikeudet.
- Tuodaan esiin hyviä toimintatapoja toimintojen edistämiseksi (esim. kansallisen tai paikallisen hallinnon tuki).
- Kootaan tietoa sen arvioimiseksi, missä määrin opetusyritysohjelmia käytetään ylemmän perus- ja toisen asteen koulutuksessa (esim. osallistuvien oppilaistosten ja opiskelijoiden lukumäärä).
- Ehdotetaan strategiaa ja asianmukaisia poliittisia toimenpiteitä ohjelmien soveltamisen lisäämiseksi.

Toiminnan yhteydessä tarkasteltiin erilaisia ohjelmia kaikkialla Euroopassa ja kartoitettiin mahdollisia vahvuuksia ja heikkouksia. Raportilla pyritään myös lisäämään tietoisuutta näistä menetelmistä. Tässä mielessä hankkeen ensisijaisia edunsaajia ovat oppilaitokset ja ministeriöt (kauppa- ja teollisuusministeriöt sekä opetusministeriöt). Toiminnalla pitäisi olla voimakkaita vaikutuksia, sillä se tukee perus- ja toisen asteen kouluja koskevia toimintalinjoja ja päätöksentekoa eri tasoilla.

Toimintaan saivat osallistua EU:n jäsenvaltiot, ehdokasmaat ja EFTA-/ETA-maat. Toimintaan osallistui 21 EU-jäsenvaltiota sekä Romania, Turkki ja Norja.

Hankkeen toteuttamista varten perustettiin **asiantuntijaryhmä**. Kansallisia hallituksia pyydettiin nimeämään omat asiantuntijansa. Mukaan kutsuttiin lisäksi keskeisten ohjelmia edistävien kansainvälisten verkostojen edustajia (*ks. täydellinen luettelo asiantuntijoista asiakirjan alussa*).

Ryhmän tehtävät olivat seuraavat: kootaan yhteen tarvittava asiantuntemus, kootaan tietoa nykyisistä ohjelmissa ja varmistetaan, että osallistujamaiden kansalliset hallinnot ovat aktiivisesti mukana toiminnassa ja osallistuvat yhteistyöhön.

Asiantuntijoiden oli määrää toimittaa sekä laadullista tietoa (eri toteuttajien ja ohjelmien tunnistetietoja, esimerkkejä hyvistä toimintatavoista jne.) että määrällistä tietoa (esimerkiksi ohjelmia soveltavien koulujen ja osallistuvien opiskelijoiden määrä).

1.3. Opetusyrityksen määritelmä

Selvityksessä on tarkasteltu opetusyritystoimintaan liittyviä opetusmenetelmiä, jotka perustuvat **käytännön kokemukseen** ja **vuorovaikutukseen**. Mukaan otettiin

opetusyrityksiä, jotka myyvät todellisia tuotteita tai palveluita. Lisäksi mukana on simulaatiotoimintaan perustuvia tietyt kriteerit täyttäviä virtuaali- tai harjoitusyrityksiä. Virtuaalisovelluksiin (esimerkiksi tietokonesimulaatioihin) rajoittuvia ohjelmia, joihin ei sisälly ryhmätyöskentelyä ja vuorovaikutusta oppilaitoksissa ja oppilaitosten ulkopuolisten toimijoiden kanssa, ei näin ollen otettu mukaan.

Asiantuntijaryhmän ensimmäisenä tehtävänä olikin niistä kriteereistä sopiminen, joilla määritellään, pitäisikö ohjelma tai menetelmä sisällyttää tutkimuksen soveltamisalaan.

Asiantuntijaryhmä hyväksyi seuraavan **määritelmän** ja siihen liittyvät **kriteerit**:

Opetusyrityksellä tarkoitetaan opetusmenetelmää, joka perustuu täysimittaisen yritysprojektin toteuttamisesta saatavaan käytännön kokemukseen sekä vuorovaikutukseen ulkoisen ympäristön (tosin sanoen liikemaailman tai paikallisyhteisön) kanssa.

Kriteerit sen arvioimiseksi, kuuluuko jokin opetusyritysohjelma edellä esitettyyn määritelmään:

- A. Opiskelijat hoitavat omaa yritystä tuottamalla ja/tai myymällä oikeita tuotteita tai palveluita, ja siten tehtävänä on toteuttaa ja kehittää **todellisia taloudellisia toimia**. Toiminta tapahtuu rajatussa ja suojatussa ympäristössä ja sillä on opetuksellinen tavoite.

tai

- B. Jos kyse on taloudellisen toiminnan **simuloinnista** (virtuaali- tai harjoitusyrityksestä):

- 1) opiskelijat työskentelevät ryhmänä yritysprojektissa kuvitteellisen yrityksen organisaatorakennetta noudattaen ja jäljittelevät todellisen yrityksen toimintoja, prosesseja ja tavoitteita; he ovat vastuussa kaikista simuloidun yrityksen hallintonäkökohdista,

ja⁶

- 2) vuorovaikutus oppilaitosympäristön ulkopuolisen maailman kanssa varmistetaan: opiskelijat suorittavat tehtäviään yhteydessä todellisiin yrityksiin tai (tukihenkilöinä yms. toimivien) yritysten työntekijöiden suorassa valvonnassa tai yhteydessä paikallisyhteisöön.

Tässä raportissa ilmaisuja ”opetusyritys” ja ”pienoisyritys” käytetään synonyymisesti. Näillä tarkoitetaan sekä todellisia tuotteita ja/tai palveluita tuottavia ja myyviä yrityksiä sekä virtuaali- tai harjoitusyrityksiä, jotka täyttävät edellä kuvatut kriteerit.

⁶ Molempien edellytysten on täytyttävä.

2. Ohjelmat

2.1. Opetusyritysohjelmien perusominaisuudet

Opetusyrityksen tavoitteena on joko todellisen taloudellisen toiminnan kehittäminen pienessä mittakaavassa tai taloudellisen toiminnan realistinen simulointi. Sen vuoksi selvityksessä on mukana sekä todellisia että tietyt kriteerit täyttäviä virtuaalisia opetusyrityksiä⁷ (ks. *kriteerit kohdassa 1.3*).

Ensimmäisessä tapauksessa opetusyritykset toimivat suojatussa ja rajatussa ympäristössä. Niillä on opetuksellinen tavoite ja ne tuottavat ja myyvät **todellisia tuotteita tai palveluita**. Opiskelijat tekevät tuotetta tai palvelua koskevat päätökset, valitsevat johtohenkilöt ja hankkivat pääoman. Liiketoimintasuunnitelman laatimisen ja markkinointistrategian viimeistelyn jälkeen he tuottavat tai tilaavat suunnittelemansa tuotteen. Yrityksen on suunniteltava, kuinka raaka-aineiden ja varaston hankkiminen rahoitetaan. Opiskelijat myyvät tuotteitaan tai palveluitaan oppilaitoksessa ja sen ulkopuolella. Opiskelijat laativat kirjanpidon. Vuoden lopussa yritys lopetetaan ja opiskelijat esittävät toiminnasta raportin.

Toisessa tapauksessa opetusyritykset ovat **simulaatioita**, joissa pyritään jäljittelemään todelliseen yritystoimintaan liittyviä toimintoja ja haasteita. Tällöin käytettävät menetelmät voivat olla hyvin erilaisia, koska simuloinnin voi toteuttaa eri tavoilla. Toiminta voi perustua tietoteknisiin välineisiin (esimerkiksi *Managing Firm* -ohjelma **Puolassa**) ja se voidaan toteuttaa pääosin tietokoneella esimerkiksi liike-elämää koskevana peleinä. Silloinkin kun toiminta keskittyy tietokonesimulaatioihin, olennaisena edellytyksenä olisi pidettävä sitä, että opiskelijat työskentelevät ryhmässä ja toimintaan sisältyy vuorovaikutusta oppilaitoksessa ja sen ulkopuolisessa maailmassa opettajien, tukihenkilöiden, liike-elämän edustajien tai yleensä paikallisyhteisön kanssa. Pelkkään tietokonepeliin rajoittuvaan opetustoimintaa ei siis voida pitää tässä riittävänä opetusyrityksenä. Toinen toimintamalli on lähempänä todellista elämää ja näin ollen ainakin yleisesti ottaen parempi. Tässä perustetaan kuvitteellinen yritys, jonka toiminta on tietokonesovellusta laajempaa. Opiskelijoilla on käytössään fyysinen tila (toimisto), jossa on tarpeelliset välineet ja josta käsin he toteuttavat yritystoimintaa, myös todelliselle yritykselle tyypillisiä liike- ja hallintotoimia. Kuvitteellinen yritys jaetaan todellisen yrityksen tavoin osastoihin (markkinointi, myynti, kirjanpito, logistiikka jne.), ja opiskelijat vastaavat kaikista johtotehtävistä. Keskeinen ero virtuaaliyrityksen ja todellisen opetusyrityksen välillä on se, että virtuaaliyrityksessä ei tuoteta oikeita tavaroita tai palveluita eikä suoriteta todellisia maksutapahtumia. Virtuaaliyrityksillä voi olla todellinen yritys kumppanina ja toimintansa mallina (esim. harjoitusyritykset **Suomessa, Unkarissa, Itävallassa ja Puolassa**), ja joskus virtuaaliyritykset jopa jäljittelevät todellisia liiketoimia kumppaniyrityksen tuotteilla (**Suomi**).

Tavallisesti ohjelmat **kestävät** yhden lukuvuoden (9–10 kuukautta), vaikka jotkin ohjelmat kestävätkin 4–5 kuukautta (esimerkiksi **Virossa ja Liettuassa**) tai jopa vain muutaman viikon (esimerkiksi **Unkarissa**).

Vaikka **lukuvuosi** vaikuttaa sopivalta ajalta yritystoiminnan monitahoiseen maailmaan tutustumiseen ja yritystoimintasyklin loppuun saattamiseen (liikeidean synnyttämisestä sen käytännön toteuttamiseen, tuottamiseen, myymiseen ja voiton tekemiseen), joissakin maissa

⁷ Kuten edellisessä jaksossa mainittiin, ilmaisia ”opetusyritys” ja ”pienoisyrittäjä” käytetään tässä raportissa synonyymisesti, ja niillä tarkoitetaan sekä todellisia tuotteita tai palveluita tuottavia ja myyviä yrityksiä että virtuaali- tai harjoitusyrityksiä, jotka täyttävät vahvistetut kriteerit.

on tarjolla lyhyempiä ja intensiivisempiä opetusyrittäjäohjelmia, jotka on helpompi mukauttaa lukuvuoteen ja toteuttaa lukuvuoden aikana jopa kaksi kertaa – näin mukaan pääsee useampia opiskelijoita. Tällaiset ohjelmat saattavat kestää esimerkiksi 8–12 viikkoa (esimerkiksi *Get up and Go-* ja *Blast:Beat*-ohjelmat Irlannissa). Käytössä on lyhyempiäkin ohjelmia, jotka voivat esimerkiksi kestää yhden viikon tai jopa ainoastaan yhden päivän (esimerkiksi *EBP*-ohjelma **Yhdistyneessä kuningaskunnassa**), mutta ne ovat kuitenkin vähemmistönä opetusyrittäjiin perustuvien menetelmien laajassa kirjossa. Jos ohjelma kestää näin lyhyen ajan, opiskelijat eivät luonnollisestikaan ehdi saada kokemusta kaikista yrittäjyyden osa-alueista. Kuitenkin jo tällainen toiminta voi antaa opiskelijoille ensimmäistä yritysprojehtin toteuttamisesta ja lisätä opiskelijoiden tietoisuutta.

Yleisimmin oppilaitoksissa käytetään toimintaan aikaa kerran tai kahdesti viikossa 1–2 tuntia kerrallaan (tällöin viikkotuntien kokonaismääräksi tulee tavallisesti 2–5). Oppilaitoksissa toteutettavaa toimintaa voidaan täydentää **ylimääräisellä** työllä, ja opiskelijat käyttävät osan vapaa-ajastaan yrityksensä toimintoihin (tuotekehitykseen, yhteydenottoihin toimittajiin ja asiakkaisiin, myyntiin jne.) etenkin silloin, kun kyse on todellisia tuotteita tai palveluita tuottavasta yrityksestä. Menetelmä perustuukin voimakkaasti opiskelijoiden ja opettajien innostukseen ja myötämielisyyteen.

Joissakin tapauksissa toiminta toteutetaan kokonaan oppilaitostuntien ulkopuolella ja vapaaehtoisuuden pohjalta. Opiskelijat tapaavat tavanomaisten oppituntien jälkeen, mutta silloinkin heidän apunaan on opettaja tai yrityksestä tuleva neuvonantaja. Joissakin ohjelmissa tarjotaan sekä oppilaitoksissa että sen ulkopuolella toteutettavat mallit (esimerkiksi *Mini-entreprise* **Belgiassa**).

On osoitettu, että ohjelmia voidaan toteuttaa **kaikentyyppisissä oppilaitoksissa**, niin perus- kuin toisen asteen koulutuksen puitteissa. Yrityksiä voidaan toteuttaa vapaa-ajan toimintana tai vahvistettuna ohjelmana, tämä riippuu kansallisen koulutusjärjestelmän rakenteesta ja viime kädessä oppilaitoksen päätöksestä.

Opettajien tehtävänä näissä ohjelmissa on toimia **avustajina**. He eivät tyrkytä opiskelijoille omia ideoitaan, vaan antavat pikemminkin tukea ja neuvoja. Opiskelijoiden tulisi saada kehittää vapaasti omia ideoitaan ja vastata täysimääräisesti pienen yrityksen toiminnasta. Opettaja on ohjaaja, joka puuttuu mahdollisimman vähän ryhmän päätöksentekoprosessiin. Tämän tyyppisessä metodologiassa on kyse suoran kokemuksen kautta oppimisesta: todennäköisesti opiskelijat tekevät virheitä ja näkevät virheidensä seuraukset.

Opettajien tyypillisiin tehtäviin opetusyrityksen avustajina kuuluvat muun muassa seuraavat: auttaa opiskelijoita aiheen määrittelyssä, ohjata ryhmä käynnistysvaiheen läpi, toimia välittäjänä ryhmän sisäisissä ongelmissa jne.

Ohjelmia edistävät organisaatiot tarjoavat yleensä **opettajille peruskoulutusta** esimerkiksi perehdyttämistapaamisten, käytännönoppaiden, seminaarien, täydennyskoulutuskurssien ja jatkuvan neuvonnan muodossa. Opetusviranomaisten järjestämää suunnitelmallista täydennyskoulutusta on luonnollisesti helpommin saatavilla silloin, kun ohjelmat kuuluvat vahvistettuun opetussuunnitelmaan (kuten **Irlannissa** ja **Itävallassa**).

Yrityksistä tulevien **vapaaehtoisten** rooli ohjelmissa voi olla varsin tärkeä, koska he voivat ohjata opiskelijoita käynnistysvaiheessa ja olla säännöllisesti yhteydessä opiskelijaryhmään (esimerkiksi *Junior Achievement Company Programme* **Irlannissa**, *Impresa in Azione* **Italiassa** ja *Young Enterprise Company Programme* **Yhdistyneessä kuningaskunnassa**). **Alankomaissa** toteutettavassa *Mini-Ondernemingen* -ohjelmassa pyritään varmistamaan, että jokaisella yrityksellä on ainakin kolme neuvonantajaa: (entinen) yrittäjä, kirjanpitäjä ja opettaja. Opettajilla ei yleensä ole riittävästi käytännön tietoa ja kokemusta liiketoiminnan

toteuttamisesta. Vaikka opettajat koordinoivat ohjelman toteuttamista ja toimivat avustajina auttaen opiskelijoita käytännön vaikeuksien selvittämisessä, yrityksistä tulevat neuvonantajat voivat tuoda toimintaan lisäarvoa jakamalla opiskelijoille reaali maailmasta peräisin olevaa ensikäden johtamiskokemusta. Vapaaehtoisten löytäminen yritysmaailmasta voi kuitenkin olla toisinaan vaikeaa varsinkin vähemmän kehittyneillä ja eristyneillä alueilla.

Ohjelmille tyypillistä on vuorovaikutus ja yhteydet **liikemaailmaan** tai **paikallisyhteisöön**. Toisinaan paikalliset kunnat käyttävät hyväkseen opetusyritysten tarjoamia palveluja (esimerkiksi *Summerentrepreneur*-ohjelma Länsi-Norlannissa **Ruotsissa** ja *Student Learning Company* -ohjelma **Latviassa**).

2.2. Mitä taitoja ohjelmien kautta hankitaan?

Yrittäjyyskasvatuksen käsite olisi ymmärrettävä sen **laajimmassa merkityksessä**. Yrittäjyyskasvatukseen sisältyy yritteliään ihmisen ominaisuuksien kehittäminen. Opetusyritysohjelmiin osallistumisen tuloksena opiskelijoiden luovuus tulee esiin ja heidän innostuksensa ja itseluottamuksensa lisääntyy, opiskelijat oppivat työskentelemään ryhmässä ja heidän vastuunkantovalmiutensa ja aloitteellisuutensa kehittyy. Näiden taitojen ja ominaisuuksien avulla nuoret voivat valmistautua toimimaan itsenäisinä, osallistuvina ja vastuullisina yhteiskunnan jäseninä. Opetusyritystoimintaan osallistuneet opiskelijat luottavat enemmän itseensä ja ovat ennakoivampia, innovatiivisempia ja valmiimpia uusien tuotteiden, uusien markkinoiden ja uusien tekniikoiden kehittämiseen.

Jäljempänä on esitetty yksityiskohtaisempi (vaikkakaan ei tyhjentävä) luettelo **ominaisuuksista** ja **taidoista**, joita opiskelijat yleensä kehittävät tai hankkivat Opetusyritykseen osallistumisen kautta. Ne on jaoteltu **yleisiin** ja **henkilökohtaisiin ominaisuuksiin** ja **taitoihin** sekä **yritystoimintaan liittyviin taitoihin**. Ne ovat kaikki merkityksellisiä **yrittäjyyden** kannalta, ja ne auttavat opiskelijoita onnistumaan opinnoissaan ja myöhemmin työelämässä.

Henkilökohtaiset ominaisuudet ja taidot:

- Luovuus
- Ryhmätyökyky
- Ongelmanratkaisutaidot
- Valmius ottaa harkittuja riskejä ja riskinotto kyky
- Viestintätaidot
- Itsevarmuus
- Johtamistaito
- Kyky kriittiseen ajatteluun
- Itseluottamus
- Aloitekyky
- Vastuunkantovalmius
- Itsenäisyys
- Kyky tehdä omia päätöksiä ja ryhmäpäätöksiä

- Ajankäyttöön ja määräaikojen noudattamiseen liittyvät seikat
- Tavoitteiden asettelu
- Neuvottelutaidot
- Hankkeen hallinnointikyky
- Tieto- ja viestintäteknologian käyttötaito
- Julkinen puhuminen ja esiintymistaito
- Omien toimien analysointi- ja suunnittelutaidot
- Kyky parantaa omaa oppimista ja suoritusta.

Yrittäjyyteen liittyvät taidot:

- Käsitys siitä, kuinka yritykset toimivat ja kuinka vaurautta luodaan
- Yrittäjyyttä suosiva ajattelutapa ja liikeideoiden synnyttämiskyky
- Taloustieteen perustiedot
- Kokemus keskeisistä liike-elämän tehtävistä
- Markkinatutkimuksen kehittäminen
- Liiketoimintasuunnitelman kehittäminen
- Yrityksen organisointi ja hallinto
- Henkilöstöhallinto
- Taloudelliset perustiedot
- Budjetointi ja resurssien jakaminen
- Rahoituksen hankkiminen osakkeiden, sponsoreiden ja lainojen kautta
- Tuotteen kustannusten ja tuoton laskenta
- Kirjanpito
- Markkinointi
- Tuotteet tai palvelun mainonta
- Näyttelyn järjestäminen ja osallistuminen messuille
- Myynti- ja ostotekniikat
- Hallintomenettelyt
- Terveys- ja turvallisuuskysymysten ymmärtäminen
- Liikekirjeenvaihdon, asiakirjojen ja raporttien laatiminen
- Liikesuhteiden kehittäminen ja hoitaminen, vuorovaikutus paikallisyhteisön kanssa
- Liikekokouksen johtaminen.

2.3. Ohjelmaluettelo

Tämän hankkeen osana laadittiin luettelo perus- ja toisen asteen kouluissa toteutettavista opetusyritysohjelmista. Luettelo perustuu kansallisella tasolla kerättyyn tietoon ja hyväksytyyn opetusyrityksen määritelmään (ks. kohta 1.3). Luetteloon sisällytettiin **82 ohjelmaa kaikkialta Euroopassa** (24:stä tutkimukseen osallistuneesta maasta).

Luettelosta käy ilmi, että yli puolella ohjelmista (52) on tukijana johonkin **eurooppalaiseen verkostoon** kuuluva organisaatio. Näitä verkostoja ovat muun muassa *Junior Achievement – Young Enterprise Europe* (26 ohjelmaa) ja *EUROPEN* (17 ohjelmaa).

Vaikka edellä mainittujen verkostojen jäsenillä on samat tavoitteet ja samat peruskäsitykset menetelmistä, kansallisella tasolla tulee esiin **eroja käytännön toteuttamisessa** (erot koskevat esimerkiksi ohjelman kestoa, osallistuvien oppilaitosten tyyppiä sitä, toteutetaanko toiminta oppilaitoksessa vai sen ulkopuolella jne.).

Luettelo jakautuu varsin tasapainoisesti ohjelmiin, jotka perustuvat **todellisia tuotteita myyviin yrityksiin (49 ohjelmaa)**, ja ohjelmiin, jotka perustuvat **kuvitteellisiin tai virtuaalisiin yrityksiin (33 ohjelmaa)**.

Liitteessä on täydellinen luettelo perus- ja toisen asteen oppilaitoksissa toteutettavista opetusyritysohjelmista, jotka kartoitettiin tämän hankkeen yhteydessä. Luettelo ei kuitenkaan ole tyhjentävä eli siinä ei ole kaikkia Euroopassa toteutettavia ohjelmia, jotka perustuvat yrittäjyyden opiskeluun käytännön kautta, koska luetteloon on sisällytetty ainoastaan toimet, jotka täyttävät asiantuntijaryhmän opetusyritysmenetelmille määrittelemät kriteerit (ks. kohta 1.3). Aina ei sitä paitsi ollut mahdollista koota tietoa kaikista asiaankuuluvista toimista kaikissa maissa. Näin oli varsinkin erittäin paikallisesti tai ainoastaan tietyissä oppilaitoksissa toteutettavien ohjelmien laita.

2.4. Menestystekijät ja parhaiden toimintatapojen indikaattorit

Opetusyritysmenetelmien kasvava menestys Euroopassa perustuu useisiin näille toimille ominaisiin piirteisiin, jotka ovat myös niiden pääasialliset **vahvuudet**:

- Hyvät **yhteydet yrityksiin** ja paikallisyhteisöön ja yksityisen sektorin osallistuminen
- Ohjelmien **joustavuus** ja **mukautettavuus** erilaisiin koulutustyyppeihin ja erilaisiin paikallisiin tilanteisiin
- **Innostuksen** ja **motivaation** syntyminen oppilaissa (jopa niissä, joilla ei ole motivaatiota opiskella perinteisempiä oppiaineita)
- Toiminnan nuorissa herättämä **luovuus, aloitteellisuus ja innovointi**.

Jotta voitaisiin selvittää, kuinka näitä menetelmiä voidaan parhaiten soveltaa käytännössä, asiantuntijaryhmää pyydettiin yksilöimään **keskeiset ominaispiirteet**, joita pidettäisiin tärkeimpinä tekijöinä opetusyritysohjelmien toteuttamisen tehokkuudelle ja menestykselle. Näitä ominaispiirteitä ehdotetaan käytettäväksi **parhaiden toimintatapojen** indikaattoreina arvioitaessa näihin menetelmiin perustuvia ohjelmia.

Itse asiassa monet tämän tutkimuksen yhteydessä Euroopassa kartoitetuista ohjelmista täyttivät useimmat – jotkin jopa kaikki – jäljempänä olevassa taulukossa esitetyistä edellytyksistä.

Luetteloon ei sisälly **ulkoisiin viite-oloihin** (toisin sanoen ohjelmien toimintaympäristöön, joita ovat esimerkiksi viranomaisten antama tuki ja kuuluminen viralliseen opetusohjelmaan) liittyviä seikkoja. Kyseiset seikat otetaan huomioon raportissa myöhemmin käsiteltäessä yrittäjäyyskasvatusta ja opetusyritysohjelmia tukevia viranomaisten toimintalinjoja.

Parhaiden toimintatapojen kriteerit opetusyritysohjelmien yhteydessä

- 1) Ohjelmassa painotetaan **ryhmyötaitoja** ja opiskelijoiden välistä yhteistyötä. Opiskelijat perehdytetään asianmukaisesti ryhmyöhön ennen ohjelman varsinaista toteutusta.
- 2) Toimintaan osallistuvilla vapaaehtoisilla ja **opettajilla** on opetusyritysohjelmien toteuttamisessa tarvittava **ammattitaito** tai heille annetaan aihetta koskevaa **koulutusta**.
- 3) Opettajilla ja opiskelijoilla on mahdollisuus saada **tukea** ja **neuvontaa** koko ohjelman ajan.
- 4) **Opiskelijoilla** on avustaja (opettaja, ohjaaja, tukihenkilö), mutta he ovat **vapaita** kehittämään omia ajatuksiaan ja täysimääräisesti **vastuullisia** opetusyrityksen toiminnasta.
- 5) Käytettävissä on erityistä **opetusmateriaalia** (käsikirjoja, oppaita jne.), jossa käsitellään opetusyritysten avustamista ja toteuttamista.
- 6) Ohjelma on **joustava**, sitä voidaan soveltaa hyvin erilaisissa yhteyksissä ja sen integroiminen koulun toimintaan (sekä koulussa että koulun ulkopuolella tapahtuvana toimintana) on helppoa.
- 7) **Yrity maailmasta** peräisin olevat tukihenkilöt ja neuvonantajat osallistuvat ohjelman toteutukseen.
- 8) Järjestetään koulun ulkopuolisia **tapahtumia**, esimerkiksi messuja.
- 9) **Paikallisyhteisö** tukee ohjelmaa.
- 10) Ohjelman **arviointivälineitä** käytetään säännöllisesti.
- 11) Opettajat **verkostoituvat** voidakseen antaa ja saada apua ja oppia toisiltaan ja kehitetään kansallisia ja kansainvälisiä yhteyksiä opettajien, opiskelijoiden ja muiden toimijoiden välillä.

3. Esimerkkejä hyvistä toimintatavoista

Kuten edellä (ks. kohta 2.4) mainittiin, monet tutkimuksen kautta kartoitetuista ohjelmista täyttivät kaikki tai lähes kaikki asiantuntijaryhmän vahvistamat kriteerit, joiden perusteella parhaita toimintatapoja opetusyritystoiminnan toteuttamisessa kartoitettiin.

Tässä jaksossa esitetään joitakin esimerkkejä niistä. Vaikka esimerkit perustuvat tiettyihin yhteisiin periaatteisiin, ne osoittavat, että yrittäjyyden opettamiseen projektiin perustuvana toimintana voidaan soveltaa hyvin monenlaisia menetelmiä ja ratkaisuja. Ne esitetään tässä hyviä toimintatapoja soveltavien ohjelmien valikoimana, ei kuitenkaan Euroopan parhaimpien ohjelmien luettelona (tyhjentävä luettelo parhaista esimerkeistä olisi paljon pitempi).

3.1. *La Mini-entreprise en classe (Pienoyritys luokassa) (Belgia)*

Kyse on organisoituneesta hankkeesta, johon käytetään **viisi viikkotuntia** ja jota hallinnoi **ryhmä opettajia**: kurssilla on aina mukana vähintään kaksi opettajaa. Osallistujia on keskimäärin 12, enintään 23. Hankkeeseen osallistuu 16–19-vuotiaita opiskelijoita yleissivistävistä, teknisistä ja ammatillisista oppilaitoksista. Opettajille antaa tukea voittoa tavoittelematon organisaatio *Les Jeunes Entreprises asbl*, joka toimittaa tausta-asiakirjoja ja oppaita, järjestää seminaareja jne.

Toiminta toteutetaan luokassa **osana vahvistettua opetusohjelmaa**, mutta lisäksi opiskelijat jatkavat sitä koulun ulkopuolella vapaaehtoisena toimintana. Joka tapauksessa tuotteiden tuottaminen edellyttää oppilailta lisätuntien käyttämistä. Myös myynti toteutetaan pääosin iltaisin ja viikonloppuisin. Koska tässä **luokassa toteutettavassa ohjelmamallissa** opettaja sisällyttää menetelmät oppitunteihinsa, tiettyihin aiheisiin voidaan perehtyä syvällisemmin kuin koulutyön ulkopuolella toteutettavassa vapaaehtoistoiminnassa.

Kunkin pienoyrityksen tukena on 1–2 **neuvonantajaa** liikemaailmasta, jotka antavat kokemuksensa nuorten käyttöön. Suhteet toimittajiin ja asiakkaisiin tarjoavat mahdollisuuden olla vuorovaikutuksessa koulun ulkopuolisen todellisen yritysmaailman kanssa.

Tehokkaan arvioinnin varmistamiseksi käytetään *Les Jeunes Entreprises asbl:n* arviointivälineitä. Lisäksi opettajat laativat asiakirjoja ja tietosivuja, joiden avulla opiskelijoiden osallistumista voidaan arvioida tarkemmin. Vuoden lopussa järjestetään **loppukoe**. Jos sekä opettajaryhmän että ulkopuolisten arvioijien käsitys pienoyrityksen toiminnasta on positiivinen, koulu antaa opiskelijoille **todistuksen** ”hankkeen onnistuneesta toteuttamisesta”. Jos opiskelijat täyttävät tietyt, *Les Jeunes Entreprises asbl:n* vahvistamat ehdot, heille annetaan lisäksi ”nuoren yrittäjän” todistus.

Yhteystiedot:

Asbl "Les Jeunes Entreprises"
www.lesjeunesentreprises.be

3.2. *Harjoitusyritys Merikosken ammatillisessa koulutuskeskuksessa (Suomi)*

Suomessa toimii harjoitusyrityksiä kansallisella tasolla toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Harjoitusyritykset ovat toimintojen osalta kuvitteellisia, mutta joissakin harjoitusyrityksissä opiskelijoiden toimet kytkeytyvät todelliseen liiketoimintaan

kumppaniyrityksen tuotteiden kautta. Opetusyritysten toimintaa edistää Suomessa *FINPEC* (Finnish Practice Enterprises Centre-Suomen harjoitusyritysten keskus).

Harjoitusyrityskoulutuksen kesto vaihtelee noin kolmesta kuukaudesta vuoteen. Mielenkiintoinen sovellus on **opetusohjelmaan sisältyvän kurssin korvaaminen liiketoiminnan suunnittelulla**, jolloin harjoitusyritystoiminnan kesto voidaan (joissakin muodoissa) pidentää kolmeen vuoteen. Opetuksellisenä tavoitteena on, että opiskelijat tutustuvat liiketoiminnan suunnitteluun, kykenevät suorittamaan erilaisia tehtäviä yrityksessä, ymmärtävät liiketoimintaa kokonaisuutena ja saavat tiettyjä ”pehmeitä” valmiuksia. Harjoitusyritykset ovat aktiivisessa vuorovaikutuksessa toisten harjoitusyritysten ja ulkopuolisen maailman kanssa, etenkin kumppaniyrityksen kanssa harjoitusyrityksen alkuvaiheessa.

Merikosken ammatillinen koulutuskeskus on korvannut opetussuunnitelmassa olevia peruskursseja **harjoitusyrityksen liiketoimintasuunnitelmalla**. Liiketoimintasuunnitelma ohjaa opiskelijoita koko opintojen ajan (3 vuotta). Vahvistetussa opetussuunnitelmassa annettiin aiemmin ohjeita siitä, mitä opiskellaan, kun taas nykyisin liiketoimintasuunnittelulla suunnataan opinto-ohjelman eri osia. Ensimmäisinä kahtena vuotena keskitytään suunnitteluun ja valmisteluun sekä toiminnan kehittämiseen. Kolmantena vuonna harjoitusyrityksen varsinainen toiminta toteutetaan.

Liiketoimintasuunnitelma kehitetään yhteistyössä **kumppaniyrityksen** ja rahoittajan kanssa, mikä tuo huomattavaa lisäarvoa opiskelijoille. Kumppaniyritysten edustajat ovat harjoitusyrityksen hallituksessa ohjatakseen yrityksen toimintaa ja luodakseen toiminnalle kannustimia.

Tässä esimerkkitapauksessa harjoitusyrityksen opiskelijat ovat itse asiassa osallistuneet kumppaniyrityksen liiketoimintaan myymällä sen tuotteita. Tästä on syntynyt lisäarvoa opiskelijoille. Opiskelijat ovat lisäksi koemarkkinoineet kumppaniyritystä kansainvälisillä harjoitusyritysmessuilla. Kokemuksen mukaan toiminnalla on ollut huomattavaa vaikutusta opiskelijoiden oppimiseen ja mukautumisprosessiin.

Yhteystiedot:

Suomen harjoitusyritysten keskus (Finnish Practice Enterprises Centre) (FINPEC)
www.finpec.fi

3.3. *Get Up and Go (Ylös ja liikkeelle -pienoisyrittäjäohjelma) (Irlanti)*

Vuosien kuluessa Get Up and Go -ohjelmasta on tullut **laajimmin** kouluissa **käytetty** opetusyritysohjelma, joka tarjoaa pienoisyrittäjätoimintaa osana siirtymävuoden (Transition Year) ohjelmaa. Siirtymävuosi on opetussuunnitelmaan sisältyvä ohjelma, joka on käytössä lähes 70 prosentissa toisen asteen oppilaitoksia. Ohjelman tarkoituksena on helpottaa siirtymistä ylemmältä perusasteelta (Junior Cycle) toisen asteen (Senior Cycle) opintoihin. Sen tavoitteena on valmentaa opiskelijoita työelämään ennen ammatillista tutkintoa, ja ohjelman yhteydessä kehitetään myös yrittäjätaitoja.

Get Up and Go -pienoisyrittäjäohjelma on siis **opetusohjelmaan kuuluva toimi**, joka voidaan toteuttaa 10-viikkoisena moduulina. Paras kesto-aika on kuitenkin kokonainen vuosi. Suosituksena on, että **koko siirtymävuosiluokka** muodostaisi yrityksen, jonka johtotehtävät täytettäisiin haastattelun perusteella. Vaihtoehtoisesti luokan sisältä kootut pienemmät ryhmät voivat myös muodostaa erillisiä yrityksiä, mutta ”todellista elämää” voidaan useimmiten jäljitellä parhaiten silloin, kun mukana on suuri ryhmä opiskelijoita.

Get Up and Go -ohjelman osana kehitetty opettajan opas jakautuu **kymmeneen osaan**: Kussakin osassa käsitellään pienen yritysohjelman eri näkökohtia:

- 1) Johdanto pienen yritystoimintaan, pienen yrityksen edut, käytettävät menetelmät ja tuotteita koskevat päätökset
- 2) Pienen yritystiimin valinta ja järjestäytyminen
- 3) Viestintä
- 4) Pienen yrityksen rekisteröinti
- 5) Markkinointi
- 6) Lainsäädäntö
- 7) Liiketoimintasuunnitelma
- 8) Taloushallinto
- 9) Pienen yrityksen toiminnan lopettaminen
- 10) Messut/esimerkkitapa

Kun opiskelijat osallistuvat Get Up and Go -pien yritysohjelmaan, he saavat mahdollisuuden kehittää yrittäjätaitojaan turvallisessa ympäristössä luokkahuoneessa. He saavat lisäksi mahdollisuuden osoittaa ja hyödyntää näitä taitoja messuilla, kilpailuissa ja projektityössä. Opiskelijoiden sisäinen motivaatio kehittyy, kun he sitoutuvat itse kehittämiinsä ideoihin. Opiskelijoiden itseluottamus kasvaa, koska he tuntevat hallitsevansa itse omaa oppimistaan ja opettaja toimii pikemminkin avustajana kuin opettajana.

Yhteystiedot:

Transition Year Support
Second Level Support Service
<http://ty.slss.ie>

3.4. JUNIOR – Junge Unternehmer initiieren – organisieren – realisieren (Nuoret yrittäjät aloitteentekijöinä, organisoijina ja toteuttajina) (Saksa)

Erityyppisten perus- ja toisen asteen oppilaitosten 9. luokkaa tai sitä seuraavia luokkia käyvät opiskelijat osallistuvat Junior-opetusyritysohjelmaan. Pienen yrityksen jakautuu **useisiin osastoihin**. Kullakin opiskelijalla on tietty asema ja tehtävä. Kukin yritys vastaa markkinoinnistaan, hankinnoistaan, kirjanpidostaan ja taloushallinnostaan. Junior-opetusyritysten tuotteet ovat innovatiivisia, markkinalähtöisiä ja markkinahintaisia. Yhden lukuvuoden kuluttua pienen yrityksen puretaan ja jako-osuus maksetaan takaisin osakkeenomistajalle.

Ohjelmaan integroidaan erilaisia tapahtumia, esimerkiksi messuja ja valtakunnallisia sekä alueellisia kilpailuja. Valtakunnallisilla ja kansainvälisillä messuilla Junior-yrittäjillä on tilaisuus esitellä yritystään, tuotteitaan ja palveluitaan sekä luoda samalla yhteyksiä toisiin opetusyrityksiin.

Junior-toimisto antaa opetusyrityksiä **ohjausta koko vuoden ajan**. Junior-toimisto on Kölnin taloustutkimusinstituutin (*Institut der deutschen Wirtschaft Köln, Cologne Institute for economic research*) liiketoiminnallinen jaos, jonka kautta opetusyritykset luovat yhteyksiä muihin yrityksiin, todellisiin yrityksiin ja yhdistyksiin.

Neuvonnan lisäksi jokainen opiskelija ja ohjaaja saa yritystoiminnan harjoittamista käsittelevää tiedotusmateriaalia. Tietyistä aiheista – esimerkiksi markkinoinnista ja kirjanpidosta – on tarjolla seminaareja, esitteitä ja Internetissä olevaa materiaalia, joista

opiskelijat saavat lisätukea yritystoiminnan harjoittamiseen. Liike-elämästä peräisin olevat tukihenkilöt ja tarkastajat osallistuvat myös ohjelmaan, ja heiltä opiskelijat saavat tietoa ja neuvoja. Ohjelman päätökseen suorittaneet opiskelijat saavat todistuksen, joka on hyvin tunnettu liikemaailmassa.

Junior-ohjelman kumppaneita valtakunnallisella tasolla ovat *KfW Mittelstandsbank*, *Gothaer Versicherungen*, *Handelsblatt*, talous- ja työministeriö sekä työnantajaliitot ja kauppakamarit. Liittovaltion osavaltioissa Junior-ohjelmaa tukevat monet erilaiset yritykset, pankit, ministeriöt ja yhdistykset.

Yhteystiedot:

JUNIOR-Office

Institut der deutschen Wirtschaft Köln

www.juniorprojekt.de

3.5. *Une entreprise dans votre lycée (Yritys oppilaitoksessa), Académie de Rennes (Ranska)*

Tähän ohjelmaan voivat osallistua **kaikki** Académie de Rennesin piiriin kuuluvat **perus- ja toisen asteen oppilaitokset**, yleissivistävää, teknistä ja ammatillista koulutusta tarjoavat julkiset ja yksityiset oppilaitokset (*lycées*) mukaan luettuina.

Joka toukokuu järjestetään **kilpailu**, johon osallistuu 10 opiskelijajoukkuetta (kussakin joukkueessa on keskimäärin 12 opiskelijaa) Académie de Rennesin oppilaitoksista. Kilpailun tuomariston jäsenet ovat ammattilaisia. Kukin kilpailuun osallistuva ryhmä esittelee yrityksen, jonka se on luonut koulussa jäljittelemällä ja kehittämällä todellisen yrityksen perustamis- ja toimintaolosuhteita.

Académie de Rennesin johto (*Rectorat*) ja kauppakamari huolehtivat opettajien koulutuksesta. Ohjelman yhteydessä luodaan **laadukkaita kumppanuuksia paikallisyrityksiin**, jotta nuoret saisivat yrityksiltä tukea sponsoroinnin, neuvonnan ja yhteistyön muodossa.

Opiskelijat ovat mukana oman yrityksensä luomisessa tuote- tai palveluideasta lähtien. He jättävät rekisteröintiasiakirjat komitealle, joka koostuu opetusyritystoiminnan kumppaneiden edustajista. Kun **kuvitteellisen yrityksen** perustamista koskevat hallinnolliset ja oikeudelliset menettelyt on suoritettu, projektin vetäjät jakavat vastuualueet ja tehtävät tarkan suunnitelman mukaisesti: markkinointitutkimus ja kilpailu, yrityksen nimen rekisteröiminen *INPI*:in, logon suunnittelu, tekninen kehittäminen, neuvottelut toimittajien tai alihankkijoiden kanssa, markkinointi ja myynti jne.

Kilpailun päätöspäivänä mukana ovat kaikki osallistujat, ja kunkin yrityksen on esiteltävä yrityksensä oman esittelykojun avulla ja suullisesti kumppanien edustajista ja yritysjohtajista muodostuvan tuomariston edessä. Alueellinen lautakunta palkitsee kolme parasta yritystä.

Ohjelma kokoaa nuoria ryhmäksi työskentelemään yhdessä hankkeen toteuttamiseksi. Siinä hyödynnetään opetusmenetelmiä, jotka edistävät opiskelijoiden itsenäisyyttä ja lisäävät heidän tietoisuuttaan taloudellisesta toiminnasta. Esimerkit ovat osoittaneet, että useissa tapauksissa nuoret ovat **toteuttaneet käytännössä** yritys Hankkeensa ja toisinaan paikalliset kumppaniyritykset ovat kehittäneet edelleen erityisen innovatiivisia ja luotettavia hankkeita.

Yhteystiedot:

Académie de Rennes

3.6. *Yrittäjyyskasvatuksen integroitu malli liike-alan ammattikorkeakoulussa (Unkari)*

Unkarilainen toisen asteen koulu (*Business Polytechnic*) on kehittänyt mielenkiintoisen **integroidun järjestelmän** yrittäjyyskasvatukseen.

1. Iältään **16-vuotiaat** opiskelijat osallistuvat *Young Enterprise* -opetusyritysohjelmaan toisella luokalla ollessaan (**tekemällä oppiminen**). Ohjelman aikana opiskelijat perustavat oman yrityksen ja harjoittavat yritystoimintaa yhden lukuvuoden ajan. He valitsevat keskuudestaan johtokunnan, kokoavat osakepääoman ja markkinoivat ja rahoittavat itse valitsemaansa tuotetta tai palvelua. He käsittelevät rahaa, tuottavat todellisia tuotteita ja osallistuvat messutapahtumiin. Vuoden lopussa opiskelijat purkavat yrityksen ja esittävät raportin ja yrityksen tilit.

2. Seuraavassa vaiheessa (**17–18-vuotiaat**) opiskelijat suorittavat **teoreettisia liiketalousopintoja**.

3. Seuraavaksi (**19-vuotiaat**) opiskelijat osallistuvat harjoitusyrityksiin hankkiakseen erityistä **ammattillista tietoa**. Koulutus toteutetaan kuvitteellisena yrityksenä, joka toimii sopivan kokoisessa huoneessa ja hyödyntää nykyaikaisia teknisiä laitteita. Koulutuksen myötä opiskelijat täydentävät ja syventävät teoreettista osaamistaan ja saavat tilaisuuden oppia mahdollisimman käytännönläheisesti simuloimalla liiketaloudellista toimintaa. Toiminta liittyy suoraan tai välillisesti todellisen yrityksen toimintaan. Harjoitusyritys on luonut suhteen todelliseen yritykseen, johon kuvitteellinen yritys perustuu ja jonka toimintaa se jäljittelee esimerkiksi käyttäen sen liikeasiakirjoja.

4. Koululla on lisäksi yrityshautomo ja ohjelma, jotka tarjoavat opiskelijoille mahdollisuuden **kehittää omia todellisia yrityksiä**.

Yhteystiedot:

Business Polytechnic

www.poli.hu

3.7. *Junior Achievement -opetusyritysohjelma (Viro)*

Opetusyritysohjelmaa tarjoaa *Junior Achievement Estonia* -organisaatio. Osallistujat ovat lähinnä 16–18-vuotiaita toisen asteen opiskelijoita, mutta mukana on myös 13–15-vuotiaita ylemmän perusasteen oppilaita. Ohjelmaa toteutetaan enintään yhden lukuvuoden ja yleensä viiden kuukauden ajan. Opiskelijat työskentelevät konsultin tai opetusyrityskoulutusta saaneen opettajan valvonnassa.

Opetusyrityksen toimintaan voi osallistua koko luokka (näin tapahtuu kuitenkin harvoin) tai pienempi ryhmä (3–7 henkilöä). Opiskelijat tekevät tuotetta tai palvelua koskevat päätökset, valitsevat johtohenkilöt ja myyvät osakkeita hankkiakseen pääomaa. He tuottavat tai tilaavat suunnitelmansa perusteella valmistettavan tuotteen. He myyvät tuotetta ja laativat kirjanpidon. Lukuvuoden aikana opiskelijat osallistuvat paikallisille ja valtakunnallisille opetusyritysmessuille. Toteutuskauden lopussa he esittävät toiminnasta raportin *Junior Achievement Estonia* -organisaatiolle.

Junior Achievement Estonia antaa kouluille ja opettajille perehdyttämiskoulutusta. Ensimmäisessä vaiheessa opettajille annetaan opetusmenetelmiä ja opetusyrityksen edistämistä käsittelevää peruskoulutusta. Tämän jälkeen annetaan säännöllistä jatkokoulutusta. Lisäksi *Junior Achievement Estonia* -organisaation asiantuntijat antavat jatkuvaa neuvontaa kouluille ja opettajille, jotka osallistuvat opetusyritysohjelmaan. Koulutuksessa hyödynnetään liike-elämän ammattilaisten ja yliopistojen erityisammattitaitoa. *Junior Achievement Estonia* on kehittänyt opetusmateriaalia, jota se tarjoaa opiskelijoiden ka opettajien käyttöön.

Yrity maailmasta peräisin olevien vapaaehtoisten joukossa on paljon ohjelmasta aiemmin **valmistuneita opiskelijoita**, jotka palaavat näin ohjelmaan opettajien tueksi. Onkin aloitettu **uusi ohjelma**, jossa näitä opiskelijoita koulutetaan juniorineuvonantajiksi, jotka opastavat nuorempiaan kouluissa. Tästä ohjelmasta odotetaan kaksinkertaista hyötyä: opetusyritykset saavat kokemusta ja innostusta vanhemmilta opiskelijoilta ja vanhemmat opiskelijat saavat ensikokemukset opettamisesta.

Yhteystiedot:

Junior Achievement Estonia.

www.ja.ee

3.8. *Empresa Joven Europea – EJE (eurooppalaiset nuorisoyritykset) (Espanja)*

Asturian autonomisen alueen hallitus edistää aktiivisesti yrittäjyyskasvatusta. *Valnalón*, joka on työ- ja teollisuusministeriön omistama valtionyhtiö, toimii yhteistyössä opetus- ja ammattitaitoministeriön kanssa suunnittelemalla ja toteuttamalla yrittäjyysohjelmia koulutuksen eri tasoille.

Empresa Joven Europea (EJE) -ohjelma on sisällytetty **alueen toisen asteen opetussuunnitelmaan**. Tämän seurauksena EJE-ohjelma on valinnaisena oppiaineena lukuvuonna 2003–2004. Ohjelman virallinen tunnustaminen on johtanut siihen osallistuvien koulujen ja opiskelijoiden määrän jatkuvaan kasvuun Asturian lisäksi myös muilla Espanjan alueilla.

Empresa Joven Europea on suunnattu 12–16-vuotiaille opiskelijoille. Oppijakson aikana oppilaat käynnistävät **tuonti- ja vientiyrityksen**, joka harjoittaa todellista kaupallista toimintaa ulkomailla sijaitsevien opetusyritysten kanssa. Opiskelijat viestivät ulkomaisten kumppanuuskoulujen kanssa videokokouksia ja sähköpostia käyttäen, tekevät ja toimittavat tilauksia sekä myyvät tuontitavaroita paikallisilla messuilla. Lopuksi voitto jaetaan yrityksen kumppaneiden kesken ja osa voitosta menee kansalaisjärjestölle tai muuhun yhteisölliseen hankkeeseen.

Opiskelijoiden yrittäjätaitojen edistämisen lisäksi ohjelmassa keskeistä on **uusien teknologioiden** käyttö opetus- ja oppimisprosessissa. Lisäksi edistetään myönteisiä asenteita **vieraiden kielten** oppimista kohtaan, sillä kielten avulla voidaan kommunikoida eri maissa sijaitsevien kumppaniyritysten kanssa.

Valnalón julkaisee **opetusmateriaaleja** alueellisen julkisen rahoituksen turvin. Opiskelijoiden ja opettajien kirjat ovat Asturian kouluissa täysin maksuttomia, jotta niiden käyttö lisääntyisi. Opetusmateriaaleissa käsitellään teoreettisia ja käytännön näkökohtia. Toiminnan suunnittelusta vastasi työryhmä, johon kuului toisen asteen opettajia, kouluttajia ja kaupallisten aineiden koulutuksen asiantuntijoita.

Ohjelman yhteydessä laadittiin johdonmukainen **laajentumisstrategia**, joka on kantanut hedelmää, sillä koulujen verkosto on levinnyt Espanjassa laajalle: ohjelmana osallistuu toisen asteen oppilaitoksia Andalusiasta, Asturiasta, Baleaareilta, Kanarian saarilta, Madridista, Baskimaasta ja Valenciasta. Lisäksi tehdään yhteistyötä Meksikossa, Yhdysvalloissa, Kanadassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa, Ruotsissa, Norjassa, Puolassa ja Slovakiassa sijaitsevien oppilaitosten kanssa.

Yhteystiedot:

Valnalón Ciudad Tecnológica
www.valnalon.com

3.9. Hanke: Kesäyrittäjä Länsi-Norrlannin läänissä (Ruotsi)

Ohjelmaa toteutetaan **aluetasolla** Länsi-Norrlannin läänissä. Sitä on toteutettu vuodesta 2002 lähtien seuraavissa kaupungeissa: Örnköldsvik, Sollefteå ja Kramfors.

Ohjelma kestää 8 viikkoa **opiskelijoiden kesäloman aikana**, ja se on suunnattu 17–19-vuotiaille nuorille.

Tavoitteena on antaa nuorille mahdollisuus hankkia tietoa ja kokemusta yritystoiminnan harjoittamisesta ja oppia yrittäjyydestä kesäloman aikana. Näin opiskelijat luovat itse itselleen **kesätyöpaikan** kuntien heille järjestämien kesätyöpaikkojen sijasta. Ruotsissa on yleistä, että kunnat tarjoavat nuorille kesätyöpaikkoja omilla vastuualueillaan (esimerkiksi puutarhanhoitoa).

Hanke alkaa kahden viikon perehdyttämiskurssilla, jossa yhdistetään sekä teoriaa että käytäntöä. Kyseisten kahden viikon ajan osallistujat saavat kunnalta avustuksen (55–65 kruunua päivässä). Seuraavaksi nuoret hoitavat omaa yritystään **kuuden viikon** ajan.

Kesäyrittäjiin sovelletaan erityistä F-veroa (eräänlainen verotusjärjestely yritystoiminnan harjoittamista varten) kesäkuun alusta elokuun loppuun. Elokuun lopussa yrittäjät purkavat yrityksen ja toimittavat oman tuloveroilmoituksensa veroviranomaiselle.

Vuorovaikutus muihin yrityksiin ja paikallisyhteisöön taataan, koska toimintaan osallistuu neuvonantajia ja ohjaajia elinkeinoelämästä, kunnasta ja muista organisaatioista.

Yhteystiedot:

Open for business in the county of Västernorrland
www.ofb.nu

3.10. Young Enterprise Company Programme (Nuorten yritysohjelma) (Yhdistynyt kuningaskunta)

YE-yritysohjelmaa toteutetaan organisaatiorakenteen kautta, joka perustuu jo kauan sitten **vakiintuneeseen Yhdistyneen kuningaskunnan laajuiseen verkostoon**. Rakenteen toimintansa aikana onnistunut erinomaisesti saamaan **yrityksiä mukaan julkisen sektorin kumppaneiksi järjestämään resursseja** – rahoitusta, palveluja, henkilöresursseja ja materiaalia – käytännössä kokeiltujen ja testattujen ohjelmien toteuttamiseen. YE-yritysohjelman materiaalit päivitetään kolmen vuoden välein. Niissä hyödynnetään asianmukaisella tavalla CD- ja Internet-tekniikkaa, mutta ne perustuvat laadukkaaseen painettuun materiaaliin.

On osoitettu, että ohjelma voidaan **toisintaa** ja mukauttaa toteutettavaksi kansallisella tasolla, vaikka se perustuukin siihen, että **paikalliset asukkaat** ovat sitoutuneet henkilökohtaisesti olemaan opiskelijoiden tukena.

Nuorten yritysohjelma on suunnattu 15–19-vuotiaille opiskelijoille, ja se antaa vuosittain tuhansille opiskelijoille tilaisuuden valmistautua työelämään toteuttamalla omaa yritystoimintaa lukuvuoden aikana. Nuorten tukena on **vapaaehtoisia neuvonantajia yrity maailmasta**. Vapaaehtoiset neuvonantajat ovat ohjelman sujuvan ja onnistuneen toteuttamisen kannalta olennaisen tärkeässä asemassa, sillä he ohjaavat opiskelijoita yritysprosessin ajan.

Opiskelijat valitsevat keskuudestaan johtokunnan, kokoavat osakepääomaa ja markkinoivat ja rahoittavat itse valitsemaansa tuotetta tai palvelua. Liiketoimintasuunnitelman ja markkinointistrategian laatimisen jälkeen yrityksen on suunniteltava, kuinka raaka-aineiden ja varaston ostot rahoitetaan. Valmistamalla tuotteen prototyyppi voidaan selvittää mahdolliset käytännön vaikeudet ja saada käsitys siitä, millainen määrä valmiita tuotteita voidaan tuottaa tietyssä ajassa. Operatiivinen osasto tekee tuotteen komponenttien tuotantoa ja kokoamista koskevat suunnitelmat.

Vuoden aikana paikallinen YE-lautakunta järjestää ainakin yhden messun. Lisäksi on tarjolla laajempia alueellisia, valtakunnallisia ja eurooppalaisia messuja. Näiden tapahtumien yhteydessä osallistujat voivat tavata osallistujia muista yrityksistä ja myydä tuotteitaan messuilla. Vuoden lopussa yritys puretaan ja opiskelijat esittävät toiminnasta raportin ja tilinpäätöksen osakkeenomistajille. Opiskelijat saavat kokemuksia todellisesta maailmasta, vastuunkannosta ja siitä, että he ovat vastuussa yritystoiminnastaan osakkeenomistajilleen.

Yhteystiedot:

Young Enterprise UK
www.young-enterprise.org.uk

4. Ohjelmien soveltaminen: levittäminen, suurimmat esteet, arviointi

4.1. Opetusyritykset koulutuksen eri tasoilla

Opetusyritysohjelmaa sovelletaan eniten **perus- ja toisen asteen** koulutuksessa (varsinkin toisella asteella) ja siellä ne ovat myös tehokkaimmillaan. Kokemuksen mukaan ryhmä toisen asteen opiskelijoita, joilla on henkiset ja sosiaaliset valmiudet vastata itsenäisesti yrityshankkeesta kokonaisuudessaan, voi hoitaa oikeaa tai kuvitteellista yritystä menestyksellisesti. Juuri tässä vaiheessa nuorilla on oltava mahdollisuus täydentää henkilökohtaisia ja yleisiä taitojaan, kuten ryhmätyö-, viestintä- ja projektityötaitoja, joita he tarvitsevat myöhemmin työelämässä. Perus- ja toisella asteella opiskellessaan nuoret myös alkavat miettiä tulevaa uraansa, joten kosketuksella yrittäjyyteen voi silloin olla suurin mahdollinen vaikutus. Tällöin nuoret voivat vielä kokeilla ja etsiä suuntaansa (virheidenkin kautta) ilman liian suuria paineita.

Opetusyritysohjelmaa toteutetaan kuitenkin menestyksellisesti myös alemman perusasteen koulutuksessa ja yliopistoissa.

Perusasteella toimet ja tehtävät ovat yksinkertaisempia ja ohjelmat lyhyempiä (2–3 kuukautta tai vain aika, joka tarvitaan tietyn hankkeen läpiviemiseen). Menetelmänä on enemmänkin oppiminen leikin, kokeilemisen ja pelien kautta. Bisnestaitoja enemmän painotetaan asenteita (ryhmätyötä, aloitteellisuutta jne.). Usein hyödynnetään toimintatapoja, jotka ovat koulussa jo ennestään tuttuja (kuten myyjäisiä tai rahankeruuta luokkaretkiä varten) tai opetusyritys muodostetaan jonkin tapahtuman yhteyteen (tuotteiden myynti joulumarkkinoilla). Talouden perusasioita selvitetään esimerkiksi tarinoiden, pelien ja yksinkertaisten tehtävien avulla. Opetusyrityskoulutukseen sisältyy tällä tasolla myös tapaamisia liike-elämän edustajien kanssa.

Yggdrasil (viikinkiajan rekonstruointi) - Grinder-koulun yrittäjyysprojekti

Norjan Gruessa sijaitseva *Grinder*-koulu on saariyhteisössä sijaitseva alemman perusasteen koulu. Paikalla oli asutusta myöhäisellä rautakaudella, joka oli varhaista viikinkiaikaa Norjassa.

Koulun 5. ja 6. luokan oppilaat ovat rakentaneet koulun alueelle viikinkiaikaisen maatilaa. Taloissa koululaiset jäljittelevät viikinkielämää, käyttävät viikinkivaatteita ja tekevät ruokaa tuon ajan elintarvikkeista. Lisäksi esitellään villan karstaamista ja muita viikinkiajan päivittäisen elämän askareita sekä viikinkikulttuuria.

Yrittämiseen hankkeessa liittyy varojen hankkiminen paikallisilta ja valtakunnallisilta laitoksilta sekä kaikkien mukana olevien osallistuminen ja heidän tehtäviensä koordinointi. Tähän pedagogiseen hankkeeseen osallistuu koko koulu ja lisäksi paikallisia yrittäjiä, paikallisyhteisö, vanhempia sekä paikallisia ja kansallisia museoalan asiantuntijoita.

Yliopistotasolla käytettävissä menetelmissä painotetaan enemmän yrityssuunnittelua ja liikeideoiden tuottamista. Tällä tasolla on annettava enemmän teoriatietaa, ja yrityksiä ohjataan innovatiivisuuteen ja osaamiseen perustuvaan toimintaan. Opetusyritystoiminnalla ei niinkään pyritä pedagogisiin tavoitteisiin, vaan pikemminkin löytämään opiskelijoille

todellisia työmahdollisuuksia ja lähestymään oikeaa yritysmaailmaa. Tällä tasolla opiskelijat pystyvät ohjaamaan oppimisprosessia täysin itsenäisesti ja kantaen täyden vastuun. Heillä on suurempi vapaus järjestää tapaamisia yrityksistä peräisin olevien neuvonantajien kanssa. Ohjelma on väljempi ja käytännön ohjausta on vähemmän. Siksi toimintaympäristö on myös suojattomampi ja liiketoimintaan liittyvät riskit suuremmat. Opetusyritysohjelmien on tällä tasolla oltava lähempänä todellista elämää, ja ne voivat usein johtaa oikean yrityksen perustamiseen. Myös yrityshautomot voivat ohjata opiskelijoita liikeidean muuttamisessa käytännön toiminnaksi.

Junior Enterprises -toiminta yliopistoissa – JADE (European Confederation of Junior Enterprises)

Junior Enterprises -hankkeet ovat voittoa tavoittelemattomia, opiskelijoiden kokonaan hoitamia yhdistyksiä, joissa yliopistossa saatu tietämys yhdistetään käytännön yrittämiskokemuksiin toteuttamalla konsultointihankkeita eri alojen yrityksille.

Opiskelijat saavat ”pehmeitä” valmiuksia, joita ovat yrittäjähenkisyys, ryhmätyötaidot, luovuus, esiintymiskyky ja projektin johtaminen. Nuorten yritysten jäsenet tuottavat monenlaisia palveluja (esimerkiksi markkina- ja teknisiä tutkimuksia) erilaisille yrityksille kaikilla aloilla.

Koulutusasteiden väliset yhteydet

Olisi hyvä luoda yhteyksiä, joiden avulla opiskelijoiden on helpompi siirtyä perus- ja toisen asteen oppilaitosten yritysohjelmista yliopistotason ohjelmiin.

Opetusyrityksen hoitaminen toisella asteella voi olla erittäin tehokas johdanto korkeakoulujen yrittäjyysohjelmiin, joissa yhtenä selvänä tavoitteena on pienen yrityksen perustaminen opintojen aikana tai niiden jälkeen. Näissä ohjelmissa opiskelijoiden on opittava tekemään todellinen liiketoimintasuunnitelma ja jo koulussa opetusyritystoimintaan osallistuneilla on luonnollisesti muita paremmat valmiudet tähän. Myös opiskeluaikana luoduista yhteyksistä yrityksiin voi olla hyötyä, kun korkeakouluopiskelijat tekevät tutkimuksia ja vievät läpi projektejaan.

Tunnustetun yrittäjyyskasvatusta antavan tahon antama allekirjoitettu todistus koulutusohjelman menestyksellisestä suorittamisesta toisen asteen opintojen aikana auttaisi opiskelijoita pääsemään vaativampiin yrittäjyysohjelmiin yliopistoissa, mikäli oppilaitokset tunnustavat tällaisen todistuksen. Vaihtoehtona voisi olla koe, jolla testattaisiin opiskelijoiden perustaitoja yrityksen hoitamisessa ja jonka tulokset opiskelijat voisivat sitten esittää korkeakoululleen.

Latviassa opiskelijat, jotka ovat olleet mukana toiminnassa opetusyrityksen koko elinkaaren ajan (rekisteröinnistä purkamiseen) saavat *Junior Achievement Latvia* -todistuksen, ja joidenkin yliopistojen kanssa on tehty sopimus siitä, että tämä todistus otetaan huomioon otettaessa opiskelijoita ko. yliopistoon.

Itävallassa harjoitusyritysohjelmaa sovelletaan kahdessa kauppakorkeakoulussa ja yhteistyötä perus- ja toisen asteen oppilaitosten ja korkeakoulujen harjoitusyritysten välillä kannustetaan. Nämä korkeakoulut antavat myös peruskoulutusta tuleville harjoitusyritysohjelmien opettajille yhteistyössä opettajien täydennyskoulutuslaitosten kanssa.

Euroopan tasolla kaksi laajaa verkostoa, jotka edistävät opetusyritysohjelmien käyttöä perus- ja toisen asteen opetuksessa ja korkeakouluissa (*JA-YE Europe* ja *JADE*, joka koordinoi *Junior Enterprises* -toimintaa korkeakouluissa) ovat äskettäin tehneet yhteistyösopimuksen.

4.2. Esteet ja riskitekijät

Yksi tämän hankkeen tavoitteista oli selvittää opetusyritysmenettelmään perustuviin ohjelmiin liittyvät suurimmat ongelmat, esteet, heikkoudet ja riskitekijät. Tämän tarkoituksena on antaa kaikille asianosaisille (julkishallinnoille, ulkopuolisille tukijoille, kuten kansalaisjärjestöille, kouluille, yrityksille ja liike-elämän yhdistyksille jne.) suuntaviivoja siitä, mitä ne voisivat tehdä näiden ohjelmien vaikuttavuuden parantamiseksi ja miten ne voivat laajentaa omaa panostaan koulutusjärjestelmissä ja lisätä opiskelijoiden osallistumista.

Seuraavassa on lueteltu merkittävimpiä esteitä opetusyritysohjelmien käytön laajentamiselle. Luettelo perustuu useimpien Euroopassa nykyisin käytössä olevien ohjelmien tarkasteluun ja alan asiantuntijoiden tekemiin arviointeihin.

a) Oppilaitosten toiminnan **tiukat puitteet** (riittämätön joustavuus)

Oppilaitoksilla ei aina ole riittävää (pedagogista, hallinnollista, rahoituksellista jne.) riippumattomuutta ja itsenäisyyttä, jotta ne voisivat harjoittaa opetussuunnitelman ulkopuolista toimintaa ja/tai luoda yhteyksiä paikalliseen yhteisöön ja yksityisiin toimijoihin, kuten yrityksiin. Oppilaitoksen on toimittava asetetuissa puitteissa, eikä sillä voi olla rajapintaa talouselämän kanssa. Oppilaitoksille olisi annettava mahdollisuus luoda sellainen ympäristö, joka tukee laaja-alaista oppimista, esimerkiksi yrittäjätaitojen hankkimista. Oppilaitoksilla pitäisi olla käytettävissään riittävästi aikaa, rahaa ja joustoa, jotta ne voivat järjestää toimintaa oppilaiden taitojen kehittämiseksi. Niitä pitäisi kannustaa järjestämään myös muodollisen koulutusohjelman ulkopuolisia kursseja, sillä se parantaisi niiden mahdollisuuksia tehdä uusia aloitteita. Jos jotain koulutusohjelmaa ei ole määritelty viralliseksi osaksi opinto-ohjelmaa, oppilaitokset eivät välttämättä toteuta sitä. Opetusyritysohjelmat myös antavat opiskelijoille paljon itsenäisyyttä. Siksi heitä on vaikea valvoa opetukseen liittyvin tavanomaisin keinoin, esimerkiksi antamalla arvosanoja totuttuun tapaan. Ohjelmien käyttö edellyttääkin oppilaitoksilta ja opettajilta liberaalia ajattelua ja yrittäjyysmyönteistä asennetta.

b) **Rahoitus**

Hyvin usein näiden ohjelmien promoottoreina on kansalaisjärjestöjä ja muita koulutusjärjestelmän ulkopuolisia organisaatioita, ja ohjelmat toteutetaan oppilaitoksen virallisen opetussuunnitelman ulkopuolella. Siksi tarvitaan lisärahoitusta. Aina ei esimerkiksi voida maksaa palkkaa ylimääräisestä työstä, jonka opettajat tekevät pienoisyrittäjäohjelmassa, tai korvata kansallisille tai kansainvälisille messuille osallistumisesta aiheutuvia matkakuluja.

c) Opiskelijoiden ja opettajien **lisääntynyt työmäärä**

Opetusyritysohjelmat ovat sekä opiskelijoiden että opettajien kannalta hyvin vaativia. Opetusyrityksen toiminnan ylläpitäminen vie paljon aikaa. Siksi opiskelijoiden menestymisen ja oppimisen kannalta on hyvin tärkeää, että heti ohjelman alussa saavutetaan hyvä motivaatiotaso. Opiskelijoiden voi kuitenkin olla vaikea yhdistää työskentely yrityksessä ja menestyminen muissa, opetussuunnitelmaan kuuluvissa aineissa. Monilla opettajilla puolestaan ei ole normaalin työn lisäksi riittävästi aikaa yrittäjyysopetusta ja pienoisyrittäjäohjelmien perustamista ja toimintaa varten. Osallistuminen oppilaitoksen ulkopuoliseen toimintaan tarjoaa opiskelijoille monia mahdollisuuksia ja etuja, mutta ongelmia aiheuttavat toiminnan

valvontaan ja vakuuttamiseen liittyvät seikat. Opettajien on osallistuttava iltaisin pidettäviin ohjaustilaisuuksiin, ja turvallisuudesta koulussa on huolehdittava.

d) Opettajat eivät saa **ylimääräisestä työpanoksestaan** riittävää arvostusta eivätkä korvausta. Kuten edellä todettiin, opetusyrityksen hoitaminen vaatii opettajilta usein ylimääräistä panostusta tavanomaisten opetustuntien ulkopuolella. Opettajilla on tavallisesti paljon työtä ja runsaasti opetustunteja. Jos ylimääräistä työtä ei tunnusteta tai palkita, motivaatio osallistua toimintaan voi olla alhainen. Tässä mielessä voi olla erittäin tärkeää sisällyttää opetusyritysohjelmat oppilaitoksen opetussuunnitelmaan.

e) Opettajilta edellytetään **uusien opetusmenetelmien** käyttöä

Näiden ohjelmien läpivieminen edellyttää sitä, että opettajat muuttavat totuttuja pedagogisia lähestymistapojaan. Alussa opettaja antaa perustietoja ja selvittää opiskelijoille liiketoiminnan peruskäsitteet, mutta myöhemmin hän toimii enemmän avustajana, neuvonantajana ja hiljaisena tarkkailijana. Opettaja siirtää päätösvastuuta opiskelijoille, sillä juuri vastuun ottaminen omasta oppimisesta antaa opiskelijoille yrittämisessä tarvittavia ominaisuuksia ja taitoja. Siksi opettajat on valittava ja koulutettava huolella. Opettajien perehdyttämiskoulutuksen keskeisiä aiheita tulisi olla opetusyrityksen hoitaminen, ryhmä- ja projektityöhön perustuvat pedagogiset menetelmät ja tietämys siitä, mitä tavoitteita opiskelijoiden on tarkoitus toimintaan osallistumisen kautta saavuttaa ja mitä taitoja hankkia.

f) Ulkopuolisten **neuvonantajien ja vapaaehtoisten** saaminen mukaan

Oppilaitosten opetusyritysohjelmien onnistumisen kannalta on keskeisen tärkeää, että pystytään luomaan yhteyksiä yritysmaailmaan ja että käytettävissä on ohjaajia ja neuvonantajia paikallisista yrityksistä. Opettajan tehtävänä on avustaa ja tukea toimintaa ohjelman eri vaiheissa. Opiskelijat tarvitsevat myös oikeissa yrityksissä toimivia neuvonantajia, joilta saadaan kokemukseen perustuvaa lisäarvoa ja jotka voivat auttaa opiskelijoita oppimaan yrityksistä ja yrittäjyydestä syvällisemmin. Neuvonantajien saaminen mukaan yrityksistä voi olla hyvinkin vaikeata, sillä yrittäjät ja liike-elämän edustajat ovat usein kiireisiä. Varsinkin syrjäseuduilla kouluilla ei monestikaan ole paljon mahdollisuuksia saada opastajia eri aloilta. Ohjelmien menestys on paljolti riippuvainen paikallisen liike-elämän ja yritysten halukkuudesta osallistua toimintaan.

g) Muiden opettajien ja oppilaitosten rehtoreiden **hyväksynnän** puute

Oppilaitoksissa pitäisi kaikilla tasoilla, alkaen rehtoreista ja johtajista, tunnustaa nuorten yrittäjähengen ja -taitojen kehittämisen tärkeys ja pienoyritysohjelmien tehokkuus tässä tehtävässä. Oppilaitosten pitäisi sitoutua tähän uuteen opetusmuotoon ja tukea opettajia sen toteuttamisessa. Monien opettajien mielestä yrittäjyyskasvatus ja opetusyritysohjelmien soveltaminen koulussa vaativat liikaa aikaa. Vielä on tehtävä paljon työtä, ennen kuin kaikki henkilöstön jäsenet hyväksyvät opetusyritykset kasvatuksellisesti arvokkaana toimintamallina. Viranomaisten olisi toimittava aktiivisemmin tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

h) Oikeudelliset ja hallinnolliset **esteet**

Monissa maissa opetusyritysohjelmat kohtaavat käytännön hankaluuksia, jotka liittyvät lakipykäliin ja byrokraatiaan. Opetusyrityksen oikeudellinen asema on epäselvä, eikä erityissäännöksiä hallintomenettelyistä, veroista, vakuutuksista, vastuukysymyksistä jne. ole olemassa. Opetusyrityksiä olisi pidettävä opetusmenetelmänä, eikä niille pitäisi säilyttää samanlaista hallinto- ja verotaakkaa kuin oikeille yrityksille, sillä se olisi paha este niiden käytölle kouluissa. Joissakin maissa näitä ohjelmia ei voida virallisesti tunnustaa, sillä

yritysverolait eivät salli poikkeusten myöntämistä opetusohjelmia varten. (Näitä kysymyksiä käsitellään lisää luvussa 6.)

i) **Julkishallinnon** tuen ja hyväksynnän puute

Yksi merkittävimmistä kansallisten asiantuntijoiden esille tuomista esteistä on julkishallinnon (varsinkin opetusministeriön) puutteellinen tuki koulujen opetusyritysohjelmien edistämiseksi. Oppilaitoksilla ja opettajilla on tietty vapaus päättää, mitä kurseja opiskelijoille tarjotaan, mutta yrittäjä ei vielä ole saanut koulu- ja kasvatuspiireissä laajaa hyväksyntää oppimistavoitteena, ja siksi on tarpeen puhua asian puolesta. On tärkeää, että opetusministeriöt omaksuvat asiassa aktiivisen roolin. Ohjelmille olisi tärkeää löytää paikka oppilaitosten opetussuunnitelmissa osana laajempaa yrittäjyyden edistämisen tavoitetta. Jos oppilaitokset voivat sijoittaa yritysopetuksen opetussuunnitelmaansa, opettajien motivaatio paranee. Lisäksi opetussuunnitelma voidaan suunnitella niin, että opiskelijoiden työmäärä ei kasva yritysohjelman takia liikaa. Viranomaisten vastuualueeseen kuuluvat myös oikeudellisen ja hallinnollisen järjestelmän puutteet, jotka joskus ehkäisevät tällaisen toiminnan harjoittamista oppilaitoksissa. (Näitä kysymyksiä käsitellään lisää luvussa 6.)

4.3. Määrälliset tiedot ohjelmien käytöstä

Tässä osassa ja jäljempänä olevassa taulukossa esitetään osallistuvien koulujen ja opiskelijoiden lukumäärien perusteella **arvioita siitä, missä määrin opetusyritysohjelmiä käytetään perus- ja toisen asteen koulutuksessa**. Arviot perustuvat nimettyjen kansallisten asiantuntijoiden toimesta kerättyihin määrällisiin tietoihin. Kaikista maista ei ole ollut saatavana tietoja kaikista käynnissä olevista ohjelmista. Niissäkin tapauksissa suurin osa käynnissä olevista toimista ja määrällisesti tärkeimmät ovat mukana tutkimuksessa. Arvioiden perustana olevat luvut eivät sisältäneet kaikkia Euroopassa meneillään olevia ohjelmia, joten ohjelmien ja varsinkin osallistuvien opiskelijoiden määriä on ehkä aliarvioitu. Esitettyjä suuntaa-antavia lukuja olisi siksi pidettävä tarkimpana mahdollisena käytettävissä olleisiin tietoihin perustuvana arviona todellisesta tilanteesta.

Opetusyritysohjelmiin osallistuu vielä vähemmistö opiskelijoista. Lukuvuoden 2003–2004 aikana toimintaan osallistuneiden perus- ja toisen asteen opiskelijoiden osuus oli useimmissa maissa vähemmän kuin yksi prosentti. Suurin arvioitu osallistumisprosentti (yli kaksi prosenttia) oli **Irlannissa, Liettuassa, Itävallassa, Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Norjassa**.

Ohjelmiin arvioidaan osallistuvan vuosittain **ainakin 200 000 opiskelijaa** perus- ja toisen asteen kouluissa 25 jäsenvaltion EU:ssa ja Norjassa (mutta todellinen luku on luultavasti suurempi). Luku on saatu otoksesta, johon valittiin *liitteessä* olevassa luettelossa mainituista ohjelmista kussakin maassa laajimmin käytetyt.

Koska opiskelijoita ei kuitenkaan pakoteta osallistumaan näihin ohjelmiin, vaan tarkoituksena on tuoda niitä esille ja tarjota osallistumismahdollisuutta siitä kiinnostuneille, lienee pitkällä aikavälillä tärkeämpää tarkastella sitä, miten monessa koulussa on päätetty tarjota tätä mahdollisuutta opiskelijoille.

Laajimmin (arviolta 40–50 prosenttia perus- ja toisen asteen oppilaitoksista osallistuu) näitä ohjelmia näytetään käytettävän **Irlannissa**, jossa on käynnissä monenlaista opetusyritystoimintaa, ja suurin osa siitä kuuluu viralliseen opetussuunnitelmaan, sekä **Yhdistyneessä kuningaskunnassa**, jossa erityisesti *Young Enterprise* -ohjelmalla on pitkät ja vakiintuneet perinteet. Seuraavina on maita, joissa arviolta 30 prosenttia perus- ja toisen

asteen oppilaitoksista tarjoaa opetusyritysohjelmia (**Belgia, Luxemburg, Norja**). Muissa maissa koulujen osallistumisasteeksi arvioidaan 3–15 prosenttia. Alhaisimmatkin osallistumisasteet nousevat kuitenkin 10–20 prosenttiin, jos tarkastellaan vain **toisen asteen koulutusta**.

Kaikissa maissa (**Norjaa** lukuun ottamatta) suuri enemmistö opiskelijoista osallistuu tähän toimintaan **toisen asteen koulutuksessa**. Joissakin maissa opetusyritysohjelmia ei lainkaan tarjota ylempään perusasteen kouluissa.

Joissakin maissa, kuten **Saksassa** ja **Ruotsissa**, näitä ohjelmia käytetään **yleissivistävässä perus- ja toisen asteen koulutuksessa** selvästi enemmän kuin **toisen asteen erikoiskoulutuksessa** (ammattikouluissa ja teknisessä ja kaupallisessa koulutuksessa); joissakin maissa, kuten **Itävallassa** ja **Tšekissä** tilanne on päinvastainen.

Tiedot osallistumisesta **sukupuolen** mukaan ovat puutteelliset, mutta miesten ja naisten määrät näyttävät olevan hyvin tasapainoiset. Joissakin maissa ohjelmiin osallistuu jopa enemmän naisia kuin miehiä (esimerkiksi **Viron** ja **Latvian Junior Achievement Company** -ohjelmissa naisia on yli 60 prosenttia osallistujista).

Opetusyritysmenetelmään perustuvia ohjelmia ei ole tällä hetkellä käynnissä **Kreikassa** eikä **Turkissa**. Kreikassa käynnistetään kuitenkin laaja ohjelma lukuvuodesta 2005–2006 alkaen (*ks. jakso 6.1.*). **Turkissakin** tehdään valmistelevia selvityksiä opetusyritysohjelmien sisällyttämiseksi ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmiin. Työssä hyödynnetään tämän raportin tuloksia.

Määrällisiä tietoja ei ollut saatavilla **Espanjasta, Italiasta, Alankomaista, Romaniasta ja Slovakiasta**.

TAULUKKO: OPETUSYRITYSOHJELMIEN ARVIOITU KÄYTTÖ PERUS- JA TOISEN ASTEEN KOULUTUKSESSA

	Belgia ⁸	Belgia ⁹	Tšekki	Tanska	Saksa	Viro	Ranska	Irlanti	Latvia	Liettua	Luxemburg	Unkari	Itävalta	Puola	Suomi	Ruotsi	Yhd. kuningask.	Norja
Osallistuneiden koulujen arvioitu %-osuus lukuvuonna 2003–2004 (alempi + ylempi, kaikki koulutyypit)	20-25 %	25-30 %	3-5 %	3-5 %	5-10 %	5-10 %	3-5 %	40-50 %	5-10 %	5-10 %	25-30 %	15-20 %	10-15 %	5-10 %	3-5 %	10-15 %	40-50 %	30-40 % ¹⁰
Osallistuneiden opiskelijoiden määrä valitussa ohjelmaotoksessa lukuvuonna 2003–2004¹¹.	1 500	4 989	6 375	1 271	10 532	504	4 432	13 656	685	2 450	168	5 470	16 300	19 913	1 199	10 050	45 982	45 592

⁸ Ranskankielistä yhteisöä koskevat luvut.

⁹ Flaaminkielistä yhteisöä koskevat luvut.

¹⁰ Prosenttimäärä on laskettu perusasteen ja toisen asteen koulujen kokonaismäärän mukaan, koska pienen yrityksiä on myös perusasteella, ja Norjan järjestelmässä alempi ja ylempi perusaste on usein yhdistetty. Osuus olisi todennäköisesti suurempi, jos tarkasteltaisiin vain ylemmän perusasteen ja toisen asteen oppilaitoksia.

¹¹ Luvut on saatu otoksesta, johon sisältyi yleisimpiä kunkin maan ohjelmista, jotka on lueteltu liitteessä.

4.4. Arviointi ja vaikutus

Tässä jaksossa esitetään yleiskatsaus niistä välineistä, joita nykyisin käytetään opetusyritysohjelmien laadun ja tehokkuuden **arvioinnissa** ja niiden **vaikutusten** mittaamisessa.

- Ohjelmien arviointi

Opetusyritysohjelmien arvioinnissa pyritään mittaamaan tai arvioimaan

- a. opiskelijoiden hankkimia taitoja
- b. yrittämiseen liittyvien asenteiden ja aikeiden muuttumista
- c. opiskelijoiden mielipiteitä ohjelmista.

Kaikkia opetusyritysohjelmiä ei arvioida säännöllisesti, mutta useimmiten opettajilta ja opiskelijoilta saatua palautetta kerätään ohjelman aikana tai sen jälkeen. Tätä voidaan pitää yksinkertaisimpana ja yleisimpänä arviointimenetelmänä, ja käytettyjä välineitä ovat

- kyselylomakkeiden avulla tehdyt opiskelijoiden **itsearviointit**
- opiskelijoiden hankkeen aikana laatimat asiakirjat ja **raportit**, jotka opettajat, yrityksistä peräisin olevat neuvonantajat tai ohjelmaa tukevan organisaation edustajat sitten arvioivat
- opettajien tai yrityksistä peräisin olevien neuvonantajien tekemät opiskelijoiden ja opetusyritysten **suoritusten** arvioinnit
- **opettajille** suunnatut kyselyt.

Joissakin ohjelmissa käytetään kahden arviointivälineen yhdistelmää: opiskelijoiden täyttämään kyselylomakkeeseen perustuvaa yleistä tutkimusta ja kirjallista raporttia, jossa opiskelijat arvioivat omia kokemuksiaan, jotta saataisiin parempi kuva toiminnan laadusta.

Opettaja toimii ohjelmissa avustajana, joka seuraa opetusyrityksen toimintaa sen eri vaiheissa, tukee opiskelijoita ja auttaa ja neuvoa koko prosessin ajan, joten **opettaja tai kouluttaja** voi jatkuvan havainnoinnin perusteella suoraan ja välittömästi arvioida, miten opiskelijat suoriutuvat tehtävistään, miten aloitteellisia he ovat, miten he ratkaisevat käytännön ongelmia jne.

On suositeltavaa, että sekä toiminnan alussa että sen lopussa tehdään osallistuvia opiskelijoita koskeva **tutkimus**, jotta voidaan mitata asenteissa tapahtuneita muutoksia ja hankittuja uusia taitoja (sekä yleisiä että yritystoimintaan liittyviä). Joissakin ohjelmissa tehdään säännöllisesti otantaan perustuvia opiskelijoiden puhelinhaastatteluja lukuvuoden lopulla.

Jotta arvioinnista saataisiin parhaat mahdolliset tulokset, on hyödyllistä, että taitojen ja asenteiden selvittämiseen tähtäävien tutkimusten tuloksia verrataan tietoihin, jotka on saatu sellaisten opiskelijoiden muodostamasta vertailuryhmästä, jotka **eivät osallistuneet** opetusyritysohjelmiin. Näin saadaan tietoa ohjelmiin osallistumisen antamasta lisäarvosta opiskelijoiden kannalta.

Valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin sisältyvät ohjelmat tulevat todennäköisemmin arvioiduiksi säännöllisesti esimerkiksi kokeiden (kuten **Itävallassa**, jossa ohjelmat ovat mukana valtakunnallisessa loppukokeessa) tai (kuten esimerkiksi Irlannissa) julkisten tarkastajien tekemien opetuksen ja oppimisen laadun arviointien kautta.

Ohjelmien promoottoreina toimivat organisaatiot tekevät arviointeja yleensä valtakunnallisesti järjestettävien paras opetusyritys -kilpailujen yhteydessä. Nämä organisaatiot arvioivat menettelyjä myös yleisemmin analysoimalla määrää ja laatua koskevia tietoja.

Harvemmin käytettyjä välineitä ovat

- ohjelman lopussa järjestettävä **koe**
- **riippumattoman** elimen tai komitean tekemä arviointi
- ohjelman sujumista pohtivien **teemaryhmien** kokoontuminen ohjelman lopussa.

Ohjelman lopussa järjestettävä **koe** voitaneen järjestää käytännössä tehokkaimmin niin, että opiskelijat osallistuvat ohjelman lopussa yrityksen päivittäiseen toimintaan tai tapaustutkimukseen, jolloin he voivat soveltaa saamiaan taitoja ja tietoja käytännössä samalla kun heidän toimintaansa arvioidaan. Opiskelijat voivat esimerkiksi työskennellä päivän ajan virtuaaliyrityksessä ja käsitellä laajoja yritystapauksia ja yrittämiseen liittyviä haasteita sekä suorittaa erilaisia tehtäviä ja liiketoimia ja siten osoittaa yrityksen hoitamiseen liittyvät kykynsä ja tietonsa.

Cambridgen yliopiston International Examinations -osasto järjestää *Young Enterprise International Examination* -kokeen, jossa mitataan *Junior Achievement–Young Enterprise* -yritysohjelmaan osallistuneiden opiskelijoiden tietoja ja taitoja. Koe perustuu täysin kuvitteellista pienen yritystä koskevaan tapaustutkimukseen, joka lähetetään osallistujille ennen koetta. Opiskelijat voivat sitten keskustella opiskelijatovereiden ja yrityksistä peräisin olevien neuvonantajien kanssa oman yrityksensä kokemuksista verrattuna tapaustutkimukseen. Kokeen tarkoituksena on arvioida, mitä opiskelijat ovat todella oppineet opetusyritystoiminnasta, ja se perustuu sellaisiin taitoihin, joita jokaisella osallistujalla on mahdollisuus kehittää. Koe on vapaaehtoinen ja avoin kaikille *JA-YE Europe* -verkkoon osallistuville kaikissa maissa. Sen kautta saa kansainvälisesti sovittujen vaatimusten mukaisen todistuksen, joka toimii osoituksena saavutetuista taidoista.

Toinen hyvä arviointimenetelmä on koota **teemaryhmä**, jossa opettajat ja opiskelijat voivat käsitellä ja analysoida yksityiskohtaisesti ohjelman vahvuuksia ja heikkouksia, opiskelijoiden kohtaamia vaikeuksia ja hankittuja taitoja. Teemaryhmä voi kokoontua sekä ennen ohjelmaan osallistumista että ohjelman loppuun. (Tätä käytäntöä noudatetaan esimerkiksi **Irlannissa** siirtymävuoden *Get up and Go* -pienoisyritysohjelman ja *Junior Achievement* -yritysohjelman yhteydessä).

Huomionarvoinen, joskin harvoin käytetty, menetelmä on ulkopuolisen elimen tekemä riippumaton ohjelman arviointi.

European network of Practice Firms -verkostolla (eurooppalainen harjoitusyritysten verkosto) on käytössä **EUROPEN-laatusertifikaatti**, jolla vahvistetaan yhteiset säännöt virtuaaliyritysten arvioinnille. Komissio on tukenut laatukriteerien luomista Euroopan tasolla *Leonardo da Vinci* -ohjelman kautta.¹²

Opetusyritysohjelman **tehokkaan arvioinnin** ansiosta oppilaitoksessa voidaan antaa tunnustusta onnistumisesta, tuoda esille ongelmakohtia ja poistaa heikkouksia. Oppilaitoksen johdon pitäisi pyrkiä ottamaan arviointiprosessissa huomioon kaikkien opetusyritysohjelmaan jollakin tavalla osallistuvien näkökannat. Näitä osallistujia ovat opiskelijat, opetusyritysten

¹² Lisätietoja laatukriteerien analysoinnista ja kehittämisestä (*Analysis and development of minimum quality criteria*) on saatavilla EUROPEN-verkkosivulla www.europen.info/leonardo.

koordinaattorit, opettajat, yrityksistä ja paikallisyhteisöstä peräisin olevat vapaaehtoiset, vanhemmat sekä toimintaa tukevat promoottoriorganisaatiot.

- Ohjelmien vaikutukset

Tärkeimmät vaikutusten analysoinnissa käytettäväksi ehdotettavat indikaattorit ovat

- a) osallistuneiden opiskelijoiden **asenteet** yrittäjyyttä kohtaan
- b) opiskelun jälkeen **yrittäjien käynnistävien** opiskelijoiden määrä.

Jälkimmäisen indikaattorin osalta tutkimuksilla voitaisiin yleisemminkin selvittää, miten ja missä määrin ohjelmista on ollut **hyötyä opiskelijoille myöhemmin**. Yrityksen käynnistävien opiskelijoiden lukumäärän lisäksi voitaisiin kerätä tietoa opiskelijoiden urasta, eli työpaikoista ja työllistymisestä opintojen jälkeen. Tärkeää on verrata saatuja tietoja niitä opiskelijoita koskeviin tietoihin, jotka eivät osallistuneet kyseisiin ohjelmiin.

Euroopassa ei nykyisin **riittävästi tutkita** opetusyrittäjäohjelmien vaikutuksia opiskelijoiden tulevaisuuteen. Toistaiseksi on tehty vain harvoja kansallisen tason tutkimuksia yksittäisistä ohjelmista.

Käytettävissä olevat rajalliset tiedot **tukevat** kuitenkin näkemystä, että ohjelmat lisäävät yrittäjähänkeä nuorten keskuudessa tuntuvasti.

Young Enterprise Sweden -ohjelmassa tehtiin vuonna 2002 **tutkimus** opiskelijoista, jotka olivat osallistuneet *Young Enterprise* -hankkeeseen kuuluneeseen opetusyrittäjäohjelmaan vuodesta 1980 lähtien.¹³ Johtopäätöksenä oli, että **7 prosenttia kyselyyn vastanneista hoiti edelleen yritystä ja 13 prosenttia heistä oli jossakin vaiheessa käynnistänyt oman yrityksen**. Tämä osuus kasvoi iän myötä, ja **29-vuotiaiden tai vanhempien joukossa osuus oli 19 prosenttia**. Vuosien kuluessa valmistuneet *YE*-opiskelijat ovat omien yritystensä kautta työllistäneet 16 000 ihmistä.

Valtaosa opiskelijoista (87 prosenttia) katsoi, että osallistuminen ohjelmaan oli lisännyt heidän tietämystään siitä, miten yritystä hoidetaan, ja parantanut heidän kykyään ratkaista ongelmia. Lisäksi mainittiin itseluottamuksen lisääntyneen ja taidon työskennellä muiden kanssa kohentuneen.

Samansuuntaisia tuloksia saatiin hiukan myöhemmin *Young Enterprise Norway* -ohjelmassa tehdystä tutkimuksesta¹⁴. Vastanneista ohjelmaan osallistuneista 9,7 prosenttia oli perustanut oman yrityksen toisen asteen koulutuksen jälkeen, ja **20,5 prosenttia 25–34-vuotiaista oli perustanut oman yrityksen**. Kansallisella tasolla vastaavan osuuden 25–34-vuotiaista laskettiin olevan 4,5 prosenttia.¹⁵

Norjan tutkimus osoittaa, että niistä, jotka perustivat oman yrityksen toisen asteen koulutuksen jälkeen, 30 prosenttia ja yritysten vetäjistä 50 prosenttia on naisia. Norjassa naisten osuus omistajista on 19 prosenttia, johtokunnan puheenjohtajista 11,3 prosenttia ja yritysten johtajista 16,5 prosenttia. Tämä osoittaa, että pienen yritysohjelmien käyttö lisää naisten osuutta ylimmässä johdossa. Näyttää siltä, että ohjelmien käyttö vaikuttaa myönteisesti sukupuolten yhtäläisiin mahdollisuuksiin päästä johtaviin aseisiin yrityksissä.

¹³ *Ung Företagsamhet, What has happened afterwards ?*, 2002, CMA - Centre Market Analysis AB.

¹⁴ *What happened later?*, 2003, M. Luktavasslimo.

¹⁵ Kolvereid ja Alsos, luvut vuodelta 1997.

Toiminnan vaikuttavuudesta antaa lisänäyttöä tuore (vuonna 2005 julkaistu) tutkimus, jonka mukaan koulun jälkeen yrityksen käynnistäneiden osuus ikäluokassa 29-vuotiaat ja sitä vanhemmat oli 26,6 prosenttia.¹⁶ Kaiken kaikkiaan 16,6 prosenttia vastanneista, jotka olivat osallistuneet opetusyritysohjelmaan, olivat perustaneet yhden tai useampia yrityksiä (kun vastaava luku aiemmassa tutkimuksessa oli 9,7 prosenttia).

Belgian flaaminkielisessä yhteisössä tehtiin tutkimus¹⁷, jonka kohteena olivat viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana opetusyritystoimintaan osallistuneet. Tuloksena oli, että yhdeksän kymmenestä nuoresta suhtautuu hyvin myönteisesti yrittämiseen ja yksi viidestä ilmoitti haluavansa käynnistää oman yrityksen seuraavien viiden vuoden aikana.

Saksassa tehtiin sisäinen arviointi *Junior*-hankkeeseen lukuvuonna 2003–2004 osallistuneiden keskuudessa. Sen mukaan yli 80 prosenttia nuorista katsoo tietojensa taloudesta ja yrittäjyydestä parantuneen, ja joka kolmas voi ajatella aloittavansa oman yrityksen.

JADE, European Confederation of Junior Enterprises, teki pilottitutkimuksen¹⁸ yrittäjähengen ja itseluottamuksen kehittymisestä niiden keskuudessa, jotka osallistuivat *Junior Enterprises* -toimintaan korkeakouluissa. Tulosten mukaan haastatelluista 80 prosenttia osoitti uskovansa itseensä, 98 prosenttia pystyvänsä toimimaan muuttuvassa ympäristössä ja 79 prosenttia kykenevänsä kehittämään luovuuttaan. Tältä osin osallistujat näyttävät hankkineen kaikki ne yrittämisen edellyttämät ominaisuudet, joita yrityksen johto tarvitsee.

Junior Achievement – Young Enterprise Europe -hankkeessa on laadittu tutkimus, jonka nimenä on *Enterprise 2010 - the Next Generation*¹⁹. Tutkimuksessa kysytään 10 000:lta perus- ja toisen asteen opiskelijalta (joista osa osallistuu *JA-YE*-ohjelmiin ja osa ei) heidän suhtautumisestaan yrittäjyyteen. Tutkimuksessa verrataan 26 maasta saatuja tuloksia, ja se on tarkoitus toistaa kolmen vuoden välein. Alustavien tulosten mukaan 77 prosenttia opiskelijoista, jotka osallistuvat yrittäjyysohjelmiin, pitää itse itsensä työllistämistä tulevaisuuden uravaihtoehtona, ja ne nuoret, jotka eivät ole saaneet yrittäjyyskoulutusta, ovat huomattavasti haluttomampia harkitsemaan itsensä työllistämistä.

¹⁶ M. Haugum, *Ungdomsbedrifter og entreprenørskap 2005*. Nord-Trøndelagsforskning, Steinkjer.

¹⁷ VLAJO, 2001.

¹⁸ Professori Renaud Redien-Collot, Advancia Paris ja Mojca Jesenovec, Senior Project Manager, JADE www.jadenet.org

¹⁹ Lopulliset tulokset ovat saatavilla lokakuusta 2005 alkaen seuraavassa osoitteessa: www.ja-ye.org

5. Opiskelijoiden menestystarinoita

➤ *Miera – Banaanitelineet (Belgia)*

Belgian Diestissä toimivan Vti Mariendaal Instituut -oppilaitoksen kuusi opiskelijaa, jotka kaikki olivat mestareita olemaan poissa koulusta ilman lupaa, käynnistivät *Miera*-nimisen pienoisyrittäjien opettajansa valvonnassa. Ryhmästä tuli hyvin motivoitunut, ja osallistujat käyttivät vapa-aikaansaakin yrityksen hoitamiseen ja tuotteidensa, banaanitelineiden, valmistamiseen.

Ennen yrityksen perustamista opiskelijoilla ei ollut itseluottamusta eikä itsekunnioitusta, eivätkä he arvostaneet itseään. Opiskelijayrityksestä saamiensa kokemusten ansiosta he alkoivat löytää omia taipumuksiaan ja kykyjään ja saivat takaisin itseluottamuksensa ja itsekunnioituksensa. Lisäksi suhde opettajaan muuttui myönteisesti, ja opettajasta tuli opastaja ja neuvonantaja. Kaksi ryhmän jäsentä perusti oman sängen menestyvän yrityksen (kattorakenneyritys D'Hondt).

➤ *ALCA Bohne GesmbH - Kahvia ja teetä (Itävalta)*

Itävaltalainen *ALCA Bohne GesmbH* on harjoitusyritys, joka perustettiin vuonna 1993 Salzburgin alueella (Neumarkt am Wallersee) toimivassa liiketalouden oppilaitoksessa. Opiskelijat ovat 17–18-vuotiaita, ja harjoitusyritystoimintaan osallistutaan 5-vuotisen ammatillisen liiketalouskoulutuksen neljännen vuoden aikana.

Aiempien kouluvuosien aikana opiskelijat opiskelevat monia liiketoimintaan liittyviä aineita, jotka valmistavat heitä harjoitusyritystoimintaa varten. *ALCA Bohnen* tulokset ovat olleet optimaaliset. Se on luotettava kumppani kansallisilla harjoitusyritysmarkkinoilla, joilla toimii noin 950 kilpailijaa, ja malliesimerkki Itävallan harjoitusyrityksistä. Tämä harjoitusyritys – opiskelijat ja opettaja – tarjoaa jatkuvaa ja laadukasta oppia. Vaikka yrityksen henkilökunta (opiskelijat) vaihtuu lukuvuosittain, yritys kykenee pitämään yllä omaa korkeaa tasoaan ja on todisteena siitä, että opetusyritysohjelmien kaltaiset menetelmät vaikuttavat osaltaan koulutuksen laatuun yleensä. *ALCA Bohne* toimii kahden oikean kumppaniyrityksen kanssa. Nämä yritykset tukevat opetusyritystä lukuvuodesta toiseen ja hyötyvät itse opiskelijoiden taidoista.

➤ *S4S - "Spielmaschine" (Saksa)*

Saksalainen *Junior*-yritys *S4S (Students for Students)* perustettiin lokakuussa 2002. Yrityksen tuote, "*Spielmaschine*" (pelikone), on 166 pelin kokoelma, joka on tarkoitettu käytettäväksi kokoontumisissa, seminaareissa ja syntymäpäiväjuhlilla. Kukin peli on luokiteltu, arvioitu tiettyjen kriteerien mukaan ja varustettu lisätiedoilla. Opiskelijat kehittivät tuotteen itse, ja se valmistui helmikuussa 2003. Yritys myi tuotetta yli 580 kappaletta ja liikevaihto oli yli 5 000 euroa. Voittoa saatiin lähes 2 000 euroa, mikä tarkoittaa osakkeiden arvon nousua noin 256 prosentilla. Kuten muissakin *Junior*-yrityksissä, opiskelijat jakoivat toiminnan neljään osastoon: hallintoon, markkinointiin, tuotantoon ja rahoitukseen.

Markkinointiosasto teki hankkeen alussa markkinatutkimuksen ja vastasi lehdistö- ja yleisösuhteista, mikä onnistuikin hyvin, sillä yrityksestä tehtiin tv- ja radiojuttuja ja kirjoitettiin useita lehtiartikkeleita. Markkinointiosasto selvitti myös eri tapoja tuotteen myymiseksi. Näitä olivat messut, yhteistyö toisen *Junior*-yrityksen kanssa ja Internetin käyttö. Tuotanto-osasto vastasi "pelikoneen" tuotannosta, mutta sen oli myös löydettävä kustannustehokkain tapa tuotteen painattamista varten.

Kaikki opiskelijat korostivat kokemuksen olleen hyödyllisen: He katsoivat saaneensa realistisen käsityksen työelämästä, oppineensa tuntemaan talouteen liittyviä asioita, parantaneensa henkilökohtaisia taitojaan ja kehittäneensä kykyään työskennellä toisten kanssa ryhmässä. Muutamat opiskelijat jatkoivat toimintaa sen jälkeen, kun *Junior*-yritys oli purettava.

➤ **R@ - Tietokonehiiret (Viro)**

Opetusyritys R@ perustettiin lukuvuoden 2003–2004 aikana toisen asteen oppilaitoksessa pienessä kylässä Virossa. Yritys toimi opetussuunnitelman ulkopuolella.

Opetusyrityksen tuote oli tietokonehiiri, joka oli päällystetty kankaalla ja näytti lelulta. Hyvän myyntistrategian ansiosta yrityksen tuotteesta tuli melko tunnettu ja suosittu Virossa, ja yrityksestä kirjoitettiin lehdissä.

Nytemmin osa osallistuneista on päättänyt koulunsa ja opiskelee korkeakouluissa. He suunnittelevat oman yrityksen perustamista.

Tämä on erittäin tärkeä esimerkki Virossa, sillä maan eteläosassa sijaitsevassa pienessä kylässä työttömyysaste on korkea ja yrittäjyyshenkeä heikosti. Opiskelijoille on vaikea löytää edes neuvonantajia paikallisista yrityksistä. Jokainen ryhmän jäsen sanoo ajattelutapansa muuttuneen – he pitävät nyt yrittämistä merkittävänä vaihtoehtona tulevassa elämässään. He ovat myös halukkaita edistämään opetusyritysten käyttöä tärkeänä opetusvälineenä. Yrityksen menestys ja sen kuvaukset viestimissä ovat tehneet opetusyrityksistä sängen suosittuja opiskelijoiden ja myös vanhempien keskuudessa.

➤ **School Days – Koulun vuosikirja (Irlanti)**

Irlantilainen *School Days* on oikea opetusyritys, jonka 16 dublinilaisen tyttökoulun opiskelijaa perusti osana siirtymävuoden *Get up and Go* -pienoisyritysohjelmaa.

Koulun viimeisen vuoden opiskelijat olivat äskettäin toivoneet vuosikirjaa viimeiseltä kouluvuodeltaan. He pyysivät siirtymävuoden opiskelijoita tekemään heille sellaisen osana pienoisyritysohjelmaa. Muutaman kokouksen ja laajan markkinatutkimuksen jälkeen päätettiin, että ajatus oli hyvä ja toteuttamiskelpoinen. Opetusyrityksen tavoitteena oli tuottaa katsaus lukuvuodesta 2003–2004 32-sivuisena, A4-kokoisena ja kiiltävälle paperille painettuna värillisenä vuosikirjana.

Mainosten, sponsoroinnin ja tuotteen myynnin kautta opiskelijat saivat 3 600 euroa voittoa. Opiskelijoilla oli tilaisuus saada ensikäden kokemusta liikeyrityksen suunnittelusta, käynnistämisestä ja hoitamisesta. Prosessin keskeisiä komponentteja olivat ideoiden tuottaminen ja liiketoiminnan suunnittelu. Niiden kautta opiskelijat oppivat näkemään, mitkä ovat mahdolliset ensiaskeleet uuden yrityksen käynnistämässä ja kehittämisessä.

➤ **Presnatch - Turvakoukut (Ruotsi)**

Ruotsalaisen *Presnatch*-opetusyrityksen liikeidea perustuu ratkaisuun, joka ehkäisee asiakkaiden kassien ja käsilaukkujen varastamista julkisilla paikoilla, kuten kahviloissa, ravintoloissa ja hotelleissa, ja lisää siten asiakkaiden turvallisuutta ja viihtyvyyttä. *Presnatch* tuotti innovatiivisen koukun, joka ehkäisee käsilaukkuvarkauksia ravintoloissa ja baareissa. Yritys teki läheistä yhteistyötä Ruotsin poliisivoimien kanssa. Yritys kehittää, suunnittelee, markkinoi ja myy *Preventor*-nimistä tuotetta. Tuote sijoitetaan kahvilassa, ravintolassa tai hotellissa pöydän alle kunkin tuolin kohdalle. Vieraat voivat sitten ripustaa laukunsa koukkuun. Näin asiakkaiden ei tarvitse pitää laukkujaan sylissään, mikä lisää heidän mukavuuttaan ja viihtyvyyttään.

Tuotteen mallin omistusoikeuden varmistamiseksi opiskelijat hakivat yksinoikeutta *Preventor*-tuotteelleen Ruotsin patentti- ja rekisterivirastosta.

Presnatch toimii koko ajan kasvavilla markkinoilla. Yhtiön tuote on tällä hetkellä ainoa laatuaan Ruotsissa. Yhtiön tavoitteena onkin kasvaa nopeasti, ennen kuin kilpailijat ehtivät markkinoille. Koska tulevaisuuden markkinanäkymät olivat erittäin hyvät, opiskelijat päättivät jatkaa toimintaa korkeakouluopintojensa aikana.

➤ ***Dogbag - Ympäristöä säästävät koirankakkapussit (Norja)***

Viisi lukiossa opiskelevaa tyttöä perusti *Dogbag*-nimisen yrityksen, jonka tarkoituksena oli kehittää ympäristöä säästävä koirankakkapussi. Tavanomaisissa pusseissa oli se huono puoli, että vaikka sisällä on orgaanista ainetta, itse pussi ei hajoa, vaan syntyy ympäristöä pilaavaa jätettä. Selvitysten jälkeen löytyi muovimateriaali, joka on ympäristön kannalta edullista, koska se hajoo noin neljän päivän kuluttua.

Kun alkurahoitusta varten oli saatu lainaa, otettiin yhteys paikalliseen teollisuuslaitokseen, joka valmisti 1 000 rullaa pusseja. Pusseja tarjottiin myyntiin suuren supermarketin myymälöihin alueella. Kauppa- ja palvelusyritys oli niin mielenkiintoisena, että se teki opiskelijoiden kanssa sopimuksen, jonka mukaan ketju on tuotteen ainoa jakelija. Pian huomattiin, että 1 000 rullaa ei riitä, ja pusseja oli valmistettava lisää.

6. Reunaehdot, tuki ja julkisen politiikan osuus

6.1. Rahoituslähteet ja yksityisen sektorin tuki

Opetusyritysohjelmiä hoitavat useammin **koulujärjestelmään kuulumattomat organisaatiot** (kuten kansalaisjärjestöt) kuin koululaitos itse, vaikkakin julkinen sektori voi tukea ohjelmia merkittävästi. Tämä johtuu paljolti siitä, että ne eivät aina kuulu koulun viralliseen opetussuunnitelmaan ja ohjelmiin **ei ole suunnattu riittävästi rahoitusta**.

Opetusyritystoiminta perustuu hyvin usein **yksityisen sektorin vahvaan osallistumiseen** rahoituksen tai luontoismuotoisen tuen kautta. Tilanne vaihtelee maittain ja ohjelmittain, ja toisinaan saatavilla oleva **rahoitus** on pääosin **julkista** (esimerkiksi **Itävallassa, Ranskassa ja Norjassa**), toisinaan taas **yksityisen** sektorin tarjoamaa (kuten **Tšekissä, Latviassa, Alankomaissa ja Puolassa**). Rahoituslähteitä tarkasteltaessa havaitaan, että tällaisten ohjelmien rahoitusratkaisut ja -tilanteet ovat hyvin erilaisia. Useimmiten suuri osa (esim. 80 prosenttia tai enemmän) rahoituksesta saadaan joko julkiselta tai yksityiseltä sektorilta. Vain harvoin (esim. **Tanskassa, Irlannissa ja Ruotsissa**) julkinen ja yksityinen rahoitus ovat paremmin tasapainossa. Tästä voi päätellä, että julkisen ja yksityisen rahoituksen yhteensovittamisessa voi olla ongelmia.

EU:n tuki voi osana julkista rahoitusta olla tärkeä tekijä näiden toimien kehittämisessä esimerkiksi **Euroopan sosiaalirahaston** ESR:n ja Leonardo da Vincin tapaisten ohjelmien kautta. Esimerkiksi **Ranskassa** ESR:n tuki on arvokasta ammattikoulutuksen sopeuttamisessa talouden ja yhteiskunnan muutoksiin. ESR:n rahoituksen ansiosta voidaan järjestelmällisesti tukea koulujen ja yritysten välisten yhteyksien luomista ja yrittäjyys Hankkeiden, myös opetusyritysmenettelymään perustuvien, kehittämistä Ranskan toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa.²⁰

Myös **Kreikassa** yksi *Operational Programme for Education* -ohjelman päähankkeista on virtuaaliyritysten hoitaminen toisen asteen teknisissä ja ammatillisissa peruskoulutusta tarjoavissa oppilaitoksissa. Hankkeessa sovelletaan virtuaaliyritysmallia, jossa on otettu huomioon tässä raportissa käytetty opetusyrityksen määritelmä. Lukuvuodesta 2005–2006 alkaen kaikilla teknisillä oppilaitoksilla on mahdollisuus osallistua ohjelmaan kahden vuoden ajan.

Yksityisen sektorin tarjoama rahoitus on pääosin peräisin yksittäisiltä **yrityksiltä, rahastoilta ja liike-elämän järjestöiltä**. Joissakin maissa **pankit** ovat tärkeä rahoituslähde. Joskus tärkein rahoituslähde ovat koulujen ja opiskelijoiden maksamat **osallistumismaksut**.

Yritysmailman tarjoama **luontoismuotoinen** tuki on kuitenkin yhtä tärkeää ellei tärkeämpääkin kuin raha. Tällaisen tuen muotoja ovat asiantuntemuksen ja tietämyksen tarjoaminen ohjelmien organisointiin, suora osallistuminen neuvonantajien, konsulttien ja opastajien kautta, erityiskoulutuksen antaminen opettajille, tilojen ja toimistojen antaminen käyttöön maksutta, messujen ja muiden tapahtumien järjestämisessä avustaminen jne.

Eniten hyötyä ohjelmille on mahdollisuudesta hyödyntää **yrityksistä peräisin olevien neuvonantajien** tietämystä. He tarjoavat käyttöön asiantuntemustaan, auttavat lisäämään opiskelijoiden kiinnostusta yritysmaailmaa kohtaan ja osallistuvat ohjelmiin suoraan asiantuntijoina.

²⁰ ESR:n ohjelmien tarkistus vuosille 2004–2006. AXE 3 – Measure 4: Faciliter le passage de l'école au travail.

Pienoyritysohjelmiin osallistuneet opiskelijat voivat olla yrityksille myös ainutlaatuinen **työvoimalähde** hankittuaan suoraa yrityskokemusta ja taitoja Tämä on usein tärkeä houkutin yritysten osallistumiselle näihin ohjelmiin.

- **Saksassa** *Gothaer*-vakuutusyhtiö on sponsoroinut *Junior*-ohjelmaa vuodesta 1997. Vakuuttaminen itsessään on tärkeä aihe osallistuvien opiskelijoiden ja heidän yritystensä kannalta. *Gothaer* myöntää kullekin pienoyritykselle kolmannelle osapuolelle aiheutuvia vahinkoja korvaavan vakuutuksen sekä tuotevastuu- ja tapaturmavakuutuksen. Nämä vakuutukset otetaan koulun tavanomaisten vakuutusten lisäksi, jottei opetusyritysten tarvitsisi kantaa tarpeettomia riskejä. Lisäksi *Gothaer* tarjoaa asiantuntijoita seminaareihin ja tarkastajia opetusyrityskilpailuihin sekä yleisö- ja mediasuhteisiin liittyvää apua.
- **Espanjassa** *CAJASTUR*-pankilla on keskeinen asema *Empresa Joven Europea (EJE)* -ohjelmassa. Pankki antaa opiskelijoiden opetusyrityksille korottomia lainoja sekä mahdollisuuden avata pankkitilejä ja merkittäviä alennuksia pankin maksuista ja palkkioista. Lainan anomiseksi opetusyritykset järjestävät kokouksia paikallisen haarakonttorin johtajan kanssa. Heidän on laadittava liiketoimintasuunnitelma ja esiteltävä se perinpohjaisesti kokouksessa.
- **Ruotsissa** *Young Enterprise* -verkosto on kehittänyt oma mallin rahoittajien kanssa tehtävää yhteistyötä varten. Kaikki verkoston alueelliset haarat toimivat tämän mallin mukaan. Tarkoituksena on tehdä selväksi, mitä rahoittajat saavat vastineeksi rahoittaessaan *Young Enterprise* -hanketta. Malli on jaettu kulta-, hopea- ja pronssikumppanuuksiin, ja sponsoreille tarjottavat edut vaihtelevat suuresta logosta kaikissa *Young Enterprise* -hankkeen kansallisissa esitteissä ja tiedotteissa kumppanin mahdollisuuteen käyttää *Young Enterprise* -logoa omassa markkinoinnissaan.

6.2. Reunaehdot ja julkisen sektorin tuki

Sisällyttäminen opetussuunnitelmaan

Opetusyrityskoulutus voidaan järjestää oppilaitoksen opetusohjelman puitteissa tai opetussuunnitelman ulkopuolisena toimintana. Joissakin maissa sovelletaan molempia tapoja, muissa hankkeet yleensä joko sisältyvät koulun opetusohjelmaan (kuten **Tšekissä, Suomessa, Irlannissa, Itävallassa ja Norjassa**) tai ovat sen ulkopuolella (kuten **Belgiassa**²¹, **Virossa, Saksassa ja Ruotsissa**). Opetusyrityksiä voidaan myös hoitaa normaalien opetustuntien aikana tai sen jälkeen tai oppilaitoksen ulkopuolella niin, että opiskelijat työskentelevät yritysprojektissaan normaalien opetustuntien jälkeen. Useimmissa maissa sovelletaan molempia tapoja, mutta joissakin maissa, kuten **Belgiassa** (ranskankielisessä yhteisössä), **Virossa** ja **Luxemburgissa** opetusyritystoiminta sijoittuu enimmäkseen opetusajan ulkopuolelle. Kun toiminta tapahtuu kokonaan opetusajan ulkopuolella, yksi suurimmista varjopuolista on se, että opettajat joutuvat työskentelemään normaalin työaikansa ulkopuolella eivätkä ehkä aina saa ylimääräisestä työstä korvausta.

Vaikka opetusyritysohjelmat kuuluvat usein, tai jopa useimmiten, koulun opetussuunnitelmaan, opetusviranomaiset eivät riittävällä tavalla **tunnusta** niiden asemaa eivätkä **edistä** niiden käyttöä, ja ohjelmia on **vaikea yhdistää** virallisiin kursseihin.

²¹ Ranskankielisessä yhteisössä.

Käytännön ongelmat ohjelmien toteuttamisessa liittyvät seuraaviin seikkoihin: tarve saavuttaa opetussuunnitelman tavoitteet kaikissa aineissa, opetussuunnitelmien raskaus, sisällön kehittämisen kannalta riittämätön tuntimäärä, vaikeudet soveltaa laaja-alaista lähestymistapaa joidenkin ohjelmien osalta sekä opetushenkilöstön puutteellinen motivaatio.

Yleisesti ottaen ollaan sitä mieltä, että kaikissa maissa **oppilaitoksilla on tarpeeksi omaa päätäntävaltaa**, jotta ne voivat soveltaa opetusyritysohjelmiä joko opetussuunnitelman puitteissa tai sen ulkopuolella. Joissakin tapauksissa tällaisen joustavuuden puute voi kuitenkin aiheuttaa ongelmia. Suuri ongelma on **oppilaitosten ja opettajien haluttomuus** osallistua toimintaan, jos opetusviranomaiset eivät ohjelmia tue, suosittele tai tunnusta.

Opetusyritysohjelmien sisällyttäminen virallisesti **vaihtoehtoisena aineena** valtakunnallisiin tai alueellisiin **opetussuunnitelmiin** vaikuttaa myönteisesti ohjelmien yleistymiseen ja menestykseen esimerkiksi niin, että opettajien motivaatio paranee ja käytettävissä on riittävästi opetustunteja. Jonkin verran on kuitenkin käytettävä **lisätunteja** ja tehtävä työtä oppilaitoksen ulkopuolella varsinkin silloin, kun opetusyritys käsittelee oikeita tavaroita tai palveluja.

Tavallisimmin yritysohjelmat tunnustetaan osaksi valtakunnallista opetussuunnitelmaa toisen asteen **ammattillisessa** koulutuksessa, jossa käytetään oikeita yrityksiä useammin virtuaaliyrityksiä (kuten **Itävallassa, Tšekissä ja Suomessa**). On harvinaisempaa, että opetusyritysohjelmat tunnustetaan tai niitä suositellaan valtakunnallisen opetussuunnitelman puitteissa perus- ja toisen asteen yleissivistävässä koulutuksessa (kuten **Irlannissa, Latviassa ja Norjassa**).

- **Irlannissa** Yrittäjyyskasvatus sisältyy toisen asteen opetussuunnitelmaan kuuluviin ohjelmiin, joita ovat *Transition Year, Leaving Certificate Vocational Programme* ja *Leaving Certificate Applied*. Kussakin ohjelmassa voidaan käyttää pienen yrityksen menetelmää osana opetussuunnitelmaa.
- **Latviassa** liiketalouden peruskurssin ja kaupallisten aineiden kurssin yrittäjyysosassa opiskelijoiden on määrä oppia laatimaan liiketoimintasuunnitelma, ja he voivat tehdä sen toimimalla pienen yrityksen kanssa.
- **Norjassa** opetusyritystoiminta ja yrittäjyys sisältyvät opetussuunnitelmaan käytännön projektityönä ja vaihtoehtoisena aineena ylemmällä perusasteella (luokilla 8–10). Kokonaistuntimäärä on 228 kolmen vuoden aikana. Oppilaat voivat valita joko opetusyritystoiminnan tai toisen vieraan kielen. Toinen vieras kieli tulee pakolliseksi vuonna 2006, ja sen jälkeen käytännön projektityö on tarjolla erillisenä valinnaisena oppiaineena.

Esimerkkejä alueellisen tason järjestelyistä tarjoaa **Saksa**, jossa Baden-Württembergin osavaltiossa *Junior*-ohjelma hyväksytään projektiksi luokilla 11–13. Baijerin osavaltiossa 10-luokkalaiset voivat lukuvuodesta 2005–2006 alkaen valita vapaaehtoiseksi aineeksi opetusyrityksen perustamisen. Myös **Espanjassa** *Empresa Joven Europea* -ohjelma on otettu alueelliseen opetussuunnitelmaan Asturian autonomisella alueella.

Asiantuntijat ovat yhtä mieltä siitä, että yrittäjyyskasvatus yleisenä tavoitteena olisi selkeästi kirjattava viralliseen opetussuunnitelmaan, mutta opetusyritystoiminnan olisi oltava **valinnaisena vaihtoehtona kyseisessä opetussuunnitelmassa**. Ohjelmien toteutus on helpompaa, kun niille on olemassa oikeudellinen perusta, mutta koulujen pitäisi voida valita

ottavatko ne tällaisen toiminnan opetusohjelmaansa vai eivät. Opetusyrittymallin käytön ei pidä olla pakollista, mutta sitä on syytä selkeästi suositella. Toiminnan pitäisi olla näkyvänä vaihtoehtona virallisessa opetussuunnitelmassa.

Opettajien koulutus ja tukeminen

Merkittävä este opetusyritystoiminnan yleistymiselle on se, että opettajilla **ei ole riittäviä taitoja** (ja siksi riittävää motivaatiota) yrittäjyyden esittelemiseksi ja yrityshankkeiden työstämiseksi koulussa. Tämä toiminta edellyttää erityistietojen lisäksi myös opetusmenetelmien muuttamista, sillä opettajan tehtävänä on lähinnä opiskelijoiden avustaminen. Opetusyrittysten kehittämiseen koulussa osallistuvat opettajat on valittava ja perehdytettävä huolella. Heille olisi opetettava aktiivisten opetus- ja oppimismenetelmien soveltamista painopisteenä ryhmätyö.

Oppilaitosten rahoitus- ja henkilöstöresurssit ovat rajalliset varsinkin silloin, kun opetusyritysohjelmat eivät ole opetussuunnitelmassa tunnustettu vaihtoehto. Siksi opettajat eivät ehkä saa tarvitsemansa koulutusta ja tukea opetusyritysopetusta varten.

Opettajat saavat peruskoulutusta yleensä niiltä koulujärjestelmän ulkopuolisilta organisaatioilta (kuten kansalaisjärjestöiltä), jotka tukevat ohjelmia, mutta useimmissa maissa ei ole saatavilla viranomaisten tarjoamaa tai tukemaa **järjestelmällistä** (perus- tai jatkotason) **koulutusta** yrittäjyys-hankkeiden toteuttamisesta kouluissa. Koulut eivät myöskään aina suosi tarjolla olevan koulutuksen hyödyntämistä.

Tämän lisäksi opettajat joutuvat tekemään opetusyrityksiin liittyvää työtä myös normaalien opetustuntien ulkopuolella, ja tätä **lisätyötä** ei useinkaan tunnusteta eikä palkita, mikä edelleen vähentää opettajien kiinnostusta osallistua toimintaan.

Julkinen tuki opetusyritysohjelmille

Useimmissa maissa julkishallinto **tukee** opetusyritysohjelmia ainakin jonkin verran (rahallisesti tai muutoin). Tuki katsotaan kuitenkin usein **riittämättömäksi** toiminnan laajentamisen kannalta.

Useimmiten julkishallinnon tuki on **rahallista**. Kuten edellä mainittiin, joissakin maissa ohjelmien järjestämiseen suunnattu rahoitustuki on pääosin peräisin julkiselta sektorilta. Julkinen tuki ei kuitenkaan aina ole järjestelmällistä, vaan usein hankekohtaista tai paikallista, mikä ei edistä pitkän aikavälin suunnittelua eikä ohjelmien laajentamista edelleen.

Muutamassa maassa viranomaiset ovat aloittaneet organisidun **yhteistyön** sellaisten **kansalaisjärjestöjen kanssa**, jotka vastaavat opetusyritysohjelmien järjestämisestä, ottamalla järjestöt mukaan yrittäjyyskasvatukseen kehittämiseen maassa (**Tanska, Norja**).

Norjassa *Young Enterprise Norway* -verkosto on tärkeä julkishallinnon yhteistyökumppani toteutettaessa monia hallituksen yrittäjyyskasvatusta koskevassa strategiassa (*Strategy for Entrepreneurship Education*) esitettyjä toimia. *Young Enterprise Norway* saa julkista rahoitusta paikallishallinnon ja aluekehityksen ministeriöltä, kaupp- ja teollisuusministeriöltä sekä opetus- ja tutkimusministeriöltä.

Sangen tärkeä tekijä näiden ohjelmien yleistymisen kannalta voi olla myös se, että viranomaiset aktiivisesti **mainostavat** niiden käytön etuja opettajille ja oppilaitoksille. **Belgiassa** ministeriö lähettää koulujen rehtoreille kirjeitä, joiden tarkoituksena on kannustaa oppilaitoksia osallistumaan ohjelmiin. **Puolassa** opetusyritysohjelmien käytön edistäminen on

koulutarkastajien vastuulla. Useimmissa maissa tällaiset edistämistoimet ovat enimmäkseen satunnaisia, eivätkä ne ole riittävän tehokkaita tai systemaattisia.

Suomessa oppilaitosten harjoitusyritysten toimintaa edistetään, panostamalla tiedotukseen huolehtimalla niiden näkyvyydestä julkisen sektorin foorumeissa (esim. opetushallituksen verkkosivut). Lisäksi opetushallitus lähettää kaikille kouluille tiedotteen ja kannustuskirjeen, jossa kouluja kehoitetaan osallistumaan *Young Enterprise* -opetusyritysohjelmaan.

Virallinen **tunnustus** on, kuten aikaisemmin todettiin, keskeinen tekijä näiden toimien menestyksen kannalta. Monissa maissa toimilla onkin takanaan jonkinasteinen hyväksyntä, mutta se voi vaihdella yksinkertaisesta moraalisesta tuesta (esim. ministeriön julistuksesta tai lausunnosta) konkreettisempiin ja tehokkaampiin toimenpiteisiin, kuten opetusyritysten sisällyttämiseen suositeltavana vaihtoehtona opetussuunnitelmiin.

Itävallassa opetusyritysohjelmat ovat pakollisia tai suositeltuja kaikenlaisten teknisten tai ammatillisten toisen asteen oppilaitosten, opistojen ja korkeakoulujen opetussuunnitelmissa. Julkishallinto korvaa opettajille toiminnan aiheuttaman työn ja tarjoaa heille lisäkoulutusta. Lisäksi julkinen sektori rahoittaa kummankin Itävallassa käytössä olevan ohjelman (*Practice Firms* ja *Junior*) palvelukeskusten toiminnan.

Joissakin maissa opetusyritysohjelmien järjestäminen on käytännössä vaikeata **oikeudellisten** ja **hallinnollisten olosuhteiden** (esim. pienen yritysten verotuskäytännön) epäselvyyden vuoksi. Tätä ongelmaa käsitellään lähemmin kohdassa 6.3.

Asiantuntijaryhmää on pyydetty määrittelemään **indikaattoreita**, joiden avulla voidaan mitata, missä määrin julkinen politiikka tukee opetusyritystoiminnan kehittämistä ja yleisemmin ottaen käytännön toimintaan perustuvaa yrittäjyyskasvatusta. Nämä indikaattorit, joita voitaneen käyttää alan julkisen politiikan arvioinnissa, on lueteltu seuraavassa:

Opetusyritystoimintaa tukevaa politiikkaa luonnehtivat indikaattorit:

- 1) Hallituksella on **yleinen toimintasuunnitelma** yrittäjyyskasvatuksen edistämiseksi kouluissa.
- 2) On olemassa erityinen **oikeudellinen** tai **hallinnollinen puitejärjestelmä** tai **sopimus**, jossa tunnustetaan opetusyritysten asema pedagogisena välineenä ja jossa varmistetaan, että ne voivat toimia esteettömästi.
- 3) Opetusviranomaiset **tunnustavat** opetusyritysohjelmat virallisesti tai **suosittelevat** niitä sovellettavaksi yleissivistävässä ja ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa, ja ohjelmien toteuttamista koskevia ohjeita on annettu.
- 4) **Koulut** voivat riittävän **joustavasti**, itsenäisesti ja vapaasti perustaa opetusyrityksiä joko osana opetussuunnitelmaa tai koulun ulkopuolisena toimintana, ja niitä kannustetaan käyttämään tätä menetelmää.
- 5) Opettajille annetaan osana virallista perus- tai täydennyskoulutusta **erityiskoulutusta** opetusyritysohjelmien ottamisesta käyttöön koulussa.
- 6) Opetusyritysohjelmiin liittyvä **opettajien** panostus ja lisätyö tunnustetaan ja palkitaan.

7) **Koulujärjestelmän ulkopuoliset organisaatiot** (kuten kansalaisjärjestöt), jotka edistävät opetusyritysohjelmia, saavat tukea viranomaisilta ja/tai niillä on viranomaisten kanssa sopimus ohjelmien soveltamisesta kouluissa.

6.3. Opetusyritysten oikeudellinen asema ja hallinto

Joissakin maissa opetusyrityksillä on hallintoa ja verotusta koskeviin sääntöihin liittyviä vaikeuksia. Nämä johtuvat todellista taloudellista toimintaa harjoittavien opetusyritysten oikeudellisen aseman epäselvyydestä.

Jos rahoitusalan viranomaiset eivät tunnusta näitä yrityksiä opetusvälineiksi ja/tai ei ole olemassa niitä koskevia erityisiä sääntöjä, opetusyrityksiltä voidaan vaatia samojen hallinnollisten vaatimusten noudattamista kuin oikeilta yrityksiltä.

Eriasteisia ongelmia on ilmoitettu olevan esimerkiksi **Tšekissä, Virossa, Latviassa, Puolassa, Espanjassa ja Ruotsissa.**

Se seikka, että erityisiä oikeudellisia tai hallinnollisia järjestelyjä tai sopimuksia rahoitusalan viranomaisten kanssa ei ole, voi merkittävästi vaikuttaa oppilaitosten osallistumishalukkuuteen ja **ehkäistä** ohjelmien käyttöä, kun opettajat ja rehtorit kantavat huolta toimintaan liittyvistä taloudellisista ja oikeudellisista kysymyksistä.

Tärkeimmät käytännön ongelmat voidaan tiivistää seuraavasti:

- byrokraattisten ja hallinnollisten menettelyjen noudattaminen
- verotuskysymykset: tulo- ja arvonlisäverojen suorittaminen
- kirjanpitoon liittyvät ongelmat
- opetusyritysten ja toimintaan osallistuvien opiskelijoiden ja opettajien vastuuseen liittyvät kysymykset
- puuttuvat mahdollisuudet tehdä yhteistyötä oikeiden yritysten kanssa ja suorittaa pankkitoimia
- mahdolliset valitukset oikeilta yrityksiltä (kilpailukysymykset).

Toisinaan oppilaitosten johtajat eivät ole sallineet opetusyritystoimintaa oppilaitoksissa, koska ovat pelänneet sen aiheuttavan ongelmia laitonta toimintaa valvovien viranomaisten kanssa. Joskus viranomaiset ovat myös puuttuneet opetusyritysten toimintaan tai messujen kaltaisten tapahtumien järjestämiseen ja korostaneet tarvetta noudattaa samoja sääntöjä ja asiakirjavaatimuksia, joita virallisesti rekisteröityjen kaupallisten yritysten on noudatettava.

Sellaisessa tilanteessa opetusyritykset eivät voi osallistua talouselämään täysipainoisesti. Opetusyritysten kehittämistä ja opiskelijoiden oppimisprosessia haittaavat **esteet** ovat silloin huomattavat, sillä näissä menetelmissä oppiminen perustuu käytännön kokemukseen. Opetusyritykset eivät ole oikeudellisia yksiköitä, joten ne eivät voi lähettää tai vastaanottaa laskuja opetusyrityksen nimissä. Tällöin hallinnolliset ja rahaliikenteeseen liittyvät menettelyt ovat yleensä ohjelmaa hoitavan organisaation vastuulla, taikka opiskelijat toimivat yksityishenkilöinä. Opiskelijat eivät ehkä myöskään voi tehdä lain puitteissa yhteistyötä muiden kaupallisten yritysten kanssa (esimerkiksi myydä tuotteitaan kauppoihin, tehdä suuria

tilauksia tai hankkia materiaaleja halvemmalla tukkukaupasta). Opetusyrietykset eivät myöskään aina voi avata pankkitiliä ja siten suorittaa maksuja pankkisiirtoina.

Jotta yritysohjelmat voisivat kehittyä ja kasvaa, opetusyritysten **rajoitusten ja oikeuksien** pitäisi olla kaikille selvät. Lainsäädännön ja hallinnollisten menettelyjen pitäisi sallia se, että opiskelijat käyvät kauppaa oikeiden yritysten kanssa (esimerkiksi myyvät tuotteitaan kaappoihin), mutta että niiden riskitaso on alhaisempi kuin oikeilla yrityksillä. Tällä tavoin opiskelijat voivat oppia paljon enemmän toiminnasta oikeassa yritysmaailmassa.

Joissakin maissa (esimerkiksi **Belgiassa, Saksassa, Suomessa, Alankomaissa ja Norjassa**) on erityisiä opetusyrityksiä koskevia säännöksiä tai promoottoriorganisaatioiden ja rahoitusviranomaisten välisiä sopimuksia, mutta joissakin maissa sellaisia ei tarvita, sillä olemassa oleva sääntelykehys ei mitenkään estä opetusyritysten toimintaa.

Belgiassa alv-virasto on virallisella hallinnollisella päätöksellä myöntänyt opetusyrityksille vapautuksen alv-veron maksamisesta.

Suomessa veroviranomaiset ovat vahvistaneet opetusyritysohjelmiin osallistuvia opetusyrityksiä koskevia sääntöjä. Jotta verottajan kanssa ei syntyisi ongelmia, menettely opetusyrityksen tulojen ilmoittamiseksi veroilmoituksessa selitetään. Säännöt estävät myös opetusyritysaseman väärinkäytön ”oikean” yritystoiminnan tapauksessa ja niissä määritellään opetusyrityksen rajat. Opetusyritystoimintaa voidaan harjoittaa kouluissa oikealla rahalla, ja kun liikevaihto ylittää 3 000 euroa, pienoisyritystä neuvotaan kääntymään paikallisten veroviranomaisten puoleen. Opetusyritys voi myös tarvitessaan saada alv-tunnuksen.

Alankomaissa opetusyrityksiä ei rekisteröidä kauppakamarissa vaan organisaatiossa, joka edistää opetusyritysten käyttöä (*Jong Ondernemen*), ja verottajan kanssa on tehty sopimus, jonka mukaan opetusyritykset maksavat veroa *Jong Ondernemen* -organisaatiolle hallinnollisten ongelmien välttämiseksi (kun opetusyritykset perustetaan vain yhtä lukuvuotta varten). Lisäksi on järjestetty vakuutukset opetusyritysten suojaamiseksi korvausvastuilta ja oikeudellisen avun tarjoamiseksi.

Norjassa opetusyritykset eivät maksa arvonlisä- tai muita veroja. Niiden ei myöskään esimerkiksi tarvitse rekisteröityä yksityisyrietysten keskusrekisteriin eikä julkaista vuotuisia tilinpäätöksiä. Veromääräysten mukaan on mahdollista tuottaa tietty määrä voittoa tarvitsematta maksaa veroja.

Opetusyritysohjelmat järjestetään usein yhteistyössä sellaisen elimen kanssa, joka antaa opetusyritykselle oikeusvarmuuden ja joka hoitaa vakuuttamisen. Kyseinen elin takaa opetusyritykselle menettelysäännöt, joita osallistujien on noudatettava. Näin toimitaan mm. **Saksassa** (esim. *Deutsche Kinder- und Jugendstiftung* -järjestö ja *Schüler unternehmen was!* -ohjelma). Myös **Itävallassa** opetusyritysten oikeudellisesta asemasta ja hallinnollisesta organisoitumisesta huolehtivat oikeudellisten ongelmien välttämiseksi ohjelmia tukevat promoottoriorganisaatiot (*ACT, Junior*) viranomaisten kanssa tehtyjen erityissopimusten perusteella.

Nykyisiä järjestelmiä olisi tarvittaessa parannettava, sillä opetusyrityksen hoitaminen voi aiheuttaa osallistuville opiskelijoille, opettajille ja kouluille huomattavia hallinnollisia ja oikeudellisia ongelmia. Parannuskeinoja ovat promoottoriorganisaatioiden ja viranomaisten väliset konkreettiset **sopimukset, erityissäännöt** tai virallisemmin tunnustuksen antaminen

simulaatioyrittäjälle, jolla on kaikki tavanomaisen yrityksen tunnusmerkit, mutta joka toimii koulutustarkoituksessa.

Jäykkää oikeudellista järjestelmää ei kuitenkaan pitäisi soveltaa sellaisissa maissa, joissa on käytössä useita erilaisia ohjelmia, sillä se edellyttäisi eri ohjelmien yhdenmukaistamista, mikä ei olisi toivottavaa koulujen kannalta, sillä se vähentäisi niiden mahdollisuuksia valita itselleen sopivimmat toimintatavat.

Liikevoiton verotusta ja **arvonlisäveroa** koskevat erityisjärjestelyt olisivat eduksi opetusyritysten kannalta.

Keskeisiä edellytyksiä ovat **kaikkien eri toimijoiden sitoutuminen** asiaan ja toiminnan **koordinointi**. Opetusyritystoimintaa tukevien promoottoriorganisaatioiden, opetusviranomaisten, rahoituslaitosten ja teollisuuden olisi sovittava yhteisistä periaatteista ja tunnettava ne.

Puitejärjestelmällä, erityissäännöillä tai sopimuksilla voisi olla seuraavat **tavoitteet**:

- opetusyrityksen virallinen hyväksyminen oppimisvälineeksi
- opetusyritystoiminnan soveltamisalan määrittely (kun otetaan huomioon nykyisten ohjelmien erot)
- oikeus tehdä varojen siirtoja ja avata pankkitilejä opetusyrityksen nimissä
- oikeusvarmuuden takaaminen opetusyrityksiin osallistuville, kun toimitaan oikeiden yritysten kanssa tai tehdään projektiluonteista työtä yksityiselle sektorille
- arvonlisäverovapaus ja muut veroedut, jos tulot eivät ylitä asetettua rajaa (tai ko. rajan nostaminen tarvittaessa)
- eri tahojen vastuiden määrittely ja eriyttäminen (opetusyritykset, oppilaitokset, opettajat).

7. Päätelmät

Yrittäjyyskasvatusta olisi tarkasteltava sen **laajimmassa merkityksessä**. Siihen sisältyy tarvittavien yrittäjäominaisuuksien kehittäminen. Niitä ovat aloitteellisuus, paineensieto- ja ongelmanratkaisukyky, joustavuus, luovuus jne. Kaikkien opetusyritysohjelmien **tavoitteena** olisi oltava yrityksen perustamisen perustietojen saamisen lisäksi kehittää erilaisia laaja-alaisia taitoja ja yrittäjäominaisuuksia.

Opetusyritystoiminta on **yksi parhaista menetelmistä** ja selvästi **erittäin tehokas väline** yrittäjähengen vaalimiseksi oppilaitoksissa. Näiden ohjelmien avulla opiskelijat saadaan tietoisiksi yrittämisen tarjoamista mahdollisuuksista ja heille voidaan antaa monia taitoja, jotka auttavat heitä tulevalla työuralla ja toiminnassa vastuullisina ja aktiivisina yhteiskunnan jäseninä. Opetusyritykseen osallistumisen merkittävänä vaikutuksena voi olla se, että toiminta rohkaisee entistä useampia nuoria ottamaan selvää yrittämismahdollisuuksista tai valitsemaan dynaamisen uran pienessä kasvuyrityksessä. Tämä on pitkällä aikavälillä keskeistä Euroopan talouskasvun ja kilpailukyvyn kannalta.

Oppilaitosten yritysohjelmat voivat olla merkittävä väline **aluepolitiikassa**. Varsinkin vähiten kehittyneillä ja syrjäisillä alueilla toiminta voi lisätä opintonsa päättäneiden jäämistä alueelle, kun paikallisyhteisöön on luotu suoria yhteyksiä.

Jotta mahdollisimman monet opiskelijat voisivat osallistua toimintaan, on tärkeää, että eräät **perusedellytykset** ovat olemassa (toimintaa tukeva opetussuunnitelma, koulujen itsenäisyys, riittävä rahoitus, opettajien koulutus ja motivaatio).

Yritysohjelmien käytön edistämistä ei pitäisi jättää pelkästään opetusviranomaisten harteille. Tarvitaan eri ministeriöiden, paikallisviranomaisten, yritysmaailman, kansalaisjärjestöjen ja oppilaitosten välistä **yhteistyötä**.

Onnistuneiden opetusyritysohjelmien keskeisiä elementtejä ovat yhteyksien luominen paikalliseen yhteisöön ja yritysmaailmaan sekä **yrityskumppaneiden** aktiivinen osallistuminen tukihenkilöinä ja neuvonantajina.

Opetusviranomaisten keskeisenä tehtävänä on tunnustaa virallisesti ohjelmien tärkeys ja tehdä niistä hyväksytty ja näkyvä opetussuunnitelmaan kuuluva vaihtoehto osana laajempaa yrittäjyyskasvatuksen edistämistavoitetta.

Useimmat opetusyritystoiminnan kautta hankitut taidot ovat hyödyllisiä myös **muiden oppiaineiden** kannalta. Työskentely opetusyrityksessä auttaa saavuttamaan myös muille aineille asetettuja tavoitteita ja tuottaa siten kaikkiin aineisiin vaikuttavaa lisäarvoa. Tämä on tärkeä opetusyritysohjelmien edistämisen puolesta puhuva perustelu, joka voidaan esittää epäileville viranomaisille ja rehtoreille.

Opetusyrityksiä voidaan pitää tärkeänä osana **elinikäistä oppimista**. Yrittäjyyskasvatuksen pitäisi sisältyä elinikäisen oppimisen käsitteeseen ja sitä pitäisi antaa kaikilla tasoilla perusasteelta jatko-opintoihin.

7.1. Keskeisiä havaintoja

Menetelmät

Sekä **todelliseen** että **virtuaaliseen** yritystoimintaan perustuvia malleja voidaan käyttää tehokkaasti, kunhan virtuaalitoiminta ei ole liian kaukana todellisuudesta ja eristäytynyttä: vuorovaikutus muiden opiskelijoiden, opettajien ja neuvonantajien kanssa sekä yhteydet oppilaitoksen ulkopuolelle ovat opetusyritysohjelman keskeisiä osatekijöitä.

Useimmat tutkituista ohjelmista kestävät **yhden lukuvuoden** ajan (9–10 kuukautta). Aika vaikuttaa sopivalta yrittämisen monitahoiseen maailmaan tutustumista varten. Lyhyempiäkin ohjelmia (3–5 kuukautta) tosin käytetään menestyksellisesti.

Opetusyrityksen hoitamisen **parhaissa toimintatavoissa** korostetaan esimerkiksi ryhmätyöskentelyä ja opiskelijoiden vapautta kehittää omia ideoitaan. Onnistuneiden opetusyritysohjelmien keskeisiä osatekijöitä ovat myös yhteyksien luominen yritysmaailmaan ja paikallisyhteisöön sekä se, että saatavilla on **yrityksistä peräisin olevia tukihenkilöitä ja neuvonantajia**. Usein on kuitenkin vaikea saada yrityksistä mukaan riittävästi vapaaehtoisia, varsinkin alikehittyneillä ja syrjäisillä alueilla.

Levittäminen

Opetusyritysohjelmiin osallistuu edelleen vain **pieni osa** opiskelijoista. (Useimmissa maissa niiden osuus, jotka osallistuivat ohjelmiin toisen asteen viimeisen kouluvuoden aikana, oli alle 1 prosentti.) Arvioiden mukaan **näihin ohjelmiin osallistuu kuitenkin 25 jäsenvaltion EU:ssa ja Norjassa vuosittain ainakin 200 000 ylemmän perusasteen ja toisen asteen opiskelijaa**. Kaikkia opiskelijoita ei pitäisi vaatia osallistumaan opetusyritystoimintaan, vaan vaihtoehtoa olisi mainostettava ja suositeltava osana yrittäjäyyskasvatuksen laajempaa kehystä. Merkittävää on siksi se, **kuinka monta koulua** tarjoaa näitä ohjelmia. Kärjessä ovat **Irlanti ja Yhdistynyt kuningaskunta**, joissa arviolta 40–50 prosenttia ylemmän perusasteen ja toisen asteen oppilaitoksista osallistuu toimintaan. Seuraavaksi parhaissa maissa opetusyritysohjelmia tarjoaa noin 30 prosenttia ylemmän perusasteen ja toisen asteen oppilaitoksista. Kaikissa muissa tutkituissa maissa arvioitu osallistumisaste on 3–15 prosenttia. Osallistuvien koulujen määrää tulisi saada lisättyä.

Osallistujien **sukupuolijakaumasta** saatujen rajallisten tietojen mukaan mies- ja naispuolisia osallistujia on melko saman verran – joissakin ohjelmissa naisia on mukana jopa enemmän kuin miehiä.

Opetusyritysohjelmia voidaan soveltaa **kaikilla koulutustasoilla** (myös perusasteella ja korkeakouluissa) ja **kaikenlaisissa kouluissa**: niin yleissivistävässä perus- ja toisen asteen koulutuksessa. Useimmissa maissa suuri enemmistö opiskelijoista kuitenkin osallistuu ohjelmiin **toisen asteen** koulutuksessa. Opetusyritysohjelmia järjestetään sekä osana koulun opetussuunnitelmaa **normaalien opetustuntien aikana, opetusajan jälkeen ja oppilaitoksen ulkopuolella**.

Arviointi ja vaikutukset

Arviointivälineinä käytetään useimmissa ohjelmissa yleisesti palautteen keräämistä opiskelijoilta ja opettajilta (esimerkiksi itsearviointien ja raporttien muodossa ja siten, että opettajat arvioivat ohjelmien ja opiskelijoiden suorituskykyä), mutta pidemmälle kehitettyjä menetelmiä (kuten riippumattomia arviointeja tai kokeita ohjelmien lopussa) ei vielä käytetä laajasti. Onkin tarpeen edelleen parantaa oppilaitosten ja opetusyritystoiminnan toteuttajien kykyä tarkastaa ja **arvioida** ohjelmia, joissa ovat mukana. Tehokkaan arvioinnin ansiosta voidaan tuoda esiin menestystekijöitä ja eliminoida heikkouksia.

Euroopassa ei vielä **ole tehty tarpeeksi tutkimuksia** siitä, miten osallistuminen opetusyritysohjelmiin on vaikuttanut opiskelijoiden myöhempään urakehitykseen. Käytävissä olevat tiedot viittaavat kuitenkin siihen, että ohjelmat ovat olleet **tehokkaita** opiskelijoiden yrittäjähenkisyyden edistäjinä. Ohjelmilla näyttää olevan myös myönteinen vaikutus miesten ja naisten **yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin**.

Sisällyttäminen opetussuunnitelmaan ja soveltaminen koulutasolla

Opetusyritysohjelmat hyväksytään virallisesti tai niitä suositellaan toteutettavaksi **valtakunnallisen opetussuunnitelman** puitteissa vain harvoissa maissa ja silloinkin useammin ammatillisessa kuin yleissivistävässä toisen asteen koulutuksessa.

Yleisesti ollaan sitä mieltä, että kaikissa maissa **kouluilla on riittävästi päätäntävaltaa ja vapautta** ottaa käyttöön opetusyritysohjelmia joko opetussuunnitelman osana tai sen ulkopuolella. Esteenä on **koulujen ja opettajien haluttomuus** osallistua toimintaan, jos opetusviranomaiset eivät tue, tunnusta tai suosittele ohjelmia.

Vaikka koulut usein tarjoavat opetusyritysohjelmia opetusohjelmansa osana, yritysohjelmat eivät usein saa **riittävästä tunnustusta**, ja niitä on vaikea yhdistää koulun virallisiin kursseihin. **Käytännön ongelmia** ohjelmien toteutuksessa aiheuttavat vaatimukset saavuttaa opetussuunnitelman tavoitteet kaikissa aineissa, sisällön kehittämisen kannalta riittämätön tuntimäärä, vaikeudet soveltaa laaja-alaista lähestymistapaa joidenkin ohjelmien osalta sekä opetushenkilöstön puutteellinen motivaatio ja tietoisuus toiminnan kasvatuksellisista eduista.

Opetusyritystoiminnan sisällyttäminen **vaihtoehdoksi** valtakunnalliseen tai alueelliseen **opetussuunnitelmaan** vaikuttaa myönteisesti ohjelmien leviämiseen ja menestymiseen esimerkiksi parantamalla opettajien motivaatiota.

Opetusyritystoiminta edellyttää opettajilta erityistietämyksen lisäksi myös uusien opetusmenetelmien omaksumista. Ammatillisten oppilaitosten opettajilla on usein tietoa tai kokemusta liiketoiminnasta, mutta yleissivistävien perus- ja toisen asteen oppilaitosten opettajilla harvemmin. Ohjelmia tukevat organisaatiot tarjoavat usein peruskoulutusta opettajille, mutta useimmissa maissa ei ole riittävästi julkishallinnon tarjoamaa **järjestelmällistä koulutusta** (jatko- tai täydennyskoulutuksena) siitä, miten yrittäjäyshankkeita kouluissa toteutetaan, eivätkä koulut aina kannusta opettajia osallistumaan tarjolla olevaan koulutukseen.

Toiminta edellyttää opettajilta usein jonkin verran **ylimääräistä aikaa ja työtä**, varsinkin jos opetusyritys käsittelee oikeita tuotteita tai palveluja. Normaalien koulutuntien ulkopuolella tehtyä työtä ei usein tunnusteta eikä palkita, mikä vähentää opettajien halukkuutta osallistua toimintaan.

Rahoitus ja tukitoimenpiteet

Opetusyritysohjelmia **ylläpitävät ja järjestävät usein koulujärjestelmän ulkopuoliset toimijat** (kuten kansalaisjärjestöt), eikä koulujärjestelmä itse, vaikkakin ohjelmat voivat saada merkittävää tukea julkiselta sektorilta. Tästä syystä, ja koska ohjelmat joskus järjestetään koulun virallisen opetussuunnitelman ulkopuolella, ohjelmat kärsivät yleensä **rahoituksen puutteesta**.

Toiminta perustuu **yksityisen sektorin voimakkaaseen tukeen**, joka voi olla rahallista tai luontoismuotoista. Maasta ja ohjelmasta riippuen **rahoitus** voi olla peräisin joko

enimmäkseen julkiselta tai enimmäkseen yksityiseltä sektorilta (yrityksiltä, liike-elämän yhdistyksiltä, säätiöiltä, pankeilta).

Useimmissa maissa opetusyritysohjelmat saavat jonkinlaista **julkista tukea** (rahallista tai muuta). Tuen määrää pidetään kuitenkin usein riittämättömänä, jotta menetelmien käyttöä voitaisiin edelleen laajentaa. Julkisen tuen muotoja ovat **rahoitus**, aktiivinen **tiedottaminen** oppilaitoksille ja opettajille, virallinen **tunnustaminen**, sisällyttäminen vaihtoehtoisena menetelmänä **opetussuunnitelmakehykseen**, **yhteistyö** promoottoriorganisaatioiden kanssa sekä hallinnollisten **esteiden** poistaminen (tarvittaessa).

Julkista **rahoitustukea** myönnetään joskus hankekohtaisesti ja rajatuksi ajaksi, joten toiminnan jatkuvuutta ei voida taata.

Joissakin maissa opetusyritysohjelmien järjestämiselle aiheutuu suuria ongelmia siitä, että **oikeudelliset ja hallinnolliset puitteet** ovat epäselvät (esimerkiksi pienen yritysten verotus tai niiden mahdollisuudet harjoittaa liiketoimintaa oikeiden yritysten kanssa). Eräissä maissa on luotu erityinen **sääntelykehys** opetusyrityksiä varten tai tehty promoottoriorganisaatioiden ja viranomaisten välisiä **sopimuksia** asiasta.

7.2. Tulevaisuudennäkymät

Opetusyritysohjelmien käyttö Euroopassa kasvaa, mutta **ne eivät vielä ole kaikkien opiskelijoiden saatavilla**. Vain pieni osa kouluista tarjoaa niitä: alle 15 prosenttia EU-maiden ylemmän perusasteen ja toisen asteen oppilaitoksista tarjoaa opetusyritysmenetelmiin perustuvia ohjelmia.

Aliarvioimatta muiden pedagogisten välineiden tehokkuutta voidaan todeta, että **opetusyritysohjelmat ovat tärkeä osa kaikkia strategioita, joilla pyritään stimuloimaan yrittäjyyteen liittyviä asenteita ja taitoja**, sillä ne perustuvat käytännön toiminnan kautta tapahtuvaan oppimiseen.

Kaikki, jotka seuraavat opetusyrityksen työskentelyä (tai pitävät valikoimissaan niiden tuotteita), vakuuttuvat siitä, että nämä ohjelmat todella antavat nuorille innostusta, innovatiivisuutta, luovuutta, itseluottamusta ja viestintätaitoja. Nämä saavutetut asenteet ja taidot ovat juuri niitä, joiden olisi oltava **tavoitteena** kaikessa koulutuksessa – eritoten perus- ja toisen asteen koulutuksessa.

Ohjelmat lisäävät tietoisuutta yrittämisestä mahdollisena uravaihtoehtona ja antavat käytännön kokemusta siitä, mitä liikeidean kehittäminen ja yrittäjänä oleminen merkitsee. Jos ohjelmia sovelletaan laajasti, niiden **mahdolliset vaikutukset** ovat siksi valtavat yhteiskunnassamme, jossa yrittäjyys ei yleisen käsityksen mukaan ole tarpeeksi vahvassa asemassa.

Nykyisin **suurimmat esteet** opetusyritysohjelmien käytön lisääntymiselle ovat seuraavat: tunnustuksen puute, näkymätön asema opetussuunnitelmissa, opettajien motivaation ja erityiskoulutuksen puutteellisuus, viranomaisten riittämätön tuki oppilaitoksille sekä rahoituksen riittämättömyys pitkän aikavälin suunnittelun ja jatkuvuuden kannalta. Monet näihin ohjelmiin liittyvistä ongelmista (hajanaisuus, tunnustuksen puute jne.) ovat itse asiassa samoja, jotka koskettavat yrittäjyyskasvatuksen kehittämistä yleensä.

Muutamit promoottoriorganisaatiot yritysten, oppilaitosten ja monesti viranomaisten tukemina panostavat merkittävästi yritysohjelmien levittämiseen. Tavoitteena on ohjelmien käytön lisääminen ylemmän perusasteen ja toisen asteen oppilaitoksissa. Tavoitteen

saavuttamiseksi **kaikkien toimijoiden**, varsinkin opetusviranomaisten, **on lisättävä panostustaan**, ja osapuolten on toimittava läheisessä yhteistyössä keskenään.

Opetusviranomaiset voivat vaikuttaa olennaisesti siihen, että yleisesti tunnustettaisiin, että opetusyritysohjelmat ovat hyödyllisiä myös seuraavista syistä: opiskelijat saavat laaja-alaisia, nuorten henkilökohtaisen kehittymisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja, opiskelijoiden suorituskyky muissa aineissa paranee, opiskelijat voivat hankkia aktiivisten, vastuullisten ja menestyvien yhteiskunnan jäsenten tarvitsemia ominaisuuksia ja joistakin opiskelijoista voi tulla dynaamisia ja luovia johtajia ja yrittäjiä.

Yleisesti ollaan sitä mieltä, että **yrittäjäyys** pitäisi katsoa perustaidoksi, jonka hankkiminen kuuluu kaikkeen oppivelvollisuuteen kuuluvaan ja sen jälkeiseen koulutukseen, ja oppimistavoitteeksi, jonka olisi sisällyttävä opetussuunnitelmakehykseen kaikilla tasoilla. Siksi opetusviranomaisia kannustetaan sisällyttämään opetusyritysmalli ja projektityön kautta oppimista soveltavat menetelmät **näkyväksi osaksi opetussuunnitelmaa** yrittäjäyyskasvatuksen laajemmassa kontekstissa. Lisäksi viranomaisia kehoitetaan **mainostamaan** asiaa niille oppilaitoksille, rehtoreille ja opettajille, jotka eivät tunne menetelmää tai jotka eivät ole riittävän motivoituneita tai halukkaita ottamaan sitä käyttöön. Tehokas keino voi olla **levittää kokemuksia ja esimerkkejä hyvistä toimintatavoista**.

Muita julkishallinnon (eri osa-alueiden) tukitoimia voivat olla **rahoitus**, promoottoriorganisaatioiden kanssa tehtävän **yhteistyön** tehostaminen sekä oikeudellisten ja hallinnollisten **esteiden** madaltaminen.

8. Suositukset

Seuraavassa esitetään joukko eri toimijoille osoitettuja suosituksia siitä, miten voidaan tehokkaimmin panna opetusyritysmenetelmiä täytäntöön sekä lisätä ohjelmien käyttöä koulutusjärjestelmässä ja kouluissa ja opiskelijoiden osallistumista niihin.

Oppilaitokset

- 1) Oppilaitosten pitäisi **omaksua** opetusyritysohjelmien käyttö, sillä suurin osa taidoista, joita niihin osallistuvat opiskelijat saavat, ovat hyödyllisiä **kaikkien aineiden** kannalta. Tällaisia ovat laaja-alaiset taidot ja henkilökohtaiset ominaisuudet sekä liike-elämän perustaidot. Työskentely opetusyrityksessä täyttää monia muille aineille asetettuja tavoitteita ja tuottaa siten lisäarvoa kaikkien aineiden näkökulmasta.
- 2) Oppilaitosten olisi rohkaistava **opettajia** osallistumaan tarjolla olevaan **koulutukseen**, joka liittyy opetusyrityshankkeiden toteuttamiseen.

Oppilaitokset, promoottoriorganisaatiot ja opetusviranomaiset

- 1) Opetusyritysmenetelmään perustuviin **ohjelmiin** olisi sisällytettävä seuraavat keskeiset elementit: ryhmätyö, käytännön toiminnan kautta oppiminen, säännöllinen yhteydenpito opettajan tai neuvonantajan kanssa sekä vuorovaikutus oppilaitoksen ulkopuolisen maailman kanssa.
- 2) **Opettajien** ja **opiskelijoiden** panostus opetusyritysohjelmiin (usein normaalien työ- tai opiskelutuntien ulkopuolella) olisi tunnustettava viralliseksi koulutyöksi ja opettajille olisi tarjottava kannustimia.
- 3) Opetusviranomaisten, promoottoriorganisaatioiden ja oppilaitosten olisi laadittava entistä selkeämpiä järjestelmiä opetusyritysohjelmien tarkastelua ja **arviointia** varten. Niissä olisi hyödynnettävä hankittujen taitojen arviointimenetelmiä.
- 4) Ohjelmien toteuttajien ja opetusviranomaisten olisi otettava käyttöön entistä selkeämpiä järjestelmiä **tietojen keräämiseksi** oppilaitosten ja opiskelijoiden osallistumisesta kyseiseen toimintaan.

Liike-elämä

- 1) Liike-elämän yhdistysten ja yritysten olisi syytä **osallistua näihin ohjelmiin** osana sosiaalisen vastuun strategiaansa. Niiden antama tuki voi olla rahallista tai luontoismuotoista (esimerkiksi neuvonantajien ja tukihenkilöiden tarjoaminen opetusyrityksille), ja viranomaiset voisivat antaa osallistumiselle tunnustuksensa kannustimien muodossa. Yrityksille koituvia **etuja** olisivat mahdollisuus palkata motivoituneita nuoria, joilla on suoraa kokemusta yrityksestä ja jotka ovat hankkineet luovuuteen, yrittäjyyteen ja innovointiin liittyviä taitoja.
- 2) **Koulujen** ja **paikallisten yritysten** välisen yhteistyön lisäämistä olisi kannustettava, sillä opetusyritysohjelmien ei pitäisi jäädä vain koulun sisälle. Siksi **liike-elämän yhdistysten** olisi **parannettava jäsentensä tietoisuutta** mahdollisuudesta luoda yhteyksiä oppilaitoksia ja promoottoriorganisaatioihin ja osallistua ohjelmien täytäntöönpanoon.

- 3) **Oppilaitosten, yritysten ja yhteiskunnan** välisten **yhteyksien** luominen on onnistuneen ohjelman keskeisiä elementtejä. Viranomaisten, liike-elämän yhdistysten ja promoottoriorganisaatioiden aloitteesta olisi luotava systemaattinen menettely ja malli oppilaitosten ja yritysten välistä yhteistyötä varten.

Viranomaiset (kansallisella ja alueellisella tasolla)

Kansallisten ja alueellisten viranomaisten suositeltavia tehtäviä:

- 1) **Yleisen toimintamallin** laatiminen yrittäjyyskasvatukselle kouluissa. Näissä malleissa olisi korostettava opetusyritysohjelmia yhtenä tärkeänä välineenä.
- 2) Säännöllisen **yhteistyön** järjestäminen eri ministeriöiden, liike-elämän yhdistysten, kansalaisjärjestöjen, oppilaitosten ja kuntien kanssa tavoitteena edelleen edistää opetusyritysmenetelmään perustuvaa toimintaa.
- 3) Yhteistyö sellaisten **promoottoriorganisaatioiden** (kuten kansalaisjärjestöjen) kanssa, jotka levittävät näitä ohjelmia, ja niiden ottaminen mukaan yrittäjyyskasvatusta koskevien kansallisten suunnitelmien tekoon.
- 4) Oppilaitosten ja promoottoriorganisaatioiden tukeminen opetusyritystoiminnan toteuttamisessa antamalla **rahallista** tai luontoismuotoista tukea.
- 5) Ohjelmien **pitkän aikavälin jatkuvuuden** varmistaminen yleisemmällä tasolla antamalla rahoitusta, sisällyttämällä toiminta opetussuunnitelmakehykseen, tekemällä yhteistyötä promoottoriorganisaatioiden kanssa ja kannustamalla yritysmaailmaa osallistumaan toimintaan.

Opetusministeriöt

- 1) Opetusviranomaisten olisi **hyväksyttävä** opetusyritysohjelmat tai **suositeltava** niitä näkyvänä ammatillisen ja yleissivistävän perus- ja toisen asteen koulutuksen opetussuunnitelmaan kuuluvana vaihtoehtona osana laajempaa yrittäjyyskasvatuksen edistämistavoitetta.
- 2) Oppilaitoksille olisi annettava riittävästi **itsenäisyyttä** toteuttaa opetusyritysohjelmia joko osana opetussuunnitelmaa taikka oppilaitoksen tai opetusajan ulkopuolella järjestettävänä toimintana.
- 3) Opetusviranomaisten olisi **aktiivisesti tiedotettava** opetusyritysmallista oppilaitoksille, rehtoreille ja opettajille.
- 4) **Tietoisuutta** näistä menetelmistä olisi aktiivisesti lisättävä **levittämällä tietoa** asianomaisille osapuolille ja kannustamalla kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason toimijoita tukemaan ohjelmia. Keinoja ovat nykyisten mallien käytön aktiivinen edistäminen ja hyvien toimintatapojen tuominen esille esimerkkeinä.
- 5) Opetusyritystoiminnan kehittymistä koskevien **tietojen vaihtoa** eurooppalaisten verkostojen ja kansallisten ohjelmien sekä koulujen välillä olisi edistettävä menetelmiin liittyvien suuntaviivojen ja käytännön vinkkien jakamiseksi.

- 6) **Opettajien** perus- tai täydennyskoulutukseen olisi sisällytettävä **erityiskoulutusta** siitä, miten opetusyritysohjelmaa otetaan käyttöön koulussa. Tässä koulutuksessa pitäisi ottaa huomioon aktiiviset opetus- ja oppimismenetelmät ja painottaa erityisesti ryhmä- ja projektityötä, yrityksen toiminnan perusteita, yhteyksien luomista yrityksiin ja yhteiskuntaan sekä toiminnan tarkastelua ja arviointia.

Valtiovarainministeriöt

- 1) Soveltuvissa ja asianmukaisissa tapauksissa olisi **tunnustettava**, että opetusyritystoiminta on **pedagoginen väline**, eikä siihen pitäisi kohdistaa samoja vaatimuksia ja menettelyjä kuin oikeisiin yrityksiin.
- 2) Opetusyritysten perustamiseen ja toimintaan vaikuttavat **oikeudelliset ja hallinnolliset esteet** olisi poistettava.
- 3) Opetusyrityksiin olisi sovellettava **yksinkertaistettuja määräyksiä verotuksen ja vastuuvakuutuksen** osalta (esimerkiksi vapautus tulo- ja arvonlisäverosta, jos tulot eivät ylitä asetettua rajaa).
- 4) Opetusyrityksille olisi sallittava mahdollisuus **harjoittaa liiketoimintaa oikeiden yritysten kanssa**, tarjota tuotteitaan kauppoihin ja avata pankkitilejä.

Euroopan komissio

- 1) **Tietoisuuden lisääminen** kaikilla jäsenvaltioiden hallinnonaloilla (esimerkiksi koulutuksesta, työllisyydestä, teollisuudesta ja yritystoiminnasta vastaavilla) siitä, kuinka tärkeitä opetusyritysohjelmat ovat yrittäjyyskasvatukseen ja elämäntaitojen hankkimisen kannalta, jotta nämä ohjelmat tulisivat paremmin hyväksytyiksi kansallisella tasolla.
- 2) **Tietämyksen ja hyvien toimintatapojen vaihdon edistäminen** eri maiden ja toimijoiden, kuten liike-elämän yhdistysten, välillä.
- 3) Sellaisen ohjelmiin liittyvän **informaation ja tiedotusmateriaalin** levittäminen, joka selvästi osoittaa, että opetusyritysohjelmat auttavat saavuttamaan koulutukseen, työllisyyteen ja talouskasvuun liittyvät EU:n asettamat tavoitteet.
- 4) Opetusyritysten toimintaa esittelevien, Euroopan ja kansallisella tasolla järjestettävien **tapahtumien tukeminen**.
- 5) Ohjelmien vaikutuksia selvittävien **eurooppalaisten tutkimusten** kehittämisen tukeminen.

Kaikki mukana olevat toimijat

- 1) Julkishallinnon (kaikilla tasoilla), yrityskumppaneiden ja oppilaitosten olisi tehostettava opetusyritystoiminnan levittämistä ja käyttöä, jotta **kaikilla mahdollisesti asiasta kiinnostuneilla opiskelijoilla olisi mahdollisuus** osallistua ohjelmiin.
- 2) **Tutkimusta** siitä, mitkä ovat ohjelmiin osallistumisen **vaikutukset** opiskelijoiden elämään ja laajemmin yhteiskuntaan, olisi lisättävä. Hankittujen taitojen lisäksi

tutkimuksissa olisi otettava huomioon uravalinnat, suoritettut kurssit ja valmistuneiden opiskelijoiden perustamien uusien yritysten määrä. Lisänäyttö ohjelmien vaikutuksista auttaisi saamaan yrittäjyyskasvatuksen osaksi päättäjien ja opetusviranomaisten toimintaa.

ANNEX: Inventory of student company programmes in secondary education identified according to the adopted definition (school year 2003/2004):

	<i>Name of programme</i>	<i>Name of promoting organisation</i>	<i>Level of applic.</i>	<i>Information</i>
Austria	Junior	Junior Österreich	National	www.junior.co.at
	Practice Firm	ACT	National	www.act.at
Belgium	Mini-entreprise	asbl Les Jeunes Entreprises	Regional	www.lesjeunesentreprises.be
	Mini-ondernemingen	Vlajo (Vlaamse Jonge Ondernemingen)	Regional	www.vlajo.be
	Practice Firm	COFEP	National	www.cofep.be
	Vaardig Ondernemen en Ondernemende Vaardigheden	Network For Training Entrepreneurship, Belgium	Regional	www.nfte.be
Czech Rep.	The Company Programme	Junior Achievement Czech Republic	National	www.jacr.cz
	Practice Firm	Centre of Practice Firms (CEFIF)	National	www.nuov.cz
Denmark	The Company Programme	Young Enterprise Denmark	National	www.ja-ye.dk
	European Business Games	European Schoolnet	National	www.business-games.dk
	SIMU Practice Firm	Simu-Center	National	www.simu.dk
Estonia	The Company Programme	Junior Achievement Estonia	National	www.ja.ee
Finland	The Company Programme	Young Enterprise Finland	National	www.nuoriyrittajyys.fi
	Practice Firm	Finnish Practice Enterprises Centre (FINPEC)	National	www.finpec.fi
France	Mini-entreprises	Fédération des associations Jeunes Entreprises FAJE, Académies d'Amiens, Lyon, Limoges, Clermont Ferrand et Versailles	Regional	www.jeunes-entreprises.org ; secretariat.faje@wanadoo.fr
	Création d'entreprise du secteur cafés – hôtels- restaurants	AGPCE	National	roger.benad@wanadoo.fr
	Entreprendre au Lycée	Académies Marseille et Nice, Guyane et Guadeloupe.	Regional	Entreprendre.lycee@free.fr ; ce.daet@ac-aix-marseille.fr ; ce.daet@ac-nice.fr
	Une entreprise dans votre lycée (La Basket-entreprise)	Académie de Nantes	Regional	dafpic.formation-initiale@ac-nantes.fr
	CCI des Jeunes	Académie de Montpellier	Regional	patrick.brisset@ac-montpellier.fr
	Une entreprise dans votre lycée	Académie de Rennes	Regional	ce.daet@ac-rennes.fr
	Créons Ensemble	Académie de Bordeaux	Regional	Jean-claude.weidmann@ac-bordeaux.fr

	Graine de Boîte	Académie d'Orleans-Tours	Regional	evelyne.binet@ac-orleans-tours.fr
	Challenge "Destination Entreprises"	Association Destination Entreprises, Académies de Limoges et Martinique	Regional	rossignolnadine@wanadoo.fr
	Demain mon Entreprise	CCI Versailles Académie de Versailles	Regional	rwolezyk@versailles.cci.fr
	Mini-entreprises dans les collèges francs comtois	MEDEF (Mouvement des entreprises de France), Académie de Besançon	Regional	formation@medef.fr nche-comte.com
	Mini-entreprises: Centre des Jeunes Dirigeants	Académie de Lille	Regional	od@odicee.com
	Concours «Jeunes créez en Auvergne»	Mission Régionale pour la création d'Entreprise (MRCE), Académie de Clermont Ferrand	Regional	mrce@ard-auvergne.com
	Concours « Entreprendre »	Centre de ressources pour la création d'activités innovantes (PROMOTECH CEI), Académie de Nancy-Metz	Regional	direction.promotech@wanadoo.fr
Germany	JUNIOR Junge Unternehmer initiieren-organisieren-realisisieren	JUNIOR-Office (Institut der deutschen Wirtschaft) (Junior Achievement Young Enterprise Germany)	National	www.juniorprojekt.de
	Achievers International	Achievers International	National	www.achieversinternational.org
	Schüler Unternehmen was!	Deutsche Kinder- und Jugendstiftung	National	www.dkjs.de/schuelerunternehmen.de
	business@school	Boston Consulting	National	www.business-at-school.de
	Jugend gründet	Bundesministerium für Bildung und Forschung, Steinbeis-Transferzentrum an der Hochschule Pforzheim	National	www.jugend-gruendet.de
	Start-Up Werkstatt	Deutscher Sparkassen- und Giroverband, Stern; McKinsey	National	www.startup-werkstatt.de
	Schul/Banker – Das Bankenplanspiel	Bundesverband deutscher Banken	National	www.schulbanker.de
	Practice Firm	Zentralstelle des Deutschen Übungsfirmenrings (ZÜF)	National	www.zuef.de
	Get up Wettbewerb "Schüler gründen Unternehmen"	Gesellschaft zur Förderung neuer Technologien e.V. Bildungswerk der Thüringer Wirtschaft e.V.	Regional (ended in 2004)	www.getup.org
	Jungunternehmerschule	Wirtschaftsförderungsgesellschaft Güstrow mbH, Landkreis Güstrow, Unternehmerverband Norddeutschland, Region Güstrow, Ostsee-Sparkasse Rostock	Regional	www.bilse.de/jus

	Ifex	Wirtschaftsministerium Baden-Württemberg	Regional	www.ifex.de
	TheoPrax	Fraunhofer-Institut für chemische Technologie	Regional	www.theo-prax.de
	Ideen machen Schule	Hans Lindner Institut	Regional	www.regensburg.de/wirtschaft/existenzgruender/existenzgruender-spiel
	SCHUB - Schulen machen Betrieb	Bildungswerk der Wirtschaft Mecklenburg-Vorpommern e.V.	Regional	www.bildungswerk-wirtschaft.de/swevne/schub
Hungary	The Company Programme	Junior Achievement Hungary	National	www.ejam.hu
	Practice Firm	National Institute of Vocational Education	National	http://www.gtbbp.hu/zuf/
Ireland ¹	“Get up and Go” Mini Company Programme	Transition Year Programme, Second Level Support Service	National	http://ty.slss.ie
	“Blast:Beat” Music Mini Company Programme	Treasure Island Records	National	www.treasureisland.ie
	Company Programme	Junior Achievement Ireland	National	www.juniorachievement.ie
	Student Enterprise Awards	City and County Enterprise Boards	National	www.studententerprise.ie
	Young Entrepreneurs Scheme	Young Entrepreneurs Scheme	National	
Italy	Impresa in azione	Junior Achievement Italia	National	www.junioritalia.org
	Imprese Formative Simulate	Centrale di Simulazione	National	www.simulimpresa.com
Latvia	Student Learning Company	Junior Achievement Latvija	National	www.jal.lv
Lithuania	The Company Programme	Junior Achievement Lithuania	National	www.lja.lt
	Virtual Firm	SimuLith Centre	National	http://sl.viko.lt/
Luxembourg	Mini-entreprises	Ministère de l’Education nationale	National	
Netherlands	Mini-Ondernemingen	Mini-Ondernemingen Nederland	National	www.jongondernemen.nl
	Practice Firm	SimNet	National	www.simnet.nl
Norway	Pupil companies Youth companies	Young Enterprise Norway	National	www.ue.no
	Simu-companies	SimuNor	National	www.simunor.no
Poland	Young Mini-Enterprise	Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości	National	www.junior.org.pl
	Managing Firm	Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości	National	www.junior.org.pl

	September Package	Fundacja Małych i Średnich Przedsiębiorstw KOMANDOR	National	www.fundacja.komandor.pl
	Simulation Firms	Polish Centre of Simulation Firms - CENSYM	National	www.cku.zgora.pl/censym/CSstart.html
	Establish and Run a Company	Centrum Edukacji Obywatelskiej	National	www.ceo.org.pl
	Economics - every day	Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości	Regional	www.junior.org.pl
	School Laboratory of Entrepreneurship	Teachers' Association of Entrepreneurship and Economic Education	Regional	www.nauczyciele.org
	Practical School of Entrepreneurship	Business Chamber of Podkarpacie	Regional	www.pig-chamber.com.pl
Romania	The Company Programme	Junior Achievement Romania.	National	www.jar.ro
	Practice Firm	ROCT (Romanian Coordination of Training firms)	National	http://www.roct.ro/ro/index.php
Slovakia	The Company Programme	Junior Achievement Slovakia	National	www.jasr.sk
	Practice Firm	SCCF - Slovak Center for Training Firms	National	http://www.siov.sk/siov/dokhtm/5sccf/sma_in2.htm ; http://www.siov.sk/
Spain	Practice Firm	Fundación INFORM	National	www.inform.es
	Empresa Solidaria	Junior Achievement Spain	National	www.jaes.es
	Empresa Joven Europea (EJE)	Valnalón Ciudad Tecnológica	Regional	www.valnalon.com
Sweden	Young Enterprise (Ung Företagsamhet)	Young Enterprise Sweden	National	www.ungforetagsamhet.se
	Practice Firm	Business Training Centre (BTC)	National	www.businesstrainincentre.nu
	Summerentrepreneur (Sommarlovsentreprenör)	Open for business in the county of Västernorrland	Regional	www.ofb.nu
U.K.	The Company Programme - Team Programme	Young Enterprise UK	National	www.young-enterprise.org.uk
	Practice Firm	EGNI (UK Central Office for Practice Companies and Virtual Firms)	National	http://egni.morganwg.ac.uk/
	EBP - Education Business Partnerships	NEBPN – The National Education Business Partnerships Network	Local	www.nebpn.org

¹ In Ireland, students involved in the Leaving Certificate Vocational Programme (<http://lcvp.slss.ie>) and the Leaving Certificate Applied (<http://lca.slss.ie>) are generally involved in a programme of enterprise studies which may involve mini companies.